Handlingsprogram

- så genomför vi de regionala miljömålen i Hallands län

LÄNSSTYRELSEN
HALLANDS LÄN

Meddelande 2006:14 från Länsstyrelsen i Hallands län

Handlingsprogram - så genomför vi de regionala miljömålen i Hallands län, Halmstad 2006
Sammanställt av: Marie-Helene Bergstrand och Bruno Toftgård, Länsstyrelsen i Hallands län

Omslag: Miljömålsillustrationer av Tobias Flyger

Förord

Arbetet för en god livsmiljö och en hållbar utveckling är kanske den viktigaste uppgiften vi har framför oss vare sig vi arbetar på en myndighet, ett företag, en organisation eller som enskilda människor i vårt vardagsliv. Syftet med att sätta upp miljömål är att stimulera detta arbete och förtydliga de krav och utmaningar som vi möter. För att vi ska ha en möjlighet att nå våra miljökvalitetsmål är en ständig utveckling av miljöarbetet nödvändig. Åtgärder behövs på såväl lokal, regional, nationell som internationell nivå.

Länsstyrelsens styrelse har beslutat att ställa sig bakom Handlingsprogrammet för genomförandet av de regionala miljömålen. Handlingsprogrammet har arbetats fram i bred samverkan där länets kommuner, organisationer, företag med flera deltagit. Det stora intresse som länets aktörer har visat bådar gott inför det fortsatta arbetet och inte minst för miljön i Halland.

Min uppmaning till er alla är att det dokument ni nu har framför er ska fungera som en språngbräda för egna initiativ och som en grund för att formulera egna mål och åtgärder inom respektive ansvarsområde eller verksamhet. Vi måste alla bidra och arbeta gemensamt för att vi ska nå våra regionala och nationella miljömål.

Halmstad i maj 2006

Lars-Erik Lövdén
Landshövding

Innehåll

INLEDNING 6

DELTAGARE I ÅTGÄRDSGRUPPERNA 9

A. SAMMANSTÄLLNING AV ÅTGÄRDER 11

BEGRÄNSAD KLIMATPÅVERKAN 11

FRISK LUFT 14

BARA NATURLIG FÖRSURNING 15

GIFTFRI MILJÖ 16

SKYDDANDE OZONSKIKT 17

SÄKER STRÅLMILJÖ 18

INGEN ÖVERGÖDNING 19

LEVANDE SJÖAR OCH VATTENDRAG 20

GRUNDVATTEN AV GOD KVALITET 21

HAV I BALANS OCH LEVANDE KUST OCH SKÄRGÅRD 22

MYLLRANDE VÅTMARKER 24

LEVANDE SKOGAR – DELMÅL FÖR HALLAND, SKÅNE OCH BLEKINGE 25

ETT RIKT ODLINGSLANDSKAP 27

GOD BEBYGGD MILJÖ 30

B. SEKTORSINDELADE ÅTGÄRDER (ÅTGÄRDSGRUPPERNA)

KOMMUNAL ÖVERSIKTSPLANERING 34

KULTURMILJÖFRÅGOR 46

TRAFIK OCH TRANSPORTER 56

ENERGIFÖRSÖRJNING OCH ENERGIHUSHÅLLNING 63

KRETSLOPP OCH MATERIALFLÖDEN 71

FOLKHÄLSOANKNUTNA DELMÅL 84

INDUSTRI OCH ANDRA VERKSAMHETER..... 94

AREELLA NÄRINGAR (JORD OCH SKOG) 105

C. DELMÅL FÖR VILKA LÄNSSTYRELSEN HAR HUVUDANSVARET 140

DELMÅL KNUTNA TILL RAMDIREKTIVET FÖR VATTEN..... 140

ÖVRIGA DELMÅL RÖRANDE SÖTVATTEN..... 142

ÖVRIGA DELMÅL RÖRANDE HAVET 143

DELMÅL RÖRANDE RESERVATSBILDNING M.M. 144

DELMÅL RÖRANDE BIOLOGISK MÅNGFALD OCH ARTSKYDD 146

Inledning

Länsstyrelsens uppdrag

Länsstyrelsen har ett regeringsuppdrag att regionalisera och konkretisera de 15 nationella miljökvalitetsmålen, som fastställdes av riksdagen 1999. Regionala miljömål för Hallands län antogs av Länsstyrelsens styrelse i september 2003. Dokumentet hade tillkommit efter en omfattande process och bred remissbehandling inom länet.

Länsstyrelsens uppdrag omfattar också uppföljning av målen. Länsstyrelsen har hittills gett ut tre rapporter, Hur mår Halland, 2004, 2005 respektive 2006, samt anordnat tre uppföljningskonferenser.

Ett tredje uppdrag är att Länsstyrelsen ska stimulera miljömålsarbetet inom olika sektorer och verka för att målen får genomslag i lokal och regional samhällsplanering. Detta har skett genom att Länsstyrelsen sökt samordna arbetet med ett handlingsprogram i form av förslag till konkreta och tidsatta åtgärder och viktiga aktörer.

Miljömålspropositionen

En ny miljömålsproposition kom i maj 2005: *Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag* (prop. 2004/05:150). Denna innehåller bl.a. ett förslag till ett sextonde miljökvalitetsmål: *Ett rikt växt- och djurliv*. Vidare föreslås vissa ändringar, strykningar och tillägg till tidigare beslutade delmål. De halländska miljömålen kommer också att bli föremål för framtida revideringar, ett arbete som kommer att påbörjas 2006. I samband med revideringsarbetet kommer även det sextonde miljökvalitetsmålet *Ett rikt växt- och djurliv* att brytas ner på regional nivå.

Propositionen föreslår särskilda åtgärdsstrategier inom tre områden:

1. Effektivare energianvändning och transporter – för att främst minska utsläppen från energi- och transportsektorerna samt öka andelen förnybar energi.
2. Giftfria och resurssnåla kretslopp – för att minska användningen av naturresurser, minska diffusa utsläpp av miljögifter och skapa energi- och resurssnåla kretslopp.
3. Hushållning med mark, vatten och bebyggd miljö – för att bevara den biologiska mångfalden och värdefulla kulturmiljöer, skydda människors hälsa och främja en miljöanpassad fysisk planering och en hållbar bebyggelsestruktur.

En viktig utgångspunkt för strategiarbetet är att sambandet mellan tillväxt och miljöbelastning bryts och nya hållbara produktions- och konsumtionsmönster gynnas. Internationellt samarbete krävs för att lösa de stora problemen med globala klimatförändringar, spridning av giftiga ämnen och utarmning av naturresurser. En helhetssyn måste prägla arbetet liksom en strävan att finna samordnade och kostnadseffektiva lösningar. Klimatstrategier tas upp i propositionen Nationell klimatpolitik i global samverkan som presenterades i mars 2006.

Strategierna innehåller resonemang kring och förslag till olika styrmedel i form av lagstiftning, investeringsstöd, skatteväxling, miljöavgifter etc. Sådana centrala styrmedel är nödvändiga om målen ska nås. Därtill krävs åtgärder på regional och lokal nivå av den typ som framgår av föreliggande Handlingsprogram för Hallands län. Bland förslag som diskuteras i mil-

jömålspropositionen och som kan tillämpas regionalt och lokalt är införande av miljöledningssystem, miljöanpassad offentlig upphandling och informations- och utbildningsinsatser.

Hur handlingsprogrammet har tillkommit

Länsstyrelsen inbjöd i december 2003 till medverkan i åtta sektorsindelade arbetsgrupper. Inbjudan riktades till kommunerna, Landstinget Halland, Region Halland, LRF, Skogsvårdsstyrelsen, trafikverken, näringslivsorganisationer, några stora företag, frivilligorganisationer m.fl. Grupperna fick mellan 10 och 20 deltagare, och inledde sitt arbete under våren 2004. Den 1 april 2005 lämnade grupperna sina åtgärdsförslag.

En förutsättning för arbetet i grupperna var att deltagarna svarade för den nödvändiga förankringen bakåt till sina respektive organisationer. Detta arbetssätt skulle i viss mån garantera att de förslag som gruppen lagt fram hade förutsättningar att få acceptans i länet. Vissa kommuner har utsett särskilda samordnare för miljömålsarbetet internt och i åtgärdsgrupperna.

Efter att grupperna lämnat sitt material bearbetades förslagen och textavsnitten inom miljömålssekretariatet med hjälp av miljömålsansvariga på Länsstyrelsen. Syftet var att dels eftersträva en enhetlig struktur, dels samordna de olika gruppernas förslag i de fall de överlappat. Vissa strykningar gjordes av åtgärdsförslag som var alltför diffusa eller detaljinriktade. Textavsnitten har setts över med både tillägg och strykningar.

Förslaget till handlingsprogram sändes på remiss i juni 2005 med en lång svarstid till 30 november 2005. Överlag är remissinstanserna positiva till det gemensamma arbete som bedrivs. Flera påtalar det stora antalet åtgärdsförslag och att handlingsprogrammet skulle vinna på att koncentreras något samt att några prioriterade mål eller åtgärder lyfts fram. I flera av svaren pekas exempelvis trafikområdet ut som ett av de områden som bör prioriteras.

I revideringen efter remissvaren har en del åtgärder strukits, några har slagits ihop och omformulerats och ytterligare några åtgärder har tidsatts vilket underlättar det kommande uppföljningsarbetet.

Ansvariga för sammanställningen har varit miljömålssekreterarna Marie-Helene Bergstrand och Bruno Toftgård samt projektledaren Lisbeth Schultze.

Hur läser man handlingsprogrammet?

Dokumentet består av tre delar. *Den första delen* (del A) är en tabellarisk sammanställning av samtliga åtgärder, inordnade efter miljökvalitetsmål och delmål. Tabellen anger även ansvariga samt har en sidhänvisning till den andra delen. Uppställningen ger överblick över åtgärderna och vilka mål de är kopplade till. För motivering och fördjupning följer man sidhänvisningen till del B.

Den andra delen (del B) utgör de åtta åtgärdsgruppernas redovisning i tur och ordning, uppställd efter den mall som överenskommits. För varje delmål ges en kort nulägesbeskrivning. Åtgärderna redovisas punktvis med om möjligt angivande av tid för genomförande samt ansvariga myndigheter eller organisationer. Därefter följer en analys med kommentarer till åtgärderna och deras genomförbarhet. Till några av delmålen redovisas även behov av centrala styrmedel för att målet ska nås.

Den tredje delen (del C) omfattar en kortfattad redovisning av de delmål för vilka Länsstyrelsen har huvudansvaret och det arbete som pågår och planeras.

Handlingsprogrammet

Dokumentet innehåller ett mycket stort antal åtgärdsförslag av mycket olika karaktär. De skiljer sig åt i hur stor betydelse de har för måluppfyllelsen, kostnadseffektivitet, genomförbarhet mm.

När miljömålsarbetet inleddes i Halland 1999 utpekades fyra av miljökvalitetsmålen som särskilt angelägna för Halland att arbeta med: *Myllrande våtmarker*, *Hav i balans samt levande kust och skärgård, Ingen övergödning* och *Bara naturlig försurning*. Särskilda uppdrag lades också ut på kommunerna för dessa mål. Efterhand har perspektivet vidgats och alla mål har fått ungefär samma dignitet.

I flera av remissvaren har det framförts önskemål om att det ska göras prioriteringar och kraftsamlingar inom något eller några områden. Genom att arbeta med vissa områden får man med automatik en synergieffekt och kan nå en bit på väg mot flera mål samtidigt. Trafik och energi kan pekas ut som sådana områden där åtgärder får stor effekt på flera mål.

Region Halland kommer under 2006 tillsammans med Länsstyrelsen att bjuda in till seminarier där prioriteringar av åtgärder kommer att diskuteras.

Det är vår förhoppning att de åtgärder som finns i handlingsprogrammet ska utgöra en god grund för arbetet på väg mot våra miljömål. Länsstyrelsen kommer även framöver att följa upp hur arbetet mot miljömålen fortskrider, hur långt vi kommit samt hur och i vilken utsträckning handlingsprogrammet används. Handlingsprogrammet, liksom själva målen, kommer att behöva revideras efterhand som arbetet fortskrider och kunskapen ökar om miljöproblemen och olika åtgärders effekt.

Deltagare i åtgärdsgrupperna

1. Kommunal översiktsplanering

Peter Nordström, Länsstyrelsen, ordförande
Claes Norell, Region Halland
Dan Rydberg, Skogsstyrelsen
Björn Lundberg, Falkenbergs kommun
Sofia Hedberg, Falkenbergs kommun
Fredrik Palm, Halmstads kommun
Pontus Swahn, Hylte kommun
Hasse Andersson, Kungsbacka kommun
Kurt Persson, Laholms kommun
Kåre Tengnér, Varbergs kommun
Sven Olof Johansson, Vägverket
Arne Joelsson, Länsstyrelsen
Bruno Toftgård, Länsstyrelsen, sekr.

2. Kulturmiljö

Mats Folkesson, Länsstyrelsen, ordförande
Deborah Thompson, Falkenbergs kommun
Sven-Olof Nilsson, Halmstads kommun
David Melander, Hylte kommun
Christer Johansson, Hylte kommun
Brittmarie Jansson, Laholms kommun
Marianne Lindahl, Kungsbacka kommun
Wivi-Ann Reit, Kungsbacka kommun
Kurt Claesson, Varbergs kommun
Gustav Skyggeson, LRF
Eivind Claesson, Länsmuseet, Halmstad
Erik Rosengren, Länsmuseet, Halmstad
Marianne Foghammar, Länsstyrelsen
Hans Bergfast, Länsstyrelse
Lisbeth Schultze, Länsstyrelsen

3. Trafik och transporter

Alf Nilsson, Region Halland, ordförande
Kjell Gillberg, Hallandstrafiken
Per-Ola Svensson, Falkenbergs kommun
Evert Winnberg, Halmstads kommun
Stefan Andersson, Hylte kommun
Elisabeth Ingemarsson Nilsson, Kba kommun
Annika Pålsson, Laholms kommun
Anita Kryh, Varbergs kommun
Johnny Ericsson, Pilkington
Arne Lindén, Hallands Åkeriförening
Katarina Löfkvist, Vägverket
Per Rosqvist, Banverket
Lars Bjerkner, Länsstyrelsen
Bruno Toftgård, Länsstyrelsen, sekr.

4. Energiförsörjning och energihushållning

Thor Johansson, Länsstyrelsen, ordförande
Peter Limme, Halmstads kommun
Bitte Rosén-Nilsson, Hylte kommun
Ingela Bengtsson-Schöitz, Kungsbacka kommun
Elisabeth Ingemarsson Nilsson, Kba kommun
Jan Sundquist, Kungsbacka kommun
Karl-Axel Jansson, Laholms kommun
Kurt Persson, Laholms kommun
Charlott Fredriksson, Varbergs kommun
Barbro Maijgren, QPM och Miljöforum Halland
Stefan Andersson, Skogsstyrelsen
Ulf Johansson, HFAB
Heinrich Kaufmann, Energikontoret Halland
Anders Richardsson, LRF Halland
Dan Andersson, Falkenbergs Energi AB
Staffan Karlsson, Pilkington
Lennart Alenrot, Pilkington
Göran Sidén, Högskolan i Halmstad
Are Kjeang, Högskolan i Halmstad
Bruno Toftgård, Länsstyrelsen, sekr.

5. Kretslopp och materialflöden

Hans Zetterling, Länsstyrelsen, ordförande
Karin Larsson, Halmstads kommun
Lotta Schurmann, Hylte kommun
Margareta Lundin, Kungsbacka kommun
Daniel Helsing, Kungsbacka kommun
Fredrik Nilsson, Laholms kommun
Stefan Andersson, Varbergs kommun
Eva Aronsson, Halmstads Renhållnings AB
Elisabeth Andersson, FAVRAB
Alf Nilsson. Region Halland
Lars Andersson, Pilkington
Kerstin Jungåker, Länsstyrelsen
Johan Asplund, Länsstyrelsen
Bruno Toftgård, Länsstyrelsen, sekr.

6. Folkhälsofrågor

Marie Björkman, Länsstyrelsen, ordförande
Pia Kruners, Landstinget
Anna Blomqvist, Landstinget
Mats Bertheden, Landstinget
Ann-Christin Bengtsson, Landstinget
Eva Karlsson, Länssjukhuset
Karin Larsson, Halmstads kommun
Carina Bengtsson, Hylte kommun
Christer Johansson, Hylte kommun
Sandra Falkäng, Kungsbacka kommun
Margareta Lindgren, Laholms kommun
Per Drake, Ringhals
Arne Bergquist, Länsstyrelsen
Lisbeth Schultze, Länsstyrelsen

7. Industri

Börje Andersson, Länsstyrelsen, ordförande
Karin Larsson, Halmstads kommun
Lotta Pettersson, Laholms kommun
Jonny Flink, Kungsbacka kommun
Barbro Maijgren, MiljöForum Halland
Lars Andersson, Pilkington
Eje Karlsson, Ringhals
Björn Lood, Stora Enso
Jan Fritzson, Länsstyrelsen
Lisbeth Schultze, Länsstyrelsen

8. Areella näringar

Arne Joelsson, Länsstyrelsen, ordförande
Erik Ederlöf, Skogsstyrelsen
Ingvar Paulsson, Skogsstyrelsen
Sven Nilsson, Skogsstyrelsen
Gustav Skyggeson, LRF
Anna-Carina Ericson, LRF
Pauliina Ifvarsson, Hushållningssällskapet
Carl Jonsson, Hallands Ekologiska Jordbrukare
Anita Liljedahl, Falkenbergs kommun
Märit Ivarsson, Falkenbergs kommun
Karin Larsson, Halmstads kommun
Margareta Lundin, Kungsbacka kommun
Torsten Kindt, Laholms kommun
Annika Arvidsson-Rosén, Varbergs kommun
Per-Olov Davidson, Hushållningssällskapet
Bengt Johansson, Hylte skogsgrupp
Sören Kabell, Hylte skogsgrupp
Ingemar Bengtsson, FABO
Anders Tullander, Hylte Naturskyddsförening
Inger Persson, konsult
Marianne Foghammar, Länsstyrelsen
Marie-Helene Bergstrand, Länsstyrelsen
Barbro Kindt, Länsstyrelsen
Jeanette Hansson, Länsstyrelsen
Lisbeth Schultze, Länsstyrelsen

Undergrupper:
Jordbrukets miljöpåverkan
Natur- och kulturvård
Levande skogar

A. Sammanställning av åtgärder

Läsanvisning

I tabellen är åtgärderna uppställda i samma ordning som miljökvalitetsmålen och de regionala delmålen. Sidhänvisningarna avser den eller de platser i sammanställningen av åtgärdsgruppernas redovisning där åtgärden återfinns och kommenteras närmare. Observera att en och samma åtgärd kan återfinnas under mer än ett delmål.

Begränsad klimatpåverkan			
Delmål	**Åtgärdsförslag**	**Ansvar**	**Sid.**
1. De halländska utsläppen av växthusgaser ska som ett medelvärde för perioden 2008-2012 vara minst 4 % lägre än utsläppen år 1990, räknat som koldioxidekvivalenter.	Se nedan.		
2. Nettoutsläppen av koldioxid från landtransporter inklusive arbetsmaskiner ska i absoluta tal ha minskat med minst 5 % mellan år 2000 och 2010.	Planera för fler industrispår samt öka järnvägens andel av godstransporterna.	Kommunerna, Banverket, företag	58
	En policy för miljökrav vid upphandling av transporttjänster, fordon och arbetsmaskiner ska finnas.	Kommunerna, Region Halland, Landstinget, statliga myndigheter, företag	58
	Alla nya bussar i kollektivtrafiken drivs på förnyelsebart bränsle eller med elhybridteknik eller liknande.	Hallandstrafiken, Landstinget, Kommunerna, trafikföretagen.	58
	Erbjuda kurser i sparsamt körsätt (s.k. eco-driving) till alla anställda.	Region Halland, kommuner, landsting, statliga myndigheter, företag.	59
	Genomföra transportutredning och ta fram åtgärdsprogram med syfte att minimera företagets/organisationens miljöpåverkan från transporter.	Kommunerna, Landstinget, Region Halland, Vägverket, Länsstyrelsen, företag	59
	Starta bilpooler	Kommuner, landsting, bostadsbolag, större företag.	59
	Åtgärder för ökad cykling	Kommuner, Vägverket, Region Halland	59
	Alla kommuner har antagit någon form av program eller strategi för ett miljöanpassat transportsystem senast år 2010.	Kommunerna	60

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
3. Antalet resenärer i kollektivtrafik ska öka med minst 50 % mellan 200 och 2010.	Åtgärder för att öka antalet kollektivresenärer med minst 50 % mellan år 2000 och 2010.	Hallandstrafiken, Kommunerna, Region Halland, Vägverket	58
	Moderna resecentra i alla kommuner finns senast 2010.	Kommunerna, Hallandstrafiken, Banverket, SJ, Länsstyrelsen	60
	Utreda möjligheterna att förlänga tågpendeln från Göteborg söderut		60
4. Alla företag, organisationer och myndigheter med mer än 50 anställda ska ha antagit en resepolicy med tydlig miljöprofil år 2007.	Målet är i sig en åtgärd.	Företag och organisationer med mer än 50 anställda	95
	Ett förslag till resepolicy och en enkel mall för uppföljning utarbetas för att underlätta för småföretag.	Miljöforum Halland	95
5. Ett länsprogram för ökat utnyttjande av förnyelsebara energikällor samt utbyggnad av distributionssystem (fjärrvärme, biogas etc.) ska finnas senast vid utgången av år 2005.	En regional energibalans (som kan ligga till grund för det fortsatta energiarbetet) utarbetas och presenteras under 2006.	Region Halland, Länsstyrelsen	65
6. Utsläppen av koldioxid från uppvärmning och drift av bostäder och lokaler ska minska med minst 50 % mellan 1995 och 2010. samt 7. Användning av köpt energi i bostäder och lokaler avseende uppvärmning, tappvarmvatten, hushålls- och driftsel - minskas med 10 % mellan 1995 och 2010 i det totala beståndet, - uppgår till högst 90 kWh/m^2 och år i nybyggnation 2010.	En nätverk bildas under 2006 med representanter för både offentliga och privata förvaltare och beställare inom byggsektorn för att utbyta erfarenheter av och väcka förslag till energieffektivisering inom befintligt bostads- och lokalbestånd och i nybyggnation.	Kommunala och privata bostadsbolag och lokalförvaltare, Miljöforum Halland	68
	Byggentreprenörerna och byggbranschens övriga aktörer i Halland (inklusive installatörer och övriga underentreprenörer) inrättar under 2006 ett gemensamt energiråd för ökad kunskap och medvetenhet om byggnaders energiförbrukning i ett livscykelperspektiv.	Byggbranschen	
	Företag, organisationer och förvaltningar har snarast möjligt och senast 2009 infört ett s.k. energiledningssystem.	Företagarorganisationer, Kommunerna, Miljöforum Halland	

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
8. Läckage av dikväveoxid och metan från jordbruksdrift ska begränsas. Målet ska preciseras år 2005 efter utredning.	Nuvarande kunskapsnivå är otillräcklig för att ange åtgärder.		107
9. Produktionen av biobaserade bränslen och drivmedel från jordbruksgrödor ska vara högre 2010 än 2003.	Ökad information om förutsättningar för produktion om biobränslen i jordbruket i kombination med investeringsstöd till anläggningar för biobränslen.	Kommunerna, Länsstyrelsen	107
10. Mängden bundet kol i skog och skogsmark får inte minska mellan år 2003 och 2010.	Utbildning och information för att öka kunskapen inom skogssektorn om betydelsen av kolbindning i skogsmark samt vikten av skonsamma metoder vid markberedning.	Skogsstyrelsen	108
11. Uttaget av biobränslen från skogen ska vara högre år 2010 än 2003.	Genom verksamheten ”Mark och vatten i balans” utbildas och informeras skogsägare om värdet av att öka biobränsleuttaget från skog samt om vikten av att följa gällande rekommendationer.	Skogsstyrelsen	109
12. Industrisektorns utsläpp av växthusgaser ska ha minskat med 15 % till 2010 räknat från år 2000. Levererad spillvärme till fjärrvärmesystem och liknande får räknas tillgodo.	Alla industrier med mer än 10 anställda utreder möjligheterna till energieffektivisering senast 2007. Åtgärder är genomförda senast 2010.	Alla industrier med mer än 10 anställda	96
	En internetbaserad beräkningsmodell för ett företags bidrag till växthusgaser tas fram. Enkla checklistor för energiuppföljning utarbetas för att underlätta för småföretagen.	Miljöforum Halland	96
	I miljörapporter för tillståndspliktiga företag redovisas klimatpåverkan fr. o. m. 2007.	Tillsynsmyndigheterna, företagen	96
13. Alla hallänningar ska år 2010 känna till klimathotet och vad var och en kan göra för att motverka global uppvärmning.	Varje kommun har ett rullande program för miljö- och energiinformation till skolor och till medborgare i övrigt.	Kommunerna, länets energirådgivare	70

Frisk luft			
Delmål	**Åtgärdsförslag**	**Ansvar**	**Sid.**
1. Halterna 20 mikrogram/m^3 som årsmedelvärde och 100 mikrogram/m^3 som timmedelvärde för kvävedioxid ska i huvudsak vara uppnådda år 2010.	För åtgärder se under Begränsad klimatpåverkan, delmål 2 och 3.		58-60
2. Halterna marknära ozon ska inte överskrida 120 mikrogram/m^3 som åttatimmarsmedelvärde för 2010.	För åtgärder se under Begränsad klimatpåverkan, delmål 2 och 3.		58-60
3. År 2010 ska utsläppen av flyktiga organiska ämnen (VOC) i Halland, exklusive metan, ha minskat med 45 % utgående från år 1999.	En policy för miljökrav vid upphandling av transporttjänster, fordon och arbetsmaskiner ska finnas.	Kommunerna, Region Halland, Landstinget, Statliga myndigheter, företag	98
4. Minst 50 % av de enskilda hushåll vars huvudsakliga uppvärmning av bostaden sker med hjälp av småskalig eldning med fasta biobränslen bör göra detta med miljögodkända vedpannor med ackumulatortank eller med miljögodkänd anläggning för pelletseldning senast 2010.	De lokala hälsoskyddsföreskrifterna innehåller senast 2008 krav på miljögodkända pannor vid byte eller nyinstallation.	Kommunerna	85
	Sammanställa befintlig kunskap om miljömedicinska risker med luftföroreningar från vedeldning senast 2007.	Landstinget	85
	Kampanj för spridning av kunskap om miljömedicinska risker med luftföroreningar genomförs senast 2010.	Kommunerna	85
	Understödja andra myndigheters arbete med hälsokonsekvensbeskrivningar i MKB.	Landstinget	85
	Informera om hur man eldar samt energirådgivning i samband med bidrag.	Kommunerna	85

Bara naturlig försurning			
Delmål	**Åtgärdsförslag**	**Ansvar**	**Sid.**
1. År 2010 ska högst 5 % av antalet sjöar och högst 15 % av sträckan rinnande vatten i länet vara drabbade av försurning som orsakats av människan.		Länsstyrelsen	142
2. År 2010 ska surhetstillståndet i högst 30 % av skogsmarken i Halland klassas som högt eller mycket högt enligt bedömningsgrunderna för miljökvalitet i skogslandskapet (klass 4 och 5). Arealandelen i klass 5 ska samtidigt halveras (från 8 till 4 % av arealen).	Identifiering av skogsområden som förblir försurade och som inte förväntas återhämta sig inom 20-25 år.	Skogsstyrelsen	111
	Framtagande av åtgärdsprogram för kalkning och/eller vitaliseringsgödsling (enligt kriterier utarbetade av Skogsstyrelsen).		
	Genomförande av program för kalkning och/eller vitaliseringsgödsling.		
	Askåterföring efter slutavverkning med uttag av biobränslen.		
	Anpassning av skogsskötseln, t.ex. minskat GROT-uttag, ökad lövandel i skogen, skärmställning vid slutavverkning		
3. År 2010 har utsläppen i Halland av svaveldioxid till luft minskat med 25 % från 1995 års nivå.	Inga särskilda åtgärder föreslås här.		99
4. Senast år 2010 ska utsläppen i Halland av kväveoxider till luft ha minskat med minst 55 % från 1995 års nivå.	Se åtgärdsförslag under Begränsad klimatpåverkan, delmål 2.		58-60
5. Nedfallet av svavel och kväve ska inte överskrida de kritiska belastningsgränserna.		Länsstyrelsen	

Giftfri miljö			
Delmål	**Åtgärdsförslag**	**Ansvar**	**Sid.**
1. Senast år 2010 ska varor vara försedda med hälso- och miljöinformation om de farliga ämnen som ingår.	Vid upphandling av tjänster eller produkter ställa som krav att kemiska produkter och varor (som inhandlas eller ska användas av den som utför tjänsterna) är försedda med hälso- och miljöinformation om de farliga ämnen som ingår.	Kommunerna, Landstinget, statliga myndigheter, företag	87
	Kontroll av tillverkares och importörers efterlevnad av gällande lagar avseende hälso- och miljöinformation	Lst, kommuner	87
	Produktvalsprincipen tillämpas aktivt inom både företag och offentlig sektor.	Landstinget, statliga myndigheter, Kommunerna, företag, branschorganisationer	102
2. Nyproducerade varor ska så långt det är möjligt vara fria från cancerframkallande, arvsmassepåverkande och fortplantningsstörande ämnen senast år 2007 om varorna är avsedda att användas på ett sådant sätt att de kommer ut i kretsloppet, nya organiska ämnen som är långlivade och bioackumulerande så snart som möjligt, dock senast år 2005, övriga organiska ämnen som är mycket långlivade och mycket bioackumulerande senast år 2010, övriga organiska ämnen som är långlivade och bioackumulerande senast år 2015, kvicksilver senast år 2003 samt kadmium och bly senast år 2010. Dessa ämnen ska inte heller användas i produktionsprocesser om inte företaget kan visa att hälsa och miljö inte kan komma till skada. Redan befintliga varor, som innehåller ämnen med ovanstående egenskaper eller kvicksilver, kadmium och bly ska hanteras på ett sådant sätt att ämnen inte läcker ut i miljön.	Företag som hanterar särskilt farliga ämnen inventeras för att få en bättre uppfattning om vilka ämnen som används och i vilka mängder.	Företagen, tillsynsmyndigheterna	102
	Vid all offentlig upphandling ställs krav på att inköpta varor i huvudsak är fria från hälso- och miljöfarliga ämnen.	Kommuner, landstinget, statliga myndigheter	102

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
3. År 2020 uppgår kvicksilverhalten i avloppsslam till högst 0,5 mg/kg TS (TS= torrsubstans).	Tillsynsmyndigheterna informerar alla som är verksamma inom tandvården om de krav som gäller för skötsel och tömning av amalgamavskiljare.	Kommunerna, VA-verk	72
	Användningen av amalgam som tandlagningsmaterial undviks så långt som möjligt.	Landstinget Halland, privata tandläkare	72
	Information till och besiktning av skolor och sjukhus för att hitta kvicksilver.	Kommunerna	72
	Fortsatt information till hushåll och verksamheter om vilka typer av produkter som kan innehålla kvicksilver och hur man ska hantera kvicksilverhaltigt avfall.	Miljömyndigheter, bostadsföretag, handeln	72
4. Förorenade områden är identifierade samt undersökta och minst 30 % av områdena av riskklass mycket stor och stor är åtgärdade senast 2010.	Varje kommun ska senast 2006 ha skapat rutiner som säkerställer att förorenade områden uppmärksammas i alla berörda förvaltningars arbete och att en aktiv tillsyn bedrivs på nedlagda och pågående verksamheter med prioriterade förorenade områden.	Kommunerna	74
	Länsstyrelsen skall säkerställa att inventeringar utförs och att utredningar och åtgärder kommer till stånd på de mest prioriterade objekten genom tillsyn eller med stöd av bidrag.	Länsstyrelsen	74
5. Ökad kunskap i alla led från producent till konsument om ämnen som medför miljö- och hälsorisker och återfinns i konsumentprodukter samt i samhället i övrigt.	Samtliga verksamhetsutövare har en kemikalielista samt varuinformationsblad enligt egenkontrollförordningen.	Företag, Kommunerna, Länsstyrelsen	88
	Långsiktiga informations- och utbildningsinsatser.	Landsting, Kommunerna, företag, apoteken	88
	Tillgängliggöra miljö- och hälsoinformation om kemikalier på Internet.	Företag. apoteken	88

Skyddande ozonskikt

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
År 2010 ska utsläppen av ozonnedbrytande ämnen till största delen ha upphört.	Inga nya åtgärder föreslås. Det förutsätts att miljömyndigheterna bedriver en effektiv tillsyn över efterlevnaden av förordningen om ämnen som bryter ned ozonskiktet.		75

Säker strålmiljö			
Delmål	**Åtgärdsförslag**	**Ansvar**	**Sid.**
1. År 2010 ska halterna i miljön av radioaktiva ämnen som släpps ut från alla verksamheter vara så låga att människors hälsa och den biologiska mångfalden skyddas. Det individuella dostillskottet till allmänheten ska understiga 0,01 mSv per person och år från varje enskild verksamhet.	*Målet är uppnått.*		89
2. År 2020 ska antalet årliga fall av hudcancer orsakade av UV-strålning vara lägre än år 2000.	Informera om farorna med solning/UV-strålning samt sprida information om "säker soltid". Arbetet behöver bedrivas kontinuerligt.	Kommunerna, Landstinget, Region Halland	90
	Riktad information till solarieägarna.	Kommunerna	90
	Tidig medicinsk bedömning av tumörmisstänkta förändringar på huden.	Landstinget, företag	90
3. Riskerna med elektromagnetiska fält (EMF) ska kontinuerligt kartläggas och nödvändiga åtgärder ska vidtas i takt med att sådana eventuella risker identifieras.	Följa och förmedla kunskapsläget kring riskerna med elektromagnetiska fält (EMF).	Landstinget, Länsstyrelsen, Kommunerna	91

Ingen övergödning			
Delmål	**Åtgärdsförslag**	**Ansvar**	**Sid.**
1. Senast år 2009 ska det finnas åtgärdsprogram enligt EG:s ramdirektiv för vatten som anger hur god ekologisk status ska nås för sjöar och vattendrag samt för kustvatten.	Regleras av lagkrav enligt vattendirektivet.		140
2.Fram till år 2010 ska de halländska vattenburna utsläppen av fosforföreningar från mänsklig verksamhet till sjöar, vattendrag och kustvatten ha minskat kontinuerligt från 1995 års nivå.	Kartläggning av riskområden för fosforläckage i de delavrinningsområden som har höga fosfortransporter kombinerat med rådgivning om lämpliga åtgärder.	Länsstyrelsen	113
	Tillsyn av jordbruksföretag med krav att anmälningspliktiga och tillståndspliktiga jordbruk redovisar balans mellan tillförsel och bortförsel av fosfor senast 2010.	Tillsynsmyndigheten	113
	Kartläggning av utsläppen av föroreningar från enskilda hushållsavlopp och krav på rening av avloppsvattnet så att Naturvårdsverkets riktlinjer avseende fosforreduktion uppnås.	Kommunerna	113
	Rådgivning och information bl.a. inom ramen för projektet *Greppa Näringen* om åtgärder som minskar förlusterna av fosfor till vattensystemen. Fortsatt stöd till anläggning av våtmarker särskilt i känsliga områden.	Länsstyrelsen	113
3. Senast år 2010 ska de halländska vattenburna utsläppen av kväve från mänsklig verksamhet till Hallands kustvatten ha minskat med minst 1250 ton från 1995 års nivå.	Rådgivning och utbildning inom projektet *Greppa Näringen* om åtgärder som minskar de vattenburna kväveutsläppen.	Lst, Lantbrukets intresseorganisationer	115
	Öka utbildnings- och informationsinsatser till alla inom skogssektorn för att ytterligare medvetandegöra betydelsen av ett minskat kväveläckage från skogsmark.	Skogsstyrelsen	115
	Följa upp effekterna av stormfällningen 2005, forska och skapa modeller kring kväveförrådet i skogsmark och olika åtgärders effekt på kväveläckaget.	Skogsstyrelsen	115
4. Senast år 2010 ska utsläppen av ammoniak i Halland ha minskat med minst 570 ton från 1995 års nivå.	Eftersom målet redan har uppnåtts finns ingen anledning att vidta åtgärder utöver det som redan görs idag, dvs. fortsätta med rådgivning och tillsyn i stort sett som sker idag.		119
5. Senast år 2010 ska utsläppen i Halland av kväveoxider till luft ha minskat med minst 55 % från 1995 års nivå.	Se åtgärdsförslag under Begränsad klimatpåverkan, delmål 2.		58-60

Levande sjöar och vattendrag

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
1.Senast år 2005 ska berörda myndigheter ha identifierat och tagit fram åtgärdsprogram för särskilt värdefulla natur- och kulturmiljöer som behöver ett långsiktigt skydd i eller i anslutning till sjöar och vattendrag. Senast år 2010 ska minst hälften av de skyddsvärda miljöerna ha ett långsiktigt skydd.	Arbete pågår på nationell nivå (riksantikvarieämbetet). Inga åtgärder föreslås för närvarande på regional nivå.		48, 144
2. Senast år 2005 ska berörda myndigheter ha identifierat och tagit fram åtgärdsprogram för restaurering av länets skyddsvärda vattendrag eller sådana vattendrag som efter åtgärder har förutsättningar att bli skyddsvärda. Senast till år 2010 ska minst 25 % av de värdefulla och potentiellt skyddsvärda vattendragen ha restaurerats.	Målet är i sig en åtgärd.	Länsstyrelsen	142
3. Senast år 2009 ska vattenförsörjningsplaner med vattenskyddsområden och skyddsbestämmelser ha upprättats för alla allmänna och större enskilda ytvattentäkter. Med större ytvattentäkter avses ytvatten som nyttjas för vattenförsörjning till fler än 50 personer eller distribuerar mer än 10 m3 per dygn i genomsnitt.	Regleras av lagkrav enligt vattendirektivet.		140
4. Senast år 2005 ska utsättning av djur och växter som lever i vatten ske på ett sådant sätt att biologisk mångfald inte påverkas negativt.		Länsstyrelsen	146
5. Senast år 2005 ska åtgärdsprogram finnas och ha inletts för de hotade arter och fiskstammar som har behov av riktade åtgärder.	Åtgärdsprogrammen tas fram och genomförs genom olika former av samverkan mellan myndigheter, markägare, experter, frivillig- och intresseorganisationer samt kommuner.	Länsstyrelsen	146
6. Senast år 2009 ska det finnas ett åtgärdsprogram enligt EG:s ramdirektiv för vatten som anger hur God ytvattenstatus ska uppnås.	Regleras av lagkrav enligt vattendirektivet.		140

Grundvatten av god kvalitet			
Delmål	**Åtgärdsförslag**	**Ansvar**	**Sid.**
1.Grundvattenförande geologiska formationer av vikt för nuvarande och framtida vattenförsörjning ska senast år 2010 ha ett långsiktigt skydd mot exploatering som begränsar användningen av vattnet.	Arbetet med nya och reviderade bestämmelser för skyddsområden för vattentäkter skall forceras för att kunna bli klart till 2010.	Kommunerna, Länsstyrelsen	41
	I kommunernas materialförsörjningsplaner (berg, grus och sand), ska slås fast att ”grusförekomster som har stort värde för den nuvarande och framtida vattenförsörjningen och för natur- och kulturlandskapet inte ska exploateras.”	Kommunerna	41
	I varje kommuns planarbete ska hänsyn tas till kommunala vattentäkters tillrinningsområden.	Kommunerna, huvudmännen för vattentäkterna	76
2. Senast år 2010 ska användningen av mark och vatten inte medföra sådana ändringar av grundvattennivåer som ger negativa konsekvenser för vattenförsörjningen, markstabiliteten eller djur- och växtliv i angränsande ekosystem.	Detta delmål påverkas av vattendirektivet. Vattenmyndigheten ska utfärda skyddsföreskrifter och kommunerna ansvarar för genomförandet. Några ytterligare åtgärder bedöms inte behövas för närvarande.		41
3. Senast år 2010 ska alla vattenförekomster som används för uttag av vatten som är avsett att användas som dricksvatten och som ger mer än 10 m3 per dygn i genomsnitt eller betjänar mer är 50 personer per år uppfylla gällande svenska normer för dricksvatten av god kvalitet med avseende på föroreningar orsakade av mänsklig verksamhet samt radon.	I varje kommuns planarbete ska hänsyn tas till kommunala vattentäkters tillrinningsområden.	Kommunerna, huvudmännen för vattentäkterna	76
	Program för kontroll av råvatten till kommunala vattentäkter, där behandling eller spädning sker före distribution, bör införas senast 2007	Kommunerna	76
	Alla verksamheter och boende i vattenskyddsområde ska fortlöpande informeras om vilka begränsningar som gäller och vad syftet med dessa är.	Kommunerna	76
	Respektive tillsynsmyndighet bör upprätta en policy för användning av kemiska bekämpningsmedel i vattenskyddsområde.	Kommunerna, Länsstyrelsen	76
4. Senast år 2009 ska det finnas åtgärdsprogram enligt EG:s ramdirektiv för vatten som anger hur ”God grundvattenstatus” ska uppnås.	Regleras av lagkrav enligt vattendirektivet.		140

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
5. Grundvatten som används för vattenuttag ska till år 2010 med god marginal klara gällande gränsvärden för nitrat och bekämpningsmedel.	I varje kommuns planarbete ska hänsyn tas till kommunala vattentäkters tillrinningsområden.	Kommunerna, huvudmännen för vattentäkterna	76
	Program för kontroll av råvatten till kommunala vattentäkter, där behandling eller spädning sker före distribution, bör införas senast 2007.	Kommunerna	76
	Alla verksamheter och boende i vattenskyddsområde skall fortlöpande informeras om vilka begränsningar som gäller och vad syftet med dessa är.	Kommunerna, huvudmännen för vattentäkterna, Lst	76
	Respektive tillsynsmyndighet bör upprätta en policy för användning av kemiska bekämpningsmedel i vattenskyddsområde.	Kommunerna, Lst	76

Hav i balans och levande kust och skärgård

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
1. Senast år 2005 ska en strategi finnas för hur kustens och skärgårdens kulturarv och odlingslandskap kan bevaras och brukas.	Arbete pågår på nationell nivå (riksantikvarieämbetet). Inga åtgärder föreslås för närvarande på regional nivå.		48
2. Senast 2007 ska minst tre av områdena Fladen, Lilla och Stora Middelgrund, Kungsbackafjorden och Nidingen vara marina reservat och senast år 2010 ska minst 50 % av skyddsvärda marina miljöer ha ett långsiktigt skydd.		Länsstyrelsen	144
3. Senast år 2010 ska minst 70 % av kust- och skärgårdsområden med höga natur- och kulturvärden ha ett långsiktigt skydd.	Arbete pågår på nationell nivå (riksantikvarieämbetet). Inga åtgärder föreslås för närvarande på regional nivå.		49, 144
4. Senast år 2005 ska åtgärdsprogram finnas och ha inletts för de hotade marina arter och fiskstammar som har behov av riktade åtgärder, och senast 2010 ska åtgärdsprogrammen ha genomförts.	Åtgärdsprogrammen tas fram och genomförs genom olika former av samverkan mellan myndigheter, markägare, experter, frivillig- och intresseorganisationer samt kommuner.	Länsstyrelsen	146

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
5. Senast år 2010 ska de årliga totala bifångsterna av marina däggdjur uppgå till maximalt en procent av respektive bestånd. Bifångsterna av sjöfåglar och oönskade fiskarter ska ha minimerats till nivåer som inte har negativ påverkan på populationerna.		Länsstyrelsen	143
6. Samtliga kommersiellt viktiga fiskarter ska senast 2007 fiskas inom biologiskt säkra gränser, så att bestånden kan återhämta sig och ge underlag för ett framtida bärkraftigt fiske till 2010.	Inga åtgärder föreslås på regional nivå. För att nå målet krävs åtgärder på internationell nivå.	Länsstyrelsen	143
7. Buller och andra störningar från båttrafik ska vara försumbara inom särskilt känsliga och utpekade skärgårds- och kustområden senast år 2010.	En länsomfattande inventering av särskilt känsliga kust- och skärgårdsområden samt förslag till restriktioner för båttrafik m.m. bör vara klart senast 2008.	Kommunerna, Länsstyrelsen, båtorganisationer	42
8. Utsläpp av olja och kemikalier från fartyg har upphört 2010.	Inga regionala åtgärder föreslås.		
9. Senast år 2009 ska det finnas åtgärdsprogram enligt EG:s ramdirektiv för vatten så att God ytvattenstatus kan uppnås.	Regleras av lagkrav enligt vattendirektivet.		140
10. Påverkan på marina bottnar av muddring, bottentrålning och ankring minimeras till 2010.			143

Myllrande våtmarker			
Delmål	**Åtgärdsförslag**	**Ansvar**	**Sid.**
1. Samtliga halländska områden i Myrskyddsplan för Sverige ska ha ett långsiktigt skydd senast år 2010.		Länsstyrelsen	145
2. Våtmarker med höga natur- eller kulturvärden ska inte påverkas negativt av exploatering mellan 2002 och 2010.	Information om våtmarksinventeringen, värdet av skyddszoner och småvatten.	Skogsstyrelsen, Lst, Lantbrukets intresseorganisationer.	120
	Fördjupad information om samrådsplikten enligt miljöbalken.		
3. I odlingslandskapet ska minst 700 hektar våtmark med huvudsyfte att gynna den biologiska mångfalden anläggas eller återställas fram till år 2010, med utgångspunkt från år 2000.	Länsstyrelsen tar under 2006 fram information rörande möjligheterna att erhålla bidrag till våtmarksanläggning.	Lst i samarbete med LRF, HS och stora markägare	78
	Varje kommun ska senast 2010 i sin översiktsplan angivit områden lämpliga för våtmarksanläggning, alternativt antagit en särskild våtmarksplan	Kommunerna	78
	En genomgång görs eventuellt av inventeringen från 1991 för att peka ut de resurseffektivaste platserna för våtmarksanläggning	Länsstyrelsen	78
4. För de hotade arter som har behov av riktade åtgärder ska åtgärdsprogram finnas senast år 2007 och ha genomförts senast 2010.	Åtgärdsprogrammen tas fram och genomförs genom olika former av samverkan mellan myndigheter, markägare, experter, frivillig- och intresseorganisationer samt kommuner.	Länsstyrelsen	146
5. De våtmarker som fanns i länet år 2002 ska bibehållas.	Ingrepp i befintliga våtmarker ska alltid kompenseras.	Länsstyrelsen, Vägverket, exploatörer, markägare	79

Levande skogar – delmål för Halland, Skåne och Blekinge län			
Delmål	**Åtgärdsförslag**	**Ansvar**	**Sid.**
1a) Ytterligare 9 100 ha produktiv skogsmark ska ges ett formellt skydd i Hallands län under perioden 1999-2010. Inom naturreservat ska 6370 ha skyddas och som biotopskydd och naturvårdsavtal 2730 ha.	Avsättning av resurser för att informera och föra en dialog med ett stort antal markägare.	Skogsstyrelsen	122, 145
1b) År 2010 finns i Södra Götaland minst 28 000 hektar skyddsvärd skogsmark i form av frivilliga avsättningar	Delmålet bedöms redan vara uppnått för Hallands del. För att säkra kvalitén och långsiktigheten bör dessa följas upp.	Skogsstyrelsen	123
2. Med utgångspunkt från skogstillståndet år 1998 gäller fram till år 2010: a) Antalet gamla/grova träd ska öka med minst 10%. b) Mängden hård död ved ska öka med minst 43%. Därmed uppgår volymen till minst 3,0 m^3sk/hektar och är högre i de områden där den biologiska mångfalden är särskilt hotad. Andelen lövved ska utgöra minst 30% av volymen. c) Arealen äldre lövrik skog ska minst bibehållas. d) Arealen gammal skog ska bibehållas och vara högre i de delar av Södra Götaland där den biologiska mångfalden är särskilt hotad. e) Arealen mark föryngrad med lövskog skall öka och arealen ädellövskog ska öka med minst 200 ha per år i Södra Götaland.	Information och rådgivning till skogsägare om värden knutna till gamla, grova träd (2a). Information och rådgivning om att lämna vindfällda lövträd i så stor utsträckning som möjligt (2b). Ökade kunskaper, rådgivning och information om skötsel av bestånden (2c). Den gamla skogen får ett naturvårdsmål, NS eller NO, i Gröna Planer (2d). Information och rådgivning om värdet för den biologiska mångfalden av att bevara den gamla skogen (2d). Ökad rådgivning om föryngringsfrågorna i kombination med bättre detaljplanering av föryngringen redan före avverkningen (2e). Bidrag för att stötta lövplantering (2e). Verka för balans mellan viltstammarnas storlek och fodertillgången (2e).	Skogsstyrelsen	124-127

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
3. Skogsmarken ska brukas på ett sådant sätt att fornlämningar inte skadas och så att skador på övriga kända värdefulla kulturlämningar är försumbara senast år 2010.	Göra fornminnesregistret tillgängligt för skogsbrukets alla aktörer.	Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen	128
	Utbildningsinsatser genomförs inom skogsbruket.	Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen	50, 128
	Värdet av och förutsättningarna att igångsätta projektet Skog och Historia utreds under år 2006.	Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen, Länsmuseet	50, 128
4. Åtgärdsprogram ska finnas och ha inletts senast år 2007 för de hotade arter som har behov av riktade åtgärder i Södra Götaland.	Åtgärdsprogrammen tas fram och genomförs genom olika former av samverkan mellan myndigheter, markägare, experter, frivillig- och intresseorganisationer samt kommuner.	Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, Fiskeriverket, kommuner, markägare, organisationer	129, 146
5 a) Senast år 2005 har samtliga kommuner som äger skog antagit policies för sitt skogsbruk på egna marker. Där framgår det bland annat hur skogarna ska skötas med avseende på rekreation och friluftslivets intressen.	Kommunerna upprättar snarast ett skogspolicydokument i enlighet med delmålet.	Kommunerna	44
5 b) Senast år 2010 har områden av särskilt intresse för rekreation och friluftsliv utpekats av kommunerna samt överenskommelser gjorts med berörda skogsägare. Mål och strategier för skötsel av dessa områden har lagts fast.	I ÖP redovisas de skogsområden som är av särskilt intresse för rekreation och friluftsliv.	Kommunerna, Region Halland	44

Ett rikt odlingslandskap

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
1. Senast år 2010 ska samtliga ängs- och betesmarker bevaras och skötas på ett sätt som bevarar deras värden. Till år 2010 ska arealen slåtteräng utökas med minst 100 % jämfört med 2001 års areal (ca 100 ha), länets skogsbeten ska bevaras, arealen ljunghed ska öka från dagens ca 1500 ha till 1900 ha och arealen havsstrandängar och kustnära betesmarker ska öka från ca 1200 ha till 1400 ha.	Ta fram/visa på alternativa byggnadslösningar för att underlätta en rationell djurhållning under vinterperioden som kan vara gemensamt för flera djurhållare.	Lantbrukets intresseorganisationer	131
	Sprida goda exempel; studiebesök, kursinformation, artiklar, nätverk mm.	Lantbrukets intresseorganisationer, ideella naturvårdsorganisationer, Länsstyrelsen, Kommunerna	131
	”Marknadsföringsjippo” där odlingslandskapets värden och dess förutsättningar lyfts fram för allmänheten.	Kommunerna, turism, folkhälsa, lantbrukets intresseorganisationer, enskilda lantbrukare, Länsstyrelsen m.fl.	131
	Betesdjurs-/betesmarksförmedling.	LRF	131
	Riktade utbildningsinsatser till berörda markägare till ängsområden som pekats ut i projektet ”Slåtter i Halland”	Länsstyrelsen i samråd med flera organisationer.	131
2. Mängden småbiotoper i odlingslandskapet ska bevaras i minst dagens omfattning i hela länet. Senast till år 2005 ska en strategi finnas för hur mängden småbiotoper i slättbygden ska kunna öka.	Fortsättning av pågående arbete med att ta fram strategi.	Jordbruksverket	133
	Fastställande/genomförande av strategiförslag.	Länsstyrelsen, lantbrukets intresseorganisationer	133

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
3. Mängden kulturbärande landskapselement som vårdas ska öka till år 2010 med cirka 50 % jämfört med 2001 års nivå.	Kurser, fältvandringar mm genomförs inom KULM-verksamheten för att öka intresset hos brukarna	Länsstyrelsen, Lantbrukets intresseorganisationer	134
	Rikta utbildningsinsatser till konsulter som sköter lantbrukarnas EU-stödsansökningar för att de ska kunna uppmuntra fler att ansluta sig till kulturmiljöersättningen och vårda gårdens landskapselement.	Länsstyrelsen	134
	Rikta utbildninsinsatser till elever på lantbruksutbildningar (Plönningegymnasiet och Munkagårdsskolan) för att lyfta fram kulturmiljöfrågorna i lantbruket.	Region Halland	134
	Åstadkomma förändringar av kulturmiljöstödet.	Länsstyrelsen, lantbrukets intresseorganisationer, SJV	134
4. I Halland ska ett för länet historiskt representativt, odlat växtmaterial bevaras, samt även den ogräsflora som är knuten till ett ålderdomligt åkerbruk. Bevarandet av inhemska husdjursraser ska stimuleras.	Fortsatt verksamhet i de två kulturreservaten Mårtagården i Onsala och Äskhult i Förlanda samt de tre naturreservaten Björkekullen i Svartrå, Yttraberg i Gällared samt Gårdshult i Tönnersjö där målet är att bevara och förmedla ett för viss tid och delregion värdefullt odlingslandskap. Även inhemska husdjursraser hålls inom reservaten.	Länsstyrelsen, Västkuststif-telsen	136
5. För de hotade arter som har behov av riktade åtgärder ska åtgärdsprogram finnas senast år 2005 och ha genomförts senast 2010.	Åtgärdsprogrammen tas fram och genomförs genom olika former av samverkan mellan myndigheter, markägare, experter, frivillig- och intresseorganisationer samt kommu-ner.	Länsstyrelsen	146
6. Senast år 2005 ska ett program finnas för hur lantbrukets kulturhistoriskt värdefulla ekonomibyggnader kan tas till vara.	Länsövergripande identifiering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.	Kommunerna, Länsstyrelsen	52

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
7. En strategi för skydd mot exploatering av god jordbruksmark för bebyggelse, industriändamål och utveckling av infrastrukturen, där lokaliseringsalternativ finns, tas fram senast 2005.	I samtliga kommuners ÖP bör skrivas in och tillämpas att jordbruksmark av högt värde i möjligaste mån skall bevaras. Särskilda skäl ska finnas för att denna mark ska tas i anspråk för bebyggelse och infrastruktur och stor hänsyn ska visas.	Kommunerna	45
8. År 2005 skall minst 20 % av den odlade arealen odlas ekologiskt, och den ekologiska animalieproduktionen ska öka till att omfatta minst 10 % av antalet mjölkkor samt slaktdjur av nöt och lamm.	Utveckla ”Ekologiskt marknadscentrum Halland” efter modell från Skåne.	Lantbrukets intresseorganisationer, Länsstyrelsen, Kommunerna, livsmedelsbranschen.	137
	Kommunledningarna sätter mål för inköp av eko-produkter.	Kommunerna	137
	Sprid ”Goda exempel” från Ekocentrum som visar hur man gör i de kommuner som köper mycket ekologiskt till Hallands kommuner.	Länsstyrelsen, Hallands Ekologiska Jordbrukare (HEJ)	137
	Återkommande fortbildning om ekomat för storkökspersonal och de som svarar för inköp.	HEJ, Region Halland, Landsting, kommuner	137
	Synliggöra ekologiska produkter i affärerna.	Livsmedelskedjorna, HEJ, SNF m.fl.	137
	Information till konsumenter om ekologisk mat.	SNF, HEJ m fl.	137
9. År 2010 skall skyddszoner finnas längs 60 % av vattendragssträckorna i odlingslandskapet.	Sprida information om vad som är positivt med skyddszoner.	Länsstyrelsen, Lantbrukets intresseorganisationer	139
	Arbeta för en ökad KRAV-anslutning.	KRAV, Länsstyrelsen, Lantbrukets intresseorganisationer	139

God bebyggd miljö			
Delmål	**Åtgärdsförslag**	**Ansvar**	**Sid.**
1a) Senast 2010 ska fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur kan åstadkommas så att bilanvändningen kan minska och förutsättningarna för miljöanpassade och resurssnåla transporter förbättras.	En samverkansgrupp med planerare från samtliga Hallandskommuner och Länsstyrelsen bildas under 2006 med uppgift att utveckla och tillämpa översiktsplanen som verktyg för att nå miljömålen samt höja översiktsplanens status i samhällsplaneringen. Översiktsplanen och dess fördjupningar bör tydligt markera syftet att skapa ett så hållbart samhälle som möjligt.	Kommunerna, Länsstyrelsen, Vägverket	35
	Alla kommuner har uppfyllt delmålet senast år 2010, dvs. har antagit någon form av program eller strategi för ett miljöanpassat transportsystem (MaTs).	Kommunerna	35
	Åtgärder för ökad cykling.	Kommunerna, Vägverket, Region Halland	59
	Moderna resecentra i alla kommuner finns senast 2010.	Kommunerna, länstrafiken, Banverket, SJ, Länsstyrelsen	60
	Utreda möjligheterna för tågpendeln från Göteborg att förlängas söderut.	Kommunerna, Region Halland, länstrafiken, Banverket, SJ, Länsstyrelsen	60
1b) Senast 2010 ska fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur kulturhistoriska och estetiska värden ska bevaras och utvecklas.	Kommunernas kulturmiljöprogram och s.k. bevarandeplaner/-program för innerstäder/tätorter aktualiseras, förslagsvis inför ny översiktsplanering.	Kommunerna	53
	Fortsatt arbete med arkitekturprogram och kommunala stadsmiljöprogram i kommunerna.	Kommunerna	53

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
1c) Senast 2010 ska fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur grön- och vattenområden i tätorter och tätortsnära områden ska bevaras och utvecklas och andelen hårdgjord yta inte ökas.	Grönstrukturprogram för större tätorter tas fram senast 2008 samt integreras i översiktsplanerna vid nästkommande revidering.	Kommunerna	38
	Ett regionalt grönstrukturprogram utarbetas senast 2010 för att ytterligare stärka grönstrukturens ställning i relation till trafik- och bebyggelse-infrastrukturen.	Kommunerna, Länsstyrelsen	38
	En skogsbruksplan finns för kommunens skogsmark senast 2009. Planen bör ta stor hänsyn till rekreationsvärden och biologisk mångfald.	Kommunerna, Skogsstyrelsen	38
1d) Senast 2010 ska fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur energianvändningen ska effektiviseras, hur förnybara energiresurser ska tas till vara och hur utbyggnad av produktionsanläggningar för fjärrvärme, solenergi, biobränsle och vindkraft ska främjas.	Kommunerna ser över sina energiplaner senast under 2008 samt aktualiserar dem därefter en gång per mandatperiod.	Kommunerna	65
	Alla nya översiktsplaner och fördjupade översiktsplaner beaktar fr.o.m. 2007 energihushållning och användning av förnyelsebara energikällor.	Kommunerna, Länsstyrelsen	65
	ÖP bör redovisa en tätortsutveckling som främjar utnyttjande av fjärrvärme, solenergi, biobränsle och vindkraft. ÖP kan även redovisa plats för bränslestationer för förnybart bränsle.	Kommunerna	40
	Energihushållningsaspekter bör behandlas i ÖP och där så är lämpligt även i detaljplaner. Kommunerna bör slå fast kvalitetskrav vid nybebyggelse som omfattar högsta energianvändning per yta.	Kommunerna	40
	Rutiner skapas för upphandling av energieffektiva varor och tjänster.	Kommunerna, Region Halland, landstinget, statliga myndigheter	65
	Utbildning av bygglovarkitekter och bygglovsinspektörer med sikte på ökade insikter i energifrågor anordnas fr.o.m. 2006.	Kommunerna genom Region Halland	65
2. Den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen ska senast 2010 vara identifierad och minst 25 % av den värdefulla bebyggelsen vara långsiktigt skyddad.	Länsövergripande identifiering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse ska vara klar 2008.	Kommunerna, Länsstyrelsen, Hallands länsmuseer	54
	Åtgärder för att skydda 25 % av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen.	Kommunerna	54

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
3. Antalet människor som utsätts för trafikbullerstörningar överstigande de riktvärden som riksdagen ställt sig bakom för buller i bostäder ska ha minskat med 5 % till år 2010 jämfört med år 1998.	Kartläggning av trafikbuller och åtgärdsplan ska vara genomförd senast 2008.	Kommuner, Vägverket, Banverket	60
4. År 2010 ska uttaget av naturgrus i länet vara högst 600 000 ton (innebär ca 50 % minskning jämfört med år 2000) och andelen återanvänt material ska utgöra minst 15 % av ballastanvändningen.	Ett materialhushållningsprogram för Hallands län utarbetas och bör vara klart under 2007. Programmet bör även innefatta återvinning av bygg- och rivningsmaterial.	Länsstyrelsen, kommunerna, branschorganen, Vägverket, SGU m.fl.	80
	En eller flera tillsynskampanjer genomförs fram till 2010 med främsta syfte att kontrollera efterlevnaden av miljöbalkens hushållningsregel.	Länsstyrelsen, Kommunerna	80
	Sorterade schaktmassor och liknande skall återvinnas i största möjliga utsträckning.	Byggbranschen, entreprenadföretag, Kommunerna, Länsstyrelsen	80
5. Mängden deponerat avfall ska minska med minst 50 % till år 2005 räknat från 1994 års nivå, samtidigt som den totala mängden genererat avfall inte får öka.	En sorteringsanläggning av livsmedelsavfall från butiker och liknande, där innehållet skiljs från förpackningen, bör uppföras i länet under 2009.	Kommunerna, Region Halland	82
	Kontroll av att deponiförbudet efterlevs.	Tillsynsmyndigheterna	103
	En översyn av taxorna för avfallslämning görs senast 2006 med syfte att minimera deponibehovet.	Avfallsbolagen, kommunerna	103
	Underlätta för källsortering genom lättillgängliga återvinningsstationer på strategiska platser i alla kommuner.	Kommunernas tekniska nämnder	103
	Verksamheter som genererar mycket avfall genomför en utredning av möjligheterna att återvinna eller förbränna i stället för att deponera avfallet.	Företagen, tillsynsmyndigheterna	103
	I länet bör finnas ett lämpligt antal anläggningar för rötning av biologiskt avfall med utvinning av biogas.	Kommunerna, Region Halland	82
	Kommunernas byggnadskontor ska i samband med rivningslov ställa tydliga krav på sortering och återvinning av avfallet.	Kommunerna, byggbranschen	82

Delmål	Åtgärdsförslag	Ansvar	Sid.
Fortsättning delmål 5.	Utökad tillsyn och kontroll av avfallsanläggningar och avfallsentreprenörer samt vid bygg-, anläggnings- och rivningsarbeten	Kommunernas bygg- och miljöförvaltningar	82
	Allmänhetens möjligheter och vilja att lämna sorterat hushållsavfall skall ses över och förbättras.	Producenterna, kommunernas tekniska förvaltningar, bostadsföretagen, fastighetsägare	82
6. Miljöbelastningen från energianvändningen i bostäder och lokaler minskar och är lägre år 2010 än år 1995. Detta ska bland annat ske genom att den totala energianvändningen effektiviseras för att på sikt minska.	Ett nätverk bildas under 2006 med representanter för både offentliga och privata förvaltare och beställare inom byggsektorn för att utbyta erfarenheter av och väcka förslag till energieffektivisering inom befintligt bostads- och lokalbestånd och i nybyggnation.	Kommunala och privata bostadsbolag och lokalförvaltare, Miljöforum Halland,	68
	Byggentreprenörerna och byggbranschens övriga aktörer i Halland (inklusive installatörer och övriga underentreprenörer) inrättar under 2006 ett gemensamt energiråd för ökad kunskap och medvetenhet om byggnaders energiförbrukning i ett livscykelperspektiv.	Byggbranschen	68
	Företag, organisationer och förvaltningar har snarast möjligt och senast 2009 infört ett s.k. energiledningssystem.	Företagarorganisationer, Kommunerna, Miljöforum Halland	68
7. År 2020 ska byggnader och deras egenskaper inte påverka hälsan negativt. Därför ska det säkerställas att: a) samtliga byggnader där människor vistas ofta eller under längre tid senast år 2015 har en dokumenterat fungerande ventilation, b) radonhalten i alla skolor och förskolor år 2010 är lägre än 200 Bq/m³ luft, c) radonhalten i alla bostäder år 2020 är lägre än 200 Bq/m³ luft.	Verka för spridning av information om hur inomhusklimatet påverkar hälsan (delmål a, b och c).	Landstinget	93
	Verka för att ventilation på en anpassad nivå är igång i behövlig omfattning även nattetid i skolor och förskolor (delmål a och b).	Kommunerna	93
	Radongasmätningar i lokaler och bostäder skall vara genomförda till år 2020 (delmål b och c).	Kommunerna, fastighetsägarna	93
	Alla kommuner har genomfört markradonkarteringar senast 2010 (delmål b och c).	Kommunerna	93

B. Sektorsindelade åtgärder - arbetsgrupperna

Arbetsgruppen för kommunal översiktsplanering

Inledning

Under denna rubrik samlas delmål från skilda miljökvalitetsmål som för sitt genomförande kräver kommunal planering. Några av delmålen har behandlats även av andra grupper.

I ”ÖP-gruppen” har framför allt kommunala planerare deltagit. Gruppen har i första hand fokuserat på frågor kring planeringsmålen i *God bebyggd miljö* och särskilt hur översiktsplaneringen kan medverka till måluppfyllelse. Principdiskussioner har förts om hur långt kommunerna bör driva detaljeringsnivån i sin översiktsplanering och vilka styrmedel som ska användas. Enighet har nåtts om att ÖP är ett mycket viktigt instrument i miljömålsarbetet och att länets kommuner måste samverka kring miljömålen.

Vidare har man enats om vissa principer som bör vara vägledande när planeringsinstrumenten används för att nå det ekologiskt och ekonomiskt hållbara samhället. Planering av bostäder, service och verksamheter ska ske så att transportbehovet blir så litet som möjligt. Förtätning av tätorter är gynnsamt vad gäller trafikförsörjning och resursutnyttjande, men får inte ske till priset av en försämrad boendemiljö och mindre grönytor.

Miljökvalitetsmål: God bebyggd miljö

God bebyggd miljö, delmål 1a

Senast 2010 skall fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur kan åstadkommas så att bilanvändningen kan minska och förutsättningarna för miljöanpassade och resurssnåla transporter förbättras.

Nuvarande förhållanden

Kommunerna har i varierande grad utarbetat planer och program i linje med målet. Det viktigaste instrumentet för att nå detta mål är den kommunala översiktsplaneringen. Det kan också finnas särskilda planer och program med inriktning på trafikplanering.

Boverket har i 2005 års enkät till landets kommuner efterfrågat förekomsten av planer och program enligt delmål 1. För delmål 1a har fyra av länets sex kommuner angett att sådana program finns. Fem av kommunerna behandlar frågan i ÖP. Detta resultat ligger klart över genomsnittet för riket.

Varbergs kommun tog redan 1998 fram en handlingsplan för ett miljöanpassat transportsystem i Varberg, den s.k. VarbergsMaTs. Planen har antagits av kommunfullmäktige och utgör den hittills enda större ansatsen i länet som är ägnad att uppfylla delmålet. Många åtgärder

för bättre cykelvägar och mindre bilåkande har genomförts med stöd av lokala investeringsprogram (LIP).

Halmstads kommun har i sin Översiktsplan 2000 tydligt angett som inriktning och mål att biltrafiken ska begränsas med hänsyn till dess miljökonsekvenser. I planen föreslås också ett antal åtgärder rörande restriktioner för biltrafik, ökade satsningar på kollektivtrafik, prioritering av cykeltrafik, lugnare trafikmiljö och parkeringspolicy som motverkar arbetsresor med bil. Även i ”Handlingsprogram för ekokommunen Halmstad” från 1997 finns en rad konkreta åtgärdsförslag.

Falkenbergs kommun har 2001 antagit sitt andra miljö- och kretsloppsprogram för perioden 2001-2005. Ett särskilt projekt rörande miljö- och trafiksäkerhet, ”MöTs i Falkenberg” genomfördes åren 2000-2002 i samarbete med Vägverket. MöTs-arbetet avses fortsätta som en del av kommunens ordinarie verksamhet. Kommunen antog 2004 en handelspolicy med bl.a. målsättningen att sörja för god tillgänglighet och begränsa trafikarbetet. Vidare finns en gång- och cykelvägsplan beslutad 2002. Ett pågående projekt är ”Från järnväg till cykelled” med avsikt att skapa ca 8 mil nya cykelvägar i inlandet längs de gamla banvallarna.

Kungsbacka kommun antog i januari 1999 ett Kretsloppsprogram som pekar på hur kommunen på olika sätt kan använda den fysiska planeringen för att åstadkomma ett bättre miljöanpassat transportsystem och en bättre miljö. En uppföljning bör göras av programmets utfall hittills.

I översiktsplan/framtidsplan för Laholms kommun (antagen 2003) finns ett antal allmänna riktlinjer som bl.a. syftar till bättre utnyttjande av järnvägen för gods- och persontransporter samt utveckling av cykelvägnät och kollektivtrafik.

Åtgärder för att nå delmålet

- **En samverkansgrupp med planerare från samtliga Hallandskommuner och Länsstyrelsen bildas under 2006 med uppgift att utveckla och tillämpa översiktsplanen som verktyg för att nå miljömålen samt höja översiktsplanens status i samhällsplaneringen. Översiktsplanen och dess fördjupningar bör tydligt markera syftet att skapa ett så hållbart samhälle som möjligt.**

  Detta innebär bl.a. planering av bostäder och service längs kollektivtrafikstråk, förtätning så att kollektivtrafiken effektivt kan nyttjas, korta gång- och cykelavstånd till målpunkter via goda och säkra gång- och cykelvägar och trafiksäkra skolvägar.

  Ansvar: kommunerna, Länsstyrelsen, Vägverket

- **Alla kommuner har uppfyllt delmålet senast år 2010, dvs. har antagit någon form av program eller strategi för ett miljöanpassat transportsystem (MaTs).**

  Ansvar: kommunerna

Analys

Plan- och bygglagen och de kommunala planeringsinstrumenten (översiktsplaner, detaljplaner m.m.) är samhällets viktigaste redskap för att styra mot en önskvärd samhällsutveckling, inte minst vad gäller miljömålen. En förutsättning för att dessa mål ska kunna nås är att planinstrumenten används i större omfattning än vad som är fallet idag.

En samverkan mellan kommunerna i länet i planeringsfrågor är nödvändig av flera skäl. Den innebär erfarenhetsutbyte och stimulans, skapar möjlighet till samordning och rationalisering och motverkar osund konkurrens om företagsetableringar m.m. En arbetsgrupp enligt förslaget bör sätta upp tydliga mål för sitt arbete och ange konkreta åtgärder. Bland sådana mål, som har diskuterats i arbetsgruppen, kan nämnas följande förslag:

- En ”Hallands-MaTs” finns 2010.
- Kommunala cykelplaner finns i alla kommuner 2007. En cykelledsplan för Halland finns 2008.
- Tågstationer med tåguppehåll på Västkustbanan inrättas i Åsa, Frillesås och Värö-backa före 2010.
- En gemensam handelspolicy för länet finns antagen 2008.
- Ett bostadsförsörjningsprogram som ger god beredskap och förebygger ”nödlösningar” bör finnas för alla tätorter år 2010.

Bland mera konkreta åtgärder som bör övervägas kan nämnas följande:

- formulera mål och minimikrav för tillgängligheten till kollektiva transporter i trafikförsörjningsplan eller liknande;
- utveckla arbetet med strategiska miljöbedömningar för planer och program med hänsyn till målet om ett miljöanpassat transportsystem;
- prioritera kollektivtrafiken ytterligare genom att den har egna banor i högtrafikerade områden, införa direktresor till fler viktiga målpunkter, öka turtätheten, öka säkerhets- och informationsinsatserna samt förbättra bytesmöjligheterna mellan kollektivtrafik och cykeltrafik, gångtrafik och andra trafikslag;
- ta fram en policy för hur förutsättningarna för järnvägs- och fartygstrafiken kan bevaras och stärkas;
- i planer och beslut prioritera tätortsutveckling kring goda kollektivtrafiklägen. Ny exploatering sker i anslutning till befintliga strukturer inom kollektivtrafiken, eller kollektivtrafiknätet anpassas till stora, nya eller förändrade strukturer. I planeringen undviks att verksamheter, t ex köpcentra som främst kan nås med egen bil, lokaliseras utanför tätorter. Om externa köpcentra ändå övervägs, ska väntade effekter på miljön tydligt redovisas i en miljökonsekvensbeskrivning;

- studera om och hur ekonomiska styrmedel som parkeringsavgifter eller biljettpriser kan bidra till miljöanpassade transporter samt sprida information om hur dessa styrmedel kan användas i översikts- och detaljplaner;

- arbeta för att fria parkeringsplatser för anställda i tätorten minskar till förmån för kollektivtrafiken. Företag och förvaltningar i centrala staden ska inte erbjuda de anställda gratis parkering;

- förtäta staden, vilket minskar behovet av transporter och bidrar till ett mer levande centrum. Boendeförtätningen måste göras varsamt med hänsyn till behovet av grönytor (jfr delmål 1c);

Förslag på styrmedel för att nå målet

Trafikarbetet i stort liksom bilanvändningen ökar f.n. med 2-3 % per år i Halland dvs. betydligt över riksgenomsnittet. En målmedveten kommunal planering, helt inriktad på trafikbegränsning, kan kanske hejda denna utveckling. Kommunens planering har dock andra, delvis motstridande, mål. Det krävs sannolikt kraftfulla styrmedel, i första hand skatter och avgifter, för att påtagligt minska vägtrafiken. Det behövs också en hög kollektivtrafikstandard med rimliga resekostnader för att kunna konkurrera med biltrafiken.

Både centrala och lokala styrmedel behövs och kompletterar varandra. Ett samhälle som är inrättat för biltransporter stimulerar fram ytterligare biltrafik. Ökad trängsel på vägarna tvingar fram nya vägar som i sin tur medverkar till ökad trafik. Riksdag och regering har huvudansvaret för att bryta denna cirkel, men mycket kan göras lokalt. Det gäller att i den kommunala planeringen skapa förutsättningar för ett hållbart transportsystem, men också att arbeta för att påverka människors kunskaper, attityder och beteenden.

God bebyggd miljö, delmål 1b

Senast 2010 skall fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur kulturhistoriska och estetiska värden ska bevaras och utvecklas.

Detta delmål har behandlats av åtgärdsgruppen för kulturmiljö, se sidan 52.

God bebyggd miljö, delmål 1c

Senast 2010 skall fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur grön- och vattenområden i tätorter och tätortsnära områden ska bevaras och utvecklas och andelen hårdgjord yta inte ökas.

Nuvarande förhållanden

Endast två av Hallands sex kommuner uppger i Boverkets enkät 2005 att de har program för tillvaratagande och utveckling av grön- och vattenområden i tätort. Alla anger att de behandlar frågorna i sin översiktsplan.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Grönstrukturprogram för större tätorter tas fram senast 2008 samt integreras i översiktsplanerna vid nästkommande revidering.**

  Programmen bör innefatta fler tätortsnära natur- och kulturreservat och rekreationsytor samt bör följa Boverkets rekommendationer om maximalt avstånd mellan bostäder och parker respektive större rekreationsområden i översikts- och detaljplanering. Hårdgjord yta bör reduceras med program om gröna ytor, gröna tak, infiltrationsmagasin mm.

  Ansvar: Kommunerna.

- **Ett regionalt grönstrukturprogram utarbetas senast 2010 för att ytterligare stärka grönstrukturens ställning i relation till trafik- och bebyggelseinfrastrukturen.**

  En viktig princip är att grönstrukturerna inte fragmenteras och splittras.
  Ansvar: Länsstyrelsen och kommunerna.

- **En skogsbruksplan finns för kommunens skogsmark senast 2009. Planen bör ta stor hänsyn till rekreationsvärden och biologisk mångfald.**[1]

  Ansvar: kommunerna, Skogsvårdsstyrelsen.

Bland mera konkreta åtgärder som bör övervägas kan nämnas följande:

- Övervakning av nya eller ändrade detaljplaner så att exploatering av tidigare grönområden (”park” eller ”natur”) undviks.

- Kommunen bör träffa överenskommelser med privata markägare om ökning av den allemansrättsliga tillgängligheten till mark för rekreationsändamål.[2]

- Översiktsplanen med fördjupningar och speciella studier bör tydligt redovisa hur sammanhängande grönområden bevaras och utvecklas och hur vattenområden i form av kust, vattendrag och sjöar tas hänsyn till och ger sitt bidrag till miljön.

- I en planpolicy fastslås att exploatörer ska kompensera för negativ miljöpåverkan då grönytor tas i anspråk (balanseringsprincipen) och förtydliga ansvaret för kompensatoriska åtgärder i detaljplaner och/eller avtal.

---

[1] Åtgärden även kopplad till målet **Levande skogar delmål 5a**: *Senast år 2007 har samtliga kommuner som äger skog antagit policys för sitt skogsbruk och egna marker. Där framgår det bl.a. hur skogarna ska skötas med avseende på rekreation och friluftslivets intressen.*

[2] Åtgärden är även kopplad till målet **Levande skogar, delmål 5b**: *Senast år 2010 har områden av särskilt intresse för rekreation och friluftsliv utpekats av kommunerna samt överenskommelser gjorts med berörda skogsägare. Mål och strategier för skötsel av dessa områden har lagts fast.*

- I planeringen används checklistor och nyckeltal för exempelvis tillgänglighet, barriäreffekter och dagvattenhantering mm.

- Kompetensen inom området ses över och säkras (tillgång till kommunekolog eller liknande).

- I grönområdes-/strukturplanen tas hänsyn till områdenas olika värden (kultur, estetiska, ekologiska, biologiska, rekreation, friluftsliv, klimatskapande effekter mm).

- Fortlöpande utbyggnad av dagvattendammar.

Analys

Ovanstående åtgärder kommer genom sin bredd med strukturerade arbetsmetoder att tillvarata de möjligheter som finns. De kommer också kunna tackla de problem som uppstår samt garantera delmålet om hur grön- och vattenområden i tätorter och tätortsnära områden ska bevaras och utvecklas.

För tätortsutvecklingen finns dock flera motstridande mål. En allmän förtätning minskar behovet av transporter och andra samhällsresurser och ökar närheten till service. God jordbruksmark bör inte tas i anspråk för exploatering.[3] Alla boende bör ha tillgång till såväl grön utsikt, områden för närrekreation samt goda rekreationsområden inom rimligt avstånd (gång, cykel). Förtätning kan i många fall ske på tidigare industrimark eller annan mindre värdefull mark medan befintliga grön- och vattenområden måste bevaras och utvecklas. Det kan övervägas om husen i vissa områden kan byggas högre för att bättre utnyttja marken.

Målet bör förutom att främja människors hälsa och välbefinnande även innefatta hänsyn till den biologiska mångfalden. Våra städer hyser en förbluffande mångfald av växter och djur. Även dessa innevånares intressen ska bevakas vilket också gynnar människan. Det är viktigt att kommunen har tillgång till biologisk/ekologisk expertis i planeringen.

Kommunen äger ofta betydande arealer mark, bl.a. som en reserv för eventuellt framtida exploatering. Även denna mark ska nyttjas på ett sätt som är gynnsamt för hälsa och biologisk mångfald enligt miljömålet.

God bebyggd miljö, delmål 1d

Senast 2010 skall fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur energianvändningen ska effektiviseras, hur förnybara energiresurser ska tas till vara och hur utbyggnad av produktionsanläggningar för fjärrvärme, solenergi, biobränsle och vindkraft ska främjas.

Detta delmål har även behandlats av arbetsgruppen för energiförsörjning och energihushållning, se sidan 63 ff för bakgrund och analys.

[3] Jämför målet **Ett rikt odlingslandskap, delmål 7**: *En strategi för skydd mot exploatering av god jordbruksmark för bebyggelse, industriändamål och utveckling av infrastrukturen, där lokaliseringsalternativ finns, tas fram senast 2005.*

Åtgärder för att nå delmålet

- **Översiktsplanen bör redovisa en tätortsutveckling som främjar utnyttjande av fjärrvärme, solenergi, biobränsle och vindkraft. I översiktsplanen kan även redovisas plats för bränslestationer för förnybart bränsle.**

- **Energihushållningsaspekter bör behandlas i översiktsplanerna och där så är lämpligt i detaljplaner. Kommunerna bör slå fast kvalitetskrav vid nybebyggelse som omfattar högsta energianvändning per yta.**

Analys

Översiktsplanen är det första instrumentet i planprocessen som behandlar beslut om markens och vattnets användning. Att frågeställningar och mål om viktiga energifrågor tas upp i översiktsplanen säkerställer att dessa frågeställningar även behandlas i detaljplaneskedet och bygglovskedet. För ett effektivt utnyttjande av samhällets energiresurser krävs samverkan mellan hela energisektorn. Föreslagna åtgärder enligt ovan sätter fokus på energifrågor som gagnar en hållbar energiutveckling.

Miljökvalitetsmål: Grundvatten av god kvalitet

Grundvatten av god kvalitet, delmål 1

Grundvattenförande geologiska formationer av vikt för nuvarande och framtida vattenförsörjning skall senast år 2010 ha ett långsiktigt skydd mot exploatering som begränsar användningen av vattnet.

Även åtgärdsgrupp ”Kretslopp och materialflöden” har behandlat detta delmål, se sidan 75 ff.

Nuvarande förhållanden

Arbete pågår med översyn av skyddsområdesbestämmelser för länets vattentäkter. En tredjedel av de kommunala vattentäkterna saknar fortfarande skyddsområde. Arbetet med nya skyddsplaner och revidering av gamla planer pågår i samtliga kommuner. Det är troligt att detta arbete kan vara klart 2010.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Arbetet med nya och reviderade bestämmelser för skyddsområden för vattentäkter ska forceras för att kunna bli klart till 2010.**

  Ansvar: Kommunerna, Länsstyrelsen.

- **I kommunernas materialförsörjningsplaner (berg, grus och sand), ska slås fast att ”grusförekomster som har stort värde för den nuvarande och framtida vattenförsörjningen och för natur- och kulturlandskapet inte ska exploateras.”**

  Planens policy och riktlinjer inarbetas i ÖP. De åtgärder som föreslås bedöms vara helt i enlighet med EG:s ramdirektiv för vatten.

  Ansvar: Kommunerna.

Analys

Takten i arbetet behöver öka för att delmålet ska nås till 2010. Uppfyllelsen påverkas också av ramdirektivet för vatten, som stadgar att inga åtgärder får vidtas som hotar grundvattenkvaliteten. Det finns vidare behov av utökad tillsyn över efterlevnaden av skyddsområdesbestämmelserna.

Grundvatten av god kvalitet, delmål 2

Senast år 2010 skall användningen av mark och vatten inte medföra sådana ändringar av grundvattennivåer som ger negativa konsekvenser för vattenförsörjningen, markstabiliteten eller djur- och växtliv i angränsande ekosystem.

Nuvarande förhållanden

Även detta delmål påverkas av vattendirektivet. Vattenmyndigheten ska utfärda skyddsföreskrifter och kommunerna ansvarar för genomförandet. Några ytterligare åtgärder bedöms inte behövas för närvarande.

Miljökvalitetsmål: Hav i balans samt levande kust och skärgård

Hav i balans samt levande kust och skärgård, delmål 7

Buller och andra störningar från båttrafik skall vara försumbara inom särskilt känsliga och utpekade skärgårds- och kustområden senast år 2010.

Nuvarande förhållanden

Oexploaterade skärgårds- och kustområden har under de senaste åren gått från att nästan enbart vara rekreations- och naturupplevelseområden till att även ha blivit en plats för avancerade sportaktiviteter (vattenskotrar, RIB-båtar[4], kitesurfing mm). Detta innebär att djurlivet, boende och det traditionella friluftslivet drabbats av buller och andra störningar.

En positiv företeelse som måste uppmärksammas i sammanhanget är att allt fler båtägare övergår från bullriga, bränsleförbrukande och förorenande tvåtaktsmotorer till tystare, bränslesnålare och renare fyrtaktsmotorer. Vad gäller vattenskoteråkning har Länsstyrelsen i juni 2005 anvisat områden som ska vara tillåtna för sådan trafik.

Åtgärder för att nå delmålet

- **En länsomfattande inventering av särskilt känsliga kust- och skärgårdsområden samt förslag till restriktioner för båttrafik m.m. bör vara klart senast 2008.**

  Ansvar: Länsstyrelsen, kommunerna, båtorganisationer.

Analys

Någon handlingsplan för att hantera båtbuller och liknande finns inte för närvarande, men måste tas fram snarast om delmålet ska kunna infrias. En stor del i arbetet med att minska buller och andra störningar handlar om attityder och beteenden. Båtklubbar och andra frivilligorganisationer har därför en viktig roll att spela.

[4] Rigid Inflatable Boat

Miljökvalitetsmål: Myllrande våtmarker

Myllrande våtmarker, delmål 2

Våtmarker med höga natur- eller kulturvärden skall inte påverkas negativt av exploatering mellan 2002 och 2010.

Detta delmål har även behandlats av åtgärdsgrupp 8, Areella näringar se sidan 119 ff.

Nuvarande förhållande och analys

Våtmarker har till viss del ett lagligt skydd (biotopskydd, förbud mot markavvattning, planbestämmelser mm). Kommunernas översiktsplanering bör utgöra ytterligare en garanti att delmålet uppfylls. Länsstyrelsen bevakar frågan inom ramen för plansamråd och tillstånds- och dispensgivning.

Myllrande våtmarker, delmål 5

De våtmarker som fanns i länet år 2002 skall bibehållas.

Nuvarande förhållande och analys

Våtmarker har, som ovan nämnts till stor del, redan ett lagligt skydd. Arbetsgruppen föreslår *inga åtgärder* eftersom delmålet kan anses nått så länge lagen uppfylls.

Miljökvalitetsmål: Levande skogar

Levande skogar, delmål 5a

Senast år 2005 har samtliga kommuner som äger skog antagit policies för sitt skogsbruk på egna marker. Där framgår det bland annat hur skogarna ska skötas med avseende på rekreation och friluftslivets intressen.

Levande skogar, delmål 5b

Senast år 2010 har områden av särskilt intresse för rekreation och friluftsliv utpekats av kommunerna samt överenskommelser gjorts med berörda skogsägare. Mål och strategier för skötsel av dessa områden har lagts fast.

Nuvarande förhållanden

Ingen kommun har utarbetat en särskild skogspolicy, men några har antagit principer för sin förvaltning av skog inom ramen för olika miljöprogram. I några översiktsplaner finns över-

väganden om skogsmarkens tillgänglighet för rekreation och friluftsliv. Särskilda överenskommelser med markägare har inte skett.

Åtgärder för att nå delmålen

- **Kommunerna upprättar snarast ett skogspolicydokument.**
- **I översiktsplanen redovisas de skogsområden som är av särskilt intresse för rekreation och friluftsliv.**

  Ansvar: Kommunerna.

Analys

Samtliga Hallandskommuner äger skogsmark. Tiden för uppfyllandet av delmål 5a är redan ute, och det är oklart i vilken utsträckning kommunerna kan anses ha uppfyllt delmålet. Önskvärt är att ett särskilt policydokument underställs kommunfullmäktige för antagande. Policyn bör dels syfta till att kommunens skogar kan komma innevånarna till nytta för rekreation och friluftsliv, dels att upprätthålla en hög biologisk mångfald i skogen. I den mån produktionsskogsbruk bedrivs bör det miljöcertifieras.

Redovisning av skog i översiktsplanen gäller såväl tätortsnära, lätt nåbara, skogsområden som större sammanhängande områden i inlandet. Ett exempel är det halländska bokskogsområdet som är av stort intresse för det rörliga friluftslivet. I ÖP bör riktlinjer finnas för att förhindra nybebyggelse som stör upplevelsen av skogens stillhet. ÖP bör redovisa de områden där särskilda överenskommelser ska göras med berörda skogsägare.

Miljökvalitetsmål: Ett rikt odlingslandskap

Ett rikt odlingslandskap, delmål 7

En strategi för skydd mot exploatering av god jordbruksmark för bebyggelse, industriändamål och utveckling av infrastrukturen, där lokaliseringsalternativ finns, tas fram senast 2005.

Nuvarande förhållande

Sedan 1970 har 7 % av den mest produktiva åkermarken försvunnit vid exploatering av olika slag, t.ex. vägbygge och nybyggnation. Åkermark som exploateras på detta sätt går förlorad för kommande generationer eftersom ett återställande av marken är mycket svårt eller i de flesta fall omöjligt. Tanken bakom delmålet, som inte har någon nationell motsvarighet, har varit att styra exploatering i viss mån till andra områden eller till åkermark av lägre kvalitet.

I Varbergs ÖP uttalas att god jordbruksmark i möjligaste mån ska bevaras och endast får tas i anspråk om alternativ saknas. I Laholms Framtidsplan 2003 anges att ”jordbruksmark är en viktig resurs och bör endast om särskilda skäl finns användas för andra ändamål”.

Åtgärder för att nå delmålet

- **I samtliga kommuners ÖP bör skrivas in och tillämpas att jordbruksmark av högt värde i möjligaste mån ska bevaras. Särskilda skäl ska finnas för att denna mark ska tas i anspråk för bebyggelse och infrastruktur och stor hänsyn ska visas.**

Analys

Man kan se en målkonflikt mellan kravet på bevarande av jordbruksmark och exempelvis kravet på att öka andelen grönområden för rekreation (God bebyggd miljö delmål 1c). Resultatet blir ofta att jordbruksmark tas i anspråk för tätortsnära exploatering. Exploateringskostnaderna är också oftast lägre än för alternativa områden. Att förtäta befintliga bostadsområden och att använda tidigare industrimark eller mindre värdefull mark (ur odlingssynpunkt) kan vara alternativ till att exploatera odlad mark av hög bördighet.

Arbetsgruppen för kulturmiljöfrågor

Inledning

Kulturmiljön och kulturmiljövården påverkas av åtta av miljömålen, *Frisk luft, Bara naturlig försurning, Levande sjöar och vattendrag, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Myllrande våtmarker, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap och God bebyggd miljö*. De ”tyngsta” miljömålen för kulturmiljövården är naturligtvis de som handlar om direkt inverkan på den byggda och odlade miljön, dvs. påverkan på bebyggelse och landskap.

Kulturmiljövårdens kunskapsunderlag är av skiftande ålder och kvalitet. Det finns en heltäckande fornminnesinventering utförd genom riksantikvarieämbetet under andra hälften av 1980-talet. Idag behöver denna kompletteras främst vad gäller lämningar i skog. För ca 75 % av länets yta finns s.k. historiska kartöverlägg som genom jämförelse mellan äldre kartor och dagens karta (och landskap) ger en bra bild av landskapsutvecklingen. Endast en tiondedel av länets byggnader är dokumenterade utifrån en kulturhistorisk utgångspunkt. För samtliga kommuner finns ett s.k. kulturmiljöprogram vilket översiktligt redovisar värdefulla kulturmiljöer så som de identifierades på 1980-talet inför arbetet med de kommunala översiktsplanerna. Dessa program behöver nu ses över.

Möjligheterna att nå de högt ställda miljömålen kan variera. Det arbete som dagligen bedrivs inom kulturmiljövården bidrar till att vi ständigt, men i en långsam takt, når en bit närmare miljömålsuppfyllelse. För en del miljömål, inte minst de som är kopplade till kulturvärden i bebyggelsen, förutsätter måluppfyllelse ett betydligt starkare engagemang från kommunernas sida. Detta bör vara möjligt att åstadkomma i samverkan med länsstyrelsen och länsmuseet.

Miljökvalitetsmål: Frisk luft

Nulägesbeskrivning och analys

Miljökvalitetsmålet till 2020 är att luften ska vara så ren att t ex kulturmiljövärden inte skadas. Det innebär bl.a. att natursten på byggnader och skulpturer inte ska skadas av luftföroreningar. Genom riksantikvarieämbetets projekt ”Natursten i Byggnader” gjordes 1992 en inventering av byggnader i Halland som har någon form av natursten i fasaderna. Inventeringen avslöjade att ca 35 % av de inventerade objekten hade akuta skador i form av t ex vittring. De äldsta objekten med akuta skador är från 1600-talet, men även objekt uppförda kring sekelskiftet 1900 kan ha sådana skador. Särskilt utsatta är fasader med detaljer i kalk- eller sandsten.

Någon uppföljning med åtgärdsprogram för de inventerade naturstensobjekten har inte gjorts. Enstaka konserveringsåtgärder har dock utförts på bl.a. byggnadsminnet Tullbron i Falkenberg. För det stora flertalet objekt torde dock den akuta skadesituationen kvarstå.

Miljökvalitetsmål: Bara naturlig försurning

Nulägesbeskrivning och analys

Miljökvalitetsmålet till 2020 är bland annat att nedfallet av försurande ämnen inte ska öka korrosionshastigheten hos kulturföremål och byggnader. Det finns idag inte någon samlad bild av om kulturvärden i bebyggelse skadas p.g.a. ökad korrosion. Med anledning av den ökande miljöförstöringen de senaste 50-100 åren har dock ett antal studier genomförts för att belysa hur kulturobjekt och arkeologiska föremål påverkas av bl.a. markförsurning. Man har då kunnat konstatera att föremål som grävs fram vid dagens arkeologiska undersökningar generellt sett är sämre bevarade än vid tidigare utgrävningar. Analyser av föremålen bekräftar en accelererande nedbrytning på senare tid. Markförsurning, sot, salter och sandjord är några av de faktorer som påverkar nedbrytningen. Vidare är vissa gravtyper och gravskick såsom rösen och brandgravar mer utsatta än andra fornlämningskategorier för försurande nedfall.

Situationen är särskilt allvarlig på västkusten med en stor deposition av försurande ämnen från industrier och från förbränning av fossila ämnen inom och utom landet i kombination med känsliga jordar. Arkeologiska lämningar i Halland med sina många imponerande bronsåldersrösen, brandgravar och lättgenomsläppliga sandjordar är naturligtvis i hög grad utsatta för denna nedbrytning. Idag finns dock inget vetenskapligt underlag för att uppskatta skadornas omfång eller om skadorna ökar eller minskar. Det är mycket troligt att nedbrytningseffekterna kommer att kvarstå i jorden länge efter det att försurande utsläpp minskat eller upphört.

Miljökvalitetsmål: Levande sjöar och vattendrag

Levande sjöar och vattendrag, delmål 1

Senast år 2005 skall berörda myndigheter ha identifierat och tagit fram åtgärdsprogram för särskilt värdefulla natur- och kulturmiljöer som behöver ett långsiktigt skydd i eller i anslutning till sjöar och vattendrag. Senast år 2010 skall minst hälften av de skyddsvärda miljöerna ha ett långsiktigt skydd.

Nulägesbeskrivning och analys

Arbetet med att ta fram ett åtgärdsprogram för de särskilt värdefulla kulturmiljöer som behöver ett långsiktigt skydd i eller i anslutning till sjöar och vattendrag har ännu inte påbörjats. Därför kommer delmålet inte att kunna nås. En del av dessa miljöer är dock redovisade i de kommunala kulturmiljövårdsprogrammen. Någon samlad överblick över antalet anläggningar som på något sätt använder vattnet som resurs finns däremot inte. Med utgångspunkt från kulturmiljövårdsprogrammen kan dock konstateras att Halland är rikt på vattenkvarnar med tillhörande fördämningsanläggningar. I länet finns också ett antal vattenkraftverk av mycket högt arkitektoniskt och kulturhistoriskt värde. Flera av dessa torde vara skyddsvärda som byggnadsminnen enligt kulturminneslagen.

I sammanhanget kan konstateras att bevarandet av vissa kulturhistoriskt viktiga lämningar i vattenmiljöer ibland kan stå i strid med andra miljövårdande intressen, t ex fiskevårdsintressen. Ett exempel är utrivning av äldre vattenfördämningar.

Åtgärder för att nå delmålet

Arbete pågår på nationell nivå (riksantikvarieämbetet). *Inga åtgärder föreslås för närvarande på regional nivå.*

Miljökvalitetsmål: Hav i balans och levande kust och skärgård

Hav i balans samt levande kust och skärgård, delmål 1

Senast år 2005 skall en strategi finnas för hur kustens och skärgårdens kulturarv och odlingslandskap kan bevaras och brukas.

Hav i balans samt levande kust och skärgård, delmål 3

Senast år 2010 skall minst 70 % av kust- och skärgårdsområden med höga natur- och kulturvärden ha ett långsiktigt skydd.

Se även under avsnitt C ”Delmål för vilka Länsstyrelsen har huvudansvaret” på sidan 144.

Nuvarande förhållanden och analys

Förberedelser inför arbetet med att ta fram en strategi för hur kustens och skärgårdens kulturarv kan bevaras och brukas pågår i länet. Sedan tidigare är kulturhistoriska värden redovisade i fornminnesinventeringen, i enstaka byggnadsinventeringar samt i en delstudie inom Länsstyrelsens projekt ”Värdebeskrivning av kustområdet i Halland”. Redovisningen avsåg värdefulla landskapspartier och byggde på en genomgång av äldre lantmäterikartor, s.k. historiska kartöverlägg, kompletterat med fältstudier. Tolv kulturhistoriskt värdefulla kulturmiljöer inom fem delregioner redovisades.

Påtagliga och för kusten karaktärsskapande kulturmiljöer är inte minst bronsålderns röseområden, länets (relativt få) fiskelägen samt de tidigare bemannade fyrplatserna. Utefter Hallandskusten har det funnits sex fyrplatser av vilka tre finns kvar idag. Av dessa är Nidingen och Tylön, skyddade som riksintressemiljöer, statliga byggnadsminnen och belägna inom naturreservat. Fyrplatserna förvaltas av Statens Fastighetsverk (SFV). Den tredje är Morups Tånge. Dess bebyggelse är privatägd, men också denna fyrplats är belägen inom naturreservat. Hot mot de i utsatta lägen belägna fyrplatserna är i första hand att de avfolkas, då detta kan leda till bristande tillsyn och vård. Indirekt kan nedgången inom fisket och därmed ett minskat antal fiskare vara ett hot mot kulturhistoriskt värdefulla kustsamhällen, såtillvida att den traditionella näringen och därmed nyttjandet av ekonomibebyggelsen upphör.

De kommunala kulturmiljöprogrammen har redovisat ett urval värdefulla kulturmiljöer utefter kusten, vilka sammantagna kan vara utgångspunkten för ett strategiprogram och bevarandeinsatser.

Åtgärder för att nå delmålet

Arbete pågår på nationell nivå (riksantikvarieämbetet). *Inga åtgärder föreslås för närvarande* på regional nivå.

Miljökvalitetsmål: Myllrande våtmarker

Myllrande våtmarker, delmål 2

Våtmarker med höga natur- eller kulturvärden skall inte påverkas negativt av exploatering mellan 2002 och 2010.

Inga åtgärder föreslås för närvarande. Se arbetsgruppen för areella näringar sidan 119 ff.

Nulägesbeskrivning och analys

Även om stora utdikningsprojekt under 1800- och 1900-talen minskade arealen våtmarker i odlingslandskapet finns fortfarande stora våtmarksområden kvar, främst i skogsbygden i inlandet. Historiskt sett har våtmarker alltid haft en stor betydelse för människan. Under förhistorisk tid hade mossar som plats för offer och depåer en framträdande plats. Tack vare den syrefattiga miljön, som gör att organiskt material bevaras, är de av stor arkeologisk betydelse. Här kan nämnas fyndkategorier som stora vapenofferfynd och de danska mossliken. I Halland har vi bl.a. Nackhälleskölden och Bockstensmannen. I några mossar, t ex Käringsjön i Övraby utanför Halmstad, har man funnit nedställd hushållskeramik med rester av födoämnen. Senare har mossar och andra våtmarkstyper fått betydelse som slåttermarker och torvtäkter.

En svårighet med delmålet är att definiera vilka våtmarker som kan förväntas ha höga kulturvärden. Halland har ett otillräckligt kunskapsunderlag för detta. Den enda inventering som finns gjordes på 1980-talet och baserar sig huvudsakligen på fornminnesinventeringen. Den är begränsad till de mossar som presenteras i SGU:s ”Torvmarksinventering i Hallands län” från 1980. Inventeringen redovisar tre kategorier bevarandevärda mossar: 1) mossar där fynd gjorts, 2) mossar i fornlämningsmiljö, samt 3) mossar till vilka traditioner är knutna.

När det gäller naturvärden finns det ett bättre underlag nämligen den regionala våtmarksinventeringen (VMI) och sumpskogsinventeringen. De våtmarker som fått naturvärdesklass 1 eller 2 i dessa inventeringar anses ha höga naturvärden.

Miljökvalitetsmål: Levande skogar

Levande skogar, delmål 3

Skogsmarken skall brukas på ett sådant sätt att fornlämningar inte skadas och så att skador på övriga kända värdefulla kulturlämningar är försumbara senast år 2010.

Nuvarande förhållanden

Fornminnen är inventerade genom riksantikvarieämbetet senast på 1980-talet. En fornlämningskategori som då inte registrerades systematiskt var odlingslämningar i skog, s.k. fossil åkermark, röjningsröseområden mm. Denna brist i kunskapsunderlaget måste rättas till för att delmålet ska kunna nås. Riksantikvarieämbetet utför inte längre fornminnesinventeringar varför det är troligt att kunskapsluckan består även inom överskådlig tid.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Värdet av och förutsättningarna att igångsätta projektet Skog och Historia utreds under år 2006.**

  Ansvar: Länsstyrelsen, Länsmuseet, Skogsstyrelsen.

- **Utbildningsinsatser genomförs inom skogsbruket.**

  Ansvar: Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen.

Analys

Halland är ofullständigt inventerat vad gäller lämningar i skogsmark. Det gäller särskilt de s.k. odlings- eller röjningsröseområdena. Särskilt känsliga är ”hackerörsområden” som är lämningar efter ett primitivt jordbruk, troligen från bronsålder och äldre järnålder. Det finns också områden med fossil åkermark och rösen från odlingar som kan knytas till vikingatiden och den äldsta medeltiden. De historiska torpen och backstugorna med sina odlingsrösen minner om tider då nästan varenda odlingsbar yta, även långt inne i skogen, var tagen i anspråk. Genom den digitalisering av fornminnesregistret som nyligen genomförts har en del av dessa odlingsröseområden synliggjorts. Tack vare ett väl fungerande samarbete mellan kulturmiljövårdande myndigheter och skogsvårdsstyrelsen kan lämningarna oftast uppmärksammas och skyddas vid skogsbruket. Det är dock oklart vad som händer med de många icke registrerade fornlämningsområdena vid t ex återbeskogning med hjälp av markberedning. Här krävs såväl utbildning som inventering för att uppnå delmålet. Eventuellt kan situationen förbättras genom insatser i samband med det s.k. Skog & Historia-projektet.

Möjligheterna att nå delmålet är främst avhängigt kunskapsläget och särskilt rörande odlingslämningar i skog. Riksantikvarieämbetet, som tidigare genomförde landsomfattande fornminnesinventeringar, har inga planer på att inom överskådlig tid genomföra en revidering av inventeringen från 1980-talet. Projektet Skog och Historia har i vissa län blivit ett sätt att råda

bot på kunskapsluckan. Projektet avsågs starta i länet 2005 inom den tvååriga satsningen ”Gröna jobb”, men kunde inte prioriteras p.g.a. stormen ”Gudrun”. Kulturmiljövården får tillsammans med skogsvårdsstyrelsen utreda om det finns förutsättningar att gemensamt få till stånd ett dokumentationsprojekt i skogen. Parallellt är utbildnings- och informationsinsatser till skogsägare och skogsbrukare samt entreprenörer m.fl. av betydande värde. Behovet av dylika insatser har aktualiserats ytterligare genom januaristormens härjningar.

Miljökvalitetsmål: Ett rikt odlingslandskap

Ett rikt odlingslandskap, delmål 6
Senast år 2005 skall ett program finnas för hur lantbrukets kulturhistoriskt värdefulla ekonomibyggnader kan tas till vara.

Nuvarande förhållanden

I odlingslandskapet finns betydande kulturvärden eftersom det rör sig om ett landskap helt präglat av människan och hennes djur. Landskapet kan ur den aspekten uppfattas som ett kulturminne i sig. Värdena är av skilda slag. Det finns övergivna ”fossila” lämningar i form av forna tiders boplatser och gravar mm. Dessa lämningar är skyddade genom kulturminneslagen. Därtill kommer de äldre element i landskapet som är resultat av äldre markindelning och nyttjande (t.ex. hägnader, våtmarker/märgelhålor och ängsmarker) och som idag förmedlar viktig historisk information. Skydd för denna kategori är jordbrukslagstiftningen och Miljöbalken och indirekt även Plan- och bygglagen. Det finns även betydande kulturvärden knutna till det odlingslandskap som ännu brukas, och där är värdena oftast relaterade till åker-, ängs- och betesmark i sammanhang med bebyggelsen. Slutligen är vägsystemet ytterligare en väsentlig kulturbärande faktor i odlingslandskapet.

Fornminnena är väl registrerade genom riksantikvarieämbetets inventering. Landskapets övriga värden har till viss del redovisats i de kommunala kulturmiljöprogrammen, men dessa gjordes under 1980-talet då kunskapen om de kulturhistoriska värdena i landskapet var ännu sämre än idag. Sedan länge har naturvården inventerat de värdefullaste ängs- och betesmarkerna. Kulturmiljövården har också fortsatt arbetet med att ta fram s.k. historiska kartöverlägg. Detta stora kunskapsunderlag behöver analyseras och odlingslandskapet värderas ur ett länsperspektiv för att odlingslandskapets historiska utveckling och värden bättre ska kunna redovisas.

Endast knappt tio procent av länets bebyggelse är inventerad avseende kulturhistoriska värden. Riksantikvarieämbetet arbetar med ett program på nationell nivå. Försök att få till stånd en dokumentation av värdefulla ekonomibyggnader i länet, delfinansierat över EU-stödets LBU-medel, har misslyckats. Den länsövergripande identifiering/inventering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som redovisas som åtgärdsförslag under *God bebyggd miljö* är inledd i två av länets kommuner. Länsstyrelsens ambition är att inventeringen ska bli länstäckande och kunna utgöra det kunskapsunderlag som behövs.

På nationell nivå arbetas med ett program för delmålet genom Riksantikvarieämbetet.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Länsövergripande identifiering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse genomförs enligt förslag under God bebyggd miljö, delmål 2, 2006-2008.**

  Sedan kunskapsunderlag tagits fram genom länsövergripande inventering, implementeras den nationella strategin på regional nivå.

  Ansvar: Kommunerna och Länsstyrelsen

Analys

Delmålet till 2005 har inte nåtts. Endast i genomsnitt 10 % av länets bebyggelse är inventerad och värderad ur kulturhistorisk synvinkel. Sektorn har därför lanserat ett förslag till en länsövergripande och översiktlig inventering av all bebyggelse. I första hand är detta kopplat till målet *God bebyggd miljö,* men även till målet om jordbruksbebyggelsen. Osäkerheten om möjligheterna att genomföra dessa inventeringar är idag betydande.

Inom den översiktliga bebyggelseinventeringen enligt ovan avses en inventering av lantbrukets kulturhistoriskt värdefulla ekonomibyggnader genomföras med början tidigast 2006. Program för omhändertagande av värdena kan först därefter tas fram.

Miljökvalitetsmål: God Bebyggd Miljö

God bebyggd miljö, Delmål 1b

Senast 2010 skall fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur kulturhistoriska och estetiska värden ska bevaras och utvecklas.

Nuvarande förhållanden

Under en tioårsperiod 1982-92 arbetades ett kunskaps- och planeringsunderlag fram i länet i samarbete mellan kommunerna, Hallands länsmuseer och landsantikvarien. Redovisningen av de kulturhistoriska värdena i mark och bebyggelse byggde på befintligt underlag i form av riksantikvarieämbetets totalinventering av fornminnen i anslutning till framtagning av ny utgåva av ekonomiska kartan, selektiva byggnadsinventeringar som utförts under 1970-talet samt enstaka kategoriinventeringar (väderkvarnar, industriminnen). Därtill genomfördes ytterligare inventering inom områden som översiktligt uppfattades som mer förtätade avseende kulturhistoriska värden som t.ex. flertalet kyrkbyar. Den totala mängden byggnader som inventerats avseende kulturhistoriska värden i kommunerna överstiger dock sällan 10 %. Nu föreslås en metod (se nästa sida) för att snabbt dokumentera värdena i hela byggnadsbeståndet i länet.

Sedan 1980-talet har också annan ny kunskap kommit till, främst genom metoden ”historiska kartöverlägg”, som utifrån de äldre lantmäterikartorna tydliggör landskapets innehåll och utveckling över tiden. För närvarande är ca 75 % av länets yta täckt av sådana kartöverlägg. Kulturmiljöprogrammen enligt ovan har inte förnyats på drygt femton år.

Under senare år har kommunerna i samarbete med Länsstyrelsen m.fl. inom två olika projekt, ”Hus vid Hav” och ”Focus Inland”, arbetat fram arkitekturprogram för kusten respektive inlandet. Det senare arbetet är nyligen påbörjat. Under främst 1980-talet framtogs även s.k. bevarandeplaner för innerstäderna och ett antal tätorter i Hylte kommun. Dessa behöver nu ses över och gärna utvidgas till att täcka större delar av städerna.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Kommunernas kulturmiljöprogram och s.k. bevarandeplaner/-program för innerstäder/tätorter aktualiseras, förslagsvis inför ny översiktsplanering.**

  Dessa dokument utgör de ”program och strategier” tillsammans med ÖP som efterfrågas i delmålet.

  Ansvar: Kommunerna.

- **Fortsatt arbete med arkitekturprogram och kommunala stadsmiljöprogram i kommunerna.**

  Andra åtgärder som kan övervägas är följande:

  - Bilda ett skönhetsråd som bevakar de estetiska frågorna i kommunen och den kommunala verksamheten.
  - Genomföra informationsinsatser om vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse riktad till fastighetsägare och byggföretag.
  - Säkerställa kulturmiljövärden i riksintresseområdena genom detaljplan eller områdesbestämmelser.
  - Ta fram stadsdelsprogram med beskrivningar av karaktär, historia, befolkning, energianvändning, service och potential till förändringar som gynnar stadsdelens sociala, ekologiska och ekonomiska utveckling samt stadsdelens kulturhistoriska kvaliteter.

  Ansvar: Kommunerna.

Analys

Åtgärderna innebär en uppdatering och komplettering av såväl kunskapsunderlag som kulturhistoriska värderingar och utgör de kunskaps- och planeringsunderlag som bidrar till måluppfyllelsen.

God bebyggd miljö, delmål 2

Den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen skall senast 2010 vara identifierad och minst 25 % av den värdefulla bebyggelsen vara långsiktigt skyddad.

Nuvarande förhållanden

Kunskapen beträffande kulturhistoriska värden i bebyggelsen är mycket bristfällig, se nulägesbeskrivning till delmål 1 b sidan 52.

På 1980-talet genomfördes ett omfattande arbete med att ta fram kunskaps- och planeringsunderlag i samarbete mellan kommunerna och länsmuseet/landsantikvarien. Då presenterades och behandlades politiskt också *bevarandeplaner* för samtliga innerstäder och några tätorter i Hylte kommun samt *kulturmiljövårdsprogram* för samtliga kommuner. De förra byggde på totalinventeringar av innerstäderna, de senare på s.k. selektiva inventeringar som innebär att endast mindre delar av bebyggelsen inventerades.

Ett relativt sett litet antal byggnader är skyddade idag som byggnadsminnen och i kommande detaljplaner. Strategin att genomföra en länstäckande kulturhistorisk inventering innebär att endast de byggnader som är av kulturhistoriskt värde registreras. Denna registrering i sig, som en lista över värdefulla (”k-märkta”) fastigheter, leder till det skydd som krävs i samband med förändringsförslag i bygglovsansökningar.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Länsövergripande identifiering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.**

  Ansvar: Kommunerna, Länsstyrelsen, Hallands länsmuseer.

- **Åtgärder för att skydda 25 % av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen.**

  Ansvar: Kommunerna.

Analys

Då endast en mycket begränsad del av bebyggelsen kan skyddas genom kulturminneslagen blir den senare åtgärden en fråga för kommunerna enligt Plan- och bygglagen. Den förra åtgärden är därmed också ett kommunalt ansvar. Konkreta åtgärder som kan övervägas är följande:

- Främja användning av byggmaterial med lokal och regional karaktär.
- I kulturhistoriskt värdefulla områden införa områdesbestämmelser med rivnings- och bygglovsplikt för byggnader som används inom fiske, jord- och skogsbruk.
- Ta fram en policy för att samtliga nya detaljplaner och områdesbestämmelser omfattar skydd av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer.

- Se över och säkra kompetensen inom området (tillgång till kommun- eller stadsantikvarie samt stadsarkitekt eller liknande).
- Genomföra informationskampanjer för att bredda och fördjupa kännedomen om och insikten i kulturmiljövärdena riktade till fastighetsägare.

Den regionala kulturmiljövården genom Länsstyrelsen/länsantikvarien och Hallands länsmuseer/landsantikvarien har föreslagit en rationell metod för att registrera länets bebyggelse med avseende på kulturhistoriska värden. Den bygger på att bebyggelsen direkt i fält registreras digitalt och GIS-behandlas och planeras ta tre år att genomföra. Finansiering föreslås ske lika mellan stat och kommun. Inledande samtal har förts med fyra kommuner om medverkan.

Eftersom förslaget bygger på en ny, tidigare icke prövad metod, har vi valt att under år 2005 genomföra ett försök i Halmstads kommun. Under tiden sker fortsatta samråd med kommunerna om deras medverkan i en länsövergripande inventering enligt ovan och medfinansiering åren 2006-2008. Kostnaderna per kommun skulle preliminärt bli 65 000 kr per år i tre år, dvs. 195 000 kr. Först efter det metodförsök som pågår till senvåren 2006 kan den kostnadsnivån bekräftas. Metoden har hittills visat sig fungera mycket bra (med programvara etc.) men tidsåtgången och kostnaderna har ännu inte utvärderats.

Antalet fastigheter i Hallands län var vid sekelskiftet år 2000 118 478 st. På varje fastighet kan finnas en eller flera byggnader. Systematisk värdering av bebyggelsens kulturhistoriska värden görs i samband med s.k. byggnadsinventeringar. Oftast sker det genom länsmuseet/ landsantikvarien på uppdrag av kommunerna. I samband med ett RUS-projekt 2002 kartlades kunskapsläget avseende de kulturhistoriska värdena i den halländska bebyggelsen.

Kulturmiljövårdens åtgärdsförslag är att under tre år genomföra en översiktlig inventering av länets bebyggelse samfinansierad av kulturmiljövården och kommunerna. All bebyggelse ska gås igenom översiktligt/okulärt och dess kulturvärde anges i en tregradig skala kopplad till kulturminneslagen och plan- och bygglagen.

”Långsiktigt skyddad” innebär i första hand ett skydd enligt åtgärdsförslaget. Dock kan ett ”skydd” många gånger definieras som informationsinsatser. Redovisningar i kulturmiljöprogram, bevarandeplaner/-program, stadsmiljöprogram och annan information riktad till fastighetsägare kan många gånger vara ett väl så effektivt instrument som det direkta lagskyddet. Vetskapen om bebyggelsens värden kombinerad med råd om hänsyn är en effektiv metod för att ”skydda” kulturhistoriska värden i bebyggelsen. Här har i första hand kommunerna ett ansvar som myndighet enligt PBL i samarbete med kulturmiljövården (länsstyrelsen och länsmuseet).

Arbetsgruppen för trafik och transporter

Inledning

Trafiken är samhällets blodomlopp och måste fungera i en frisk samhällskropp. Behovet av transporter ökar ständigt, varvid framkomligheten minskar (jämför begreppet ”trafikinfarkt”). Detta leder i sin tur till krav på utbyggnad av trafikinfrastrukturen. Därmed har trafiken och transportapparaten en tendens att öka snabbare än samhällsekonomin i övrigt och riskerar att tränga undan andra viktiga funktioner. Trafikens utveckling och miljöpåverkan utgör det kanske allvarligaste hindret att nå flera av miljökvalitetsmålen. Strävan bör vara att åstadkomma vad som med ett svåröversättligt ord kallas *decoupling*, dvs. att bryta sambandet mellan tillväxt och ökade trafikproblem.

En primär uppgift är att begränsa behovet av transporter, vilket i första hand kan ske genom fysisk planering. En annan är att effektivisera transportapparaten och anpassa den till både behoven och resurserna för att uppnå långsiktig hållbarhet. Härtill behövs en teknisk utveckling av både fordon, drivmedel och logistik. Det krävs en lång rad åtgärder och insatser av många olika aktörer, från riksdag och regering till enskilda.

Trafiken och transporterna påverkar praktiskt taget samtliga miljökvalitetsmål, men hanteras vad gäller antagna delmål inom de fyra miljökvalitetsmålen *Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft, Bara naturlig försurning* och *God bebyggd miljö*. Ingen uppdelning har gjorts av åtgärderna på de olika delmålen, eftersom många av dem har anknytning till flera olika delmål.

Miljökvalitetsmål: Begränsad klimatpåverkan

Begränsad klimatpåverkan, delmål 2

Nettoutsläppen av koldioxid från landtransporter inklusive arbetsmaskiner skall i absoluta tal ha minskat med minst 5 % mellan år 2000 och 2010.

Begränsad klimatpåverkan, delmål 3

Antalet resenärer i kollektivtrafik skall öka med minst 50 % mellan 2000 och 2010.

Miljökvalitetsmål: Frisk luft

Frisk luft, delmål 1

Halterna 20 mikrogram/m^3 som årsmedelvärde och 100 mikrogram/m^3 som timmedelvärde för kvävedioxid skall i huvudsak vara uppnådda år 2010.

Frisk luft, delmål 2

Halten marknära ozon skall inte överskrida 120 mikrogram/m^3 som åttatimmarsmedelvärde år 2010.

Miljökvalitetsmål: Bara naturlig försurning

Bara naturlig försurning, delmål 4

Senast år 2010 skall utsläppen i Halland av kväveoxider till luft ha minskat med minst 55 % från 1995 års nivå.

Miljökvalitetsmål: Godbebyggd miljö

God bebyggd miljö, delmål 1a

Senast 2010 skall fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur kan åstadkommas så att bilanvändningen kan minska och förutsättningarna för miljöanpassade och resurssnåla transporter förbättras.

God bebyggd miljö, delmål 3

Antalet människor som utsätts för trafikbullerstörningar överstigande de riktvärden som riksdagen ställt sig bakom för buller i bostäder skall ha minskat med 5 % till år 2010 jämfört med år 1998.

Nuvarande förhållanden

Trafikarbetet ökar för varje år i Halland med 2-3 %, och därmed utsläppen av koldioxid. I dag förefaller det tveksamt om delmål 2 under *Begränsad klimatpåverkan* ska kunna nås. Ett positivt tecken är att andelen s.k. miljöfordon f.n. ökar relativt snabbt. Vad gäller delmål 3 om ökad kollektivtrafik går utvecklingen alldeles för långsamt för att målet till 2010 ska kunna nås, men det är fortfarande möjligt med kraftfulla insatser inom flera områden. Målet innebär att kollektivtrafiken minst ska kunna bibehålla sin marknadsandel av det växande trafikarbetet.

Delmålen under *Frisk luft* är i hög grad trafikberoende. Utvecklingen har varit positiv under en lång rad av år, men den neråtgående trenden för föroreningshalter i tätorter (mäts endast i Halmstad och Falkenberg) har stannat upp, åtminstone för kväveoxider. Målen kan nås om ökningen av biltrafiken i tätorterna kan begränsas. En snabbare introduktion av alternativa drivmedel är också en förutsättning.

God bebyggd miljö: Kommunerna har i olika hög utsträckning tagit fram planer och program för miljöanpassning av trafik och samhällsplanering, men mycket återstår innan arbetet med översikts- och detaljplaner kan sägas vara inriktat på hållbar utveckling. Vad gäller bullermålet kan sägas att det inte kommer att nås i tätorterna utan en kraftig ambitionshöjning. Målet

står delvis i motsatsställning till kraven på förtätning av städerna, vilket från miljösynpunkt i övrigt i huvudsak är gynnsamt.

Även arbetsgruppen för Industrier och andra verksamheter har arbetat med delmål 4 under *Bara naturlig försurning*. För nulägesbeskrivning och analys för detta delmål se sidan 99.

Åtgärder för att nå delmålen

- **Planera för fler industrispår samt öka järnvägens andel av godstransporterna.**
  Bör beaktas av kommunerna i översiktsplaneringen. Transportintensiva företag som vill etablera sig i kommunen bör kunna erbjudas spåranslutning. Företagens ansvar är att försöka öka andelen järnvägstransporter och efterfråga spåranslutning. Trafikintensiva företag bör senast under 2008 ha genomfört en utredning om möjligheterna att minska miljöpåverkan av transporter.

  Ansvar: Kommunerna, Banverket, företag.

- **En policy för miljökrav vid upphandling av transporttjänster, fordon och arbetmaskiner ska finnas.**
  Kommuner och andra offentliga verksamheter bör senast 2007 ha en upphandlingspolicy som innebär tydliga miljökrav på leverantörer av transporttjänster och fordon. Med miljökrav menas t ex miljöklassade och bränsleeffektiva fordon och arbetsmaskiner samt fordon som drivs med förnyelsebara drivmedel. Länets kommuner bör utarbeta en gemensam policy. Motsvarande bör genomföras inom den privata sektorn.

  Ansvar: Kommunerna, Region Halland, Landstinget, Statliga myndigheter, företag.

- **Alla nya bussar i kollektivtrafiken drivs på förnyelsebart bränsle eller med elhybridteknik eller liknande.**
  Kravet bör ställas i samband med upphandling. En förutsättning för att åtgärden inte ska bli kontraproduktiv är dock att den inte får medföra höjda taxor. Miljöstandarden på länstrafikens fordon är redan relativt hög.

  Ansvar: Hallandstrafiken, Landstinget, kommunerna, trafikföretagen.

- **Åtgärder för att öka antalet kollektivresenärer med minst 50 % mellan år 2000 och 2010.**
  En tidigare positiv trend har (tillfälligt?) upphört. Målet kan bli svårt att nå, men Hallandstrafiken bör fortsätta med informationssatsningar och marknadsundersökningar. Kommunerna i samarbete med Hallandstrafiken och Vägverket kan genomföra informationsinsatser inom utvalda bostadsområden. För landsbygdstrafiken kan krävas särskilda insatser av typ anropsstyrd trafik. Bilister kan stimuleras att välja tåg och buss om de erbjuds gratis eller billig parkering vid stationen som del i biljettpriset. Utökad turtäthet kan starta en positiv utveckling.

  Ansvar: Hallandstrafiken, kommunerna, Region Halland, Vägverket.

- **Erbjuda kurser i sparsamt körsätt (s.k. eco-driving) till anställda som kör bil i tjänsten.**
  Alla länets kommuner har genomfört vissa utbildningssatsningar för sparsamt körsätt. Målet bör vara att alla offentliganställda som använder bil i tjänsten ska ha genomgått kurs i sparsamt körsätt senast 2007. Övriga erbjuds gratis teoriutbildning. Motsvarande bör vara genomfört för den privata sektorn senast 2008. Utbildningen bör upprepas ca vart 5:e år. Buss och taxi liksom tung yrkestrafik har ett särskilt ansvar.

  Ansvar: Region Halland, kommunerna, Landstinget, statliga myndigheter, företag.

- **Genomföra transportutredning och ta fram åtgärdsprogram med syfte att minimera företagets/organisationens miljöpåverkan från transporter.**
  Åtgärdsprogram bör vara antaget 2007. För kommuner kan åtgärden innefattas i arbetet att ta fram en plan för miljöanpassat transportsystem (MaTs) eller program för s.k. Mobility Management. Förbrukningen av fossila drivmedel för leveranser av råvaror och produkter bör minimeras. Stimulansåtgärder till de anställda att inte ta bilen till jobbet bör övervägas. Samåkning bör stimuleras. En distributionscentral som minimerar varutransporter i tätorterna bör övervägas.

  Företagen, särskilt de transportintensiva, bör inom ramen för sitt miljöledningssystem noggrant överväga miljöförbättringar vad gäller egna fordon, upphandlade transporttjänster och logistik.

  Ansvar: kommunerna, Landstinget, statliga myndigheter, övriga organisationer, företag.

- **Starta bilpooler**
  Samtliga kommuner har senast 2007 inrättat tjänstebilpooler. En lösning i de mindre kommunerna kan t ex vara att inrätta poolen i samarbete med en uthyrningsfirma som sköter service på bilarna. Poolbilarna bör även kunna bokas privat på fritid, vilket väsentligt kan reducera behovet av egen bil. Motsvarande bör införas vid större företag. Bostadsföretag bör erbjuda hyresgäster och bostadsrättsinnehavare medlemskap i bilpool. Poolbilarna bör vara s.k. miljöfordon.

  Ansvar: kommunerna, Landstinget, bostadsbolag, större företag.

- **Åtgärder för ökad cykling**
  En plan för utbyggnad av cykelvägnätet bör finnas i varje kommun senast 2007. Det behövs också ökade årliga anslag för underhåll av cykelvägnätet. Kampanjer för ökad cykling bör genomföras årligen, gärna kopplat till genomförd utbyggnad av ny etapp i cykelvägnätet. Kommunerna bör samverka för att få till stånd ett nät av attraktiva turistcykelstråk genom Halland. Projektet ”Bilfri led genom Halland” bör snarast igångsättas.

  Ansvar: kommunerna, Vägverket, Region Halland

- **Moderna resecentra i alla kommuner finns senast 2010.**
  Ett modernt resecentrum är centralt beläget och ger snabb och enkel övergång mellan tåg och bussar. Vidare görs väntetiden behagligare och bekvämare för resenärerna genom olika typer av service. Tillgängligheten ska vara god för alla resenärer med lösningar för ex funktionshindrade. F.n. finns ett modernt resecentrum endast i Kungsbacka och acceptabelt i Varberg och Falkenberg. Falkenberg får nytt resecentrum i samband med utbyggnaden av Västkustbanan. I Laholm är förutsättningarna mindre goda genom det ocentrala stationsläget. Detta måste kompenseras med goda anslutningar till lokaltrafiken Allvarligaste bristen är i Halmstad. Här måste planeringen av resecentrum snarast ta fart.

  Ansvar: kommunerna, Hallandstrafiken, Banverket, SJ, Länsstyrelsen.

- **Utred möjligheten att förlänga tågpendeln från Göteborg söderut**
  Arbetspendlingen inom storstadsregionen Göteborg är betydande. Sedan tågpendeln till Kungsbacka infördes har den tagit över en mycket stor andel av trafiken. För tätorterna mellan Varberg och Kungsbacka bör finnas en stor potential för överföring av biltrafik till tåg. Åtgärden får dock inte innebära att restiderna förlängs för övriga resenärer eller att godstrafiken på järnvägen försvåras. En utredning om nya tågstationer mellan Kungsbacka och Varberg bör snarast presenteras.

  Ansvar: kommunerna, Hallandstrafiken, Banverket, SJ, Länsstyrelsen.

- **Kartläggning av trafikbuller och åtgärdsplan ska vara genomförd senast 2008.**
  Alla kommuner bör ha en åtgärdsplan senast 2008 som i första hand ska sikta mot att delmålet om 5 % färre bullerstörda[5] räknat från 1998 är uppfyllt vid utgången av 2010. Ett årligt anslag för bullersanering bör läggas in i kommunens budget.

  Ansvar: kommunerna, Vägverket, Banverket.

- **Alla kommuner har antagit någon form av program eller strategi för ett miljöanpassat transportsystem senast år 2010.**

  Åtgärden är kopplad till delmål 1a under God bebyggd miljö och behandlas även av gruppen för kommunal översiktsplanering, se sid. 34. Kommunernas planering bör på olika sätt medverka till att transportbehoven minskar. Den bör eftersträva korta avstånd mellan bostäder, arbetsplatser, handel och service. Nytillkommande bostäder lokaliseras i första hand nära befintlig service och utbyggd infrastruktur. Större trafikalstrande verksamheter bör tillståndsprövas enligt miljöbalken. Externa eller halvexterna handelscentra bör undvikas. Säkra cykelvägar och god kollektivtrafik hör också till planeringen. Vägverkets s.k. fyrstegsprincip[6] bör tillämpas strikt och skrivas in i kommunernas översiktsplanering. Vid all planering konsekvensbedöms och beaktas trafikeffekter och transportbehov minimeras. För större handels-, industri- samt bostadsområden upprättas en ”grön resplan” som anger åtgärder för att minska ensamåkandet i bil.

[5] Enligt de riktvärden som riksdagen ställt sig bakom, d.v.s. 30dB(A) ekvivalentnivå inomhus, 45dB(A) som maxnivå inomhus nattetid, 55dB(A) ekvivalentnivå utomhus vid fasad och 70dB(A) maxnivå vid uteplats.

[6] Principen innebär att man i *steg 1* prövar åtgärder som påverkar transportefterfrågan och val av transportsätt. I *steg 2* prövas årgärder som ger ett effektivare utnyttjande av befintligt vägnät. *Steg 3* innebär förbättring av befintlig väg och först i *steg 4* övervägs nybyggnad av väg.

Analys

Det saknas f.n. resurser att genomföra någon detaljerad analys av de olika åtgärdernas effekt och kostnader. Dock kan sägas att för att målet om minskning av koldioxidutsläppen från trafiken med 5 % ska kunna nås, krävs sannolikt att de flesta av ovanstående åtgärder genomförs. Uppfyllandet av målen under Frisk luft följer av till stor del samma åtgärder. Planeringsmålet under God bebyggd miljö utgör en förutsättning och ram för flera andra mål och åtgärder. Uppfyllandet av målet om ökad kollektivtrafik och även bullermålet kräver målmedvetna åtgärder. Bullermålet kan komma att behöva omformuleras för att göras dels uppföljningsbart, dels realistiskt. Eventuellt bör det modifieras vad gäller tätortsmiljöer för att inte motverka andra miljömål.

Det nyligen antagna lagförslaget om skyldighet för bensinstationer att tillhandahålla förnybara fordonsbränslen innebär att alla större bensinstationer successivt fram till 2009 ska åläggas att tillhandahålla ett alternativt fordonsbränsle. En ökad tillgänglighet till förnyelsebara drivmedel innebär en ökad möjlighet att minska trafikens miljöpåverkan.

Hinder för måluppfyllelse kan vara följande:

- *Osäkerhet om behovet av åtgärder*. I massmedia uppträder emellanåt forskare och opinionsbildare som ifrågasätter växthuseffekten och allvaret i klimathotet. Den massiva uppslutningen i forskarvärlden tillsammans med försiktighetsprincipen talar dock starkt för att en hållning av ”vänta och se” är alltför riskabel. Sverige har dessutom internationellt åtagit sig att uppfylla Kyotoprotokollet.

- *Politisk tröghet.* Att i det politiska arbetet utgå från miljökraven som ett primärt eller likvärdigt mål i förhållande till andra ibland motverkande mål som ekonomisk tillväxt och ökad materiell välfärd, kan innebära en smärtsam omprövning av politisk praxis. Det är viktigt att föra in en större långsiktighet i tänkandet och planeringen.

- *Brist på kunskap hos allmänheten och opinionstryck.* Massmedia liksom forskarvärlden, myndigheter och organisationer har ett mycket stort ansvar att förmedla kunskap om miljöhoten och skapa opinion till stöd för nödvändiga åtgärder.

- *Brist på resurser.* Många av åtgärdsförslagen innebär kostnader som inte ryms innanför gängse budgetramar. Det krävs ett nytänkande som innebär att miljösatsningar ses som lönsamma investeringar i framtiden. Sannolikt behöver det utvecklas en bättre ekonomisk teori som innefattar miljökostnader och den s.k. miljöskulden.

Förslag på styrmedel för att nå målen

Utan ytterligare *centrala styrmedel* blir det mycket svårt att nå flera av de uppställda regionala miljömålen. Statliga åtgärder som bör övervägas är bl.a.

- styrande skatter för att minska förbrukningen av fossila drivmedel och gynna förnyelsebara,

- tydligare miljöprofil hos förmånsbeskattningen av tjänstebilar,

- höjd skatt för särskilt bensinslukande bilar,

- förmånsbeskattning av fri parkering vid arbetsplatsen,

- krav på en heltäckande trafikering till rimligt pris för tågresenärerna, även om det innebär att skattemedel måste tillskjutas,

- statliga krav på en effektiv godstrafik på räls, som kan konkurrera med landsvägstransporter,

- uppbyggnaden av ett distributionsnät för alternativa drivmedel genom lagstiftning eller ekonomisk stimulans (*nu genomfört*),

- infrastrukturplaneringen ges ändrade direktiv och inriktas tydligare på långsiktig hållbarhet,

- skynda på utfasningen av gamla bränsleslukande och förorenande fordon.

Även *kommuner och regionala politiska organ* kan överväga styrmedel som verkar för miljömålens uppfyllande. Det handlar då främst om utformningen av taxor och avgifter för tjänster såsom lokal, regional och interregional kollektivtrafik och parkering. Det ska t.ex. löna sig att ställa bilen och ta bussen till stan. Det kan också handla om att inrätta miljözoner av den typ som redan finns i storstäderna. Kommunen kan inrätta distributionscentraler för leveranser till skolor, daghem och andra kommunala inrättningar men även till detaljhandel och liknande.

Regeringen pekar i miljömålspropositionen 2004/05:150 under avsnittet ”En strategi för effektivare energianvändning och transporter” på behovet av ytterligare styrmedel på fyra områden: utveckling av ekonomiska styrmedel, skärpta utsläppskrav för fordon och maskiner, forskning och utveckling samt riktade informationsinsatser.

Arbetsgruppen för energiförsörjning och energihushållning

Inledning

Energifrågorna har en central ställning i miljömålsarbetet. Flera av miljökvalitetsmålen och delmålen är för sitt uppfyllande beroende av att landets energiförsörjning utvecklas på ett hållbart sätt. Beroendet av fossila bränslen (kol, olja, gas) måste minska. El från kärnkraften måste i en framtid ersättas med el från förnyelsebara energikällor. Regeringen föreslår också i den senaste miljöpropositionen[7] att miljökvalitetsmålet ska innebära att förnyelsebar energi på sikt svarar för den huvudsakliga energitillförseln.

Om detta ska lyckas måste sannolikt samhällets totala energiförbrukning reduceras. En betydande potential för effektivare energianvändning finns inom uppvärmningssektorn och industrin. Stigande energipriser kommer att stimulera till effektiviseringsåtgärder. Ekonomiska styrmedel kan skynda på utvecklingen.

Därtill måste alternativ som biobränslen, vindkraft, solenergi etc. utvecklas och byggas ut. Halland bedöms ha goda förutsättningar för en sådan utveckling: hittills outnyttjade biprodukter från jordbruk och skogsbruk, bra vindläge och tillgång till spillenergi från industri. Utbyggnad av fjärrvärmenäten och eventuell sammankoppling av de kommunala näten möjliggör ett effektivare utnyttjande av sådana förnyelsebara energikällor. Samverkan krävs inom länet för att åstadkomma väsentliga bidrag till uthållig energiförsörjning.

Som nämnts har energifrågorna koppling till de flesta av de 15 miljökvalitetsmålen. Delmål som rör energiproduktion och energieffektivisering återfinns dock i första hand under *Begränsad klimatpåverkan* och *God bebyggd miljö*. Åtgärderna nedan är kopplade till respektive delmål.

Delmål som rör övergripande energiplanering

Begränsad klimatpåverkan, delmål 5

Ett länsprogram för ökat utnyttjande av förnyelsebara energikällor samt utbyggnad av distributionssystem (fjärrvärme, biogas etc.) skall finnas senast vid utgången av år 2005.

God bebyggd miljö, delmål 1d

Senast 2010 skall fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för hur energianvändningen ska effektiviseras, hur förnybara energiresurser ska tas till vara och hur utbyggnad av produktionsanläggningar för fjärrvärme, solenergi, biobränsle och vindkraft ska främjas.

[7] Prop. 2004/05:150, Svenska miljömål - ett gemensamt uppdrag, sid 183.

Nuvarande förhållanden

Alla kommuner har någon form av energiplan. Därtill finns olika andra dokument såsom energistrategi, ekohandlingsprogram, energipolitiskt handlingsprogram etc. Fjärrvärme har byggts ut i stor omfattning i flera kommuner. Samverkan mellan kommunerna i energifrågor saknas i stort sett.

Ett embryo till en länsomfattande energistrategi togs fram av Energikontoret Halland år 2002. [8] Delmål 5 under Begränsad klimatpåverkan uppnås tidigast under 2007.

Varbergs kommun har en energiplan antagen år 2001. En spillvärmeledning har byggts från Värö Bruk till staden för att tillvarata spillvärmen från bruket, ca 57 GWh, motsvarande värmebehovet för ca 3 500 villor har på detta sätt tagits till vara. Fjärrvärmenätet är under utbyggnad.

Falkenbergs kommun har en femårig energiplan antagen år 2000 som rullande revideras. Stor vikt läggs vid uppföljning och utvärdering av planen. En större biogasanläggning planeras. Stor kraft ägnas åt vindkraftutbyggnad, både till lands och till havs. Fjärrvärmenätet är under utbyggnad.

Laholms kommun har en energistrategi antagen år 1998. En åtgärd i denna är bl a att öka produktionen av biogas samt att blanda biogasen med naturgas i ett "lokalt naturgasnät" vilket har lyckats. En annan åtgärd är att öka fastbränsleanvändningen (biobränsle) vilket också har lyckats. Båda åtgärderna stöds genom bidrag från det lokala investeringsprogrammet (LIP).

Halmstads kommun har en energi- och värmeplan antagen år 2000. Kommunen har beslutat att revidera denna och att samordna den med avfallsplanen. Utbyggnad av fjärrvärmenätet pågår och ersätter kontinuerligt el- och oljeuppvärmning. Ett nytt stort avfallsvärmeverk har byggts på Kristinehed.

Hylte kommun har en energiplan antagen år 2000. Den innefattar bl.a. en satsning på ökad användning av biobränsle, som det finns stor tillgång på inom kommunen, samt på tillvaratagande av spillvärme från bruket.

Kungsbacka kommun har ett energipolitiskt handlingsprogram antaget år 1999. Målsättningen i denna är att minska utsläppen av växthusgaser genom att öka användningen av förnyelsebara energislag, satsa på energieffektivisering och ökad hushållning samt att minska användningen av direktel för uppvärmning.

[8] Hållbar utveckling – utmaning för halländska energisystem, Energikontoret Halland 2002.

Åtgärder för att nå delmålen

- **Kommunerna ser över sina energiplaner senast under 2008 samt aktualiserar dem därefter en gång per mandatperiod.**
  Enligt lag (1977:439) om kommunal energiplanering ska i varje kommun finnas en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi i kommunen. I en sådan plan ska finnas en analys av vilken inverkan den i planen upptagna verksamheten har på miljön, hälsan och hushållningen med mark och vatten och andra resurser.

  Ansvar: Kommunerna.

- **En regional energibalans (som kan ligga till grund för det fortsatta energiarbetet) utarbetas och presenteras under 2006.**
  Åtgärden är nödvändig för uppfyllande av delmål 5 under Begränsad klimatpåverkan. Materialet bör ligga till grund för ett fortsatt energiarbete med riktlinjer och mål för utbyggnad av alternativ energiproduktion och effektiviseringsåtgärder inom fr.a. byggnadsbeståndet.

  Ansvar: Region Halland, Länsstyrelsen

- **Alla nya översiktsplaner och fördjupade översiktsplaner beaktar fr.o.m. 2007 energihushållning och användning av förnyelsebara energikällor.**

  Ansvar: Kommunerna, Länsstyrelsen.

- **Rutiner skapas för upphandling av energieffektiva varor och tjänster.**
  Åtgärden bör gälla även annan miljöpåverkan och samordnas med övriga åtgärder som rör upphandling. Arbetet bör ske med utgångspunkt från material från Miljöstyrningsrådet (www.eku.nu) och samordnas genom lämpligt samverkansorgan i länet.

  Ansvar: Kommunerna genom Region Halland, landstinget, statliga myndigheter.

- **Utbildning av bygglovarkitekter och bygglovsinspektörer med sikte på ökade insikter i energifrågor anordnas fr.o.m. 2006.**

  Ansvar: Kommunerna genom Region Halland.

Analys

För ett effektivare utnyttjande av vissa energiresurser krävs mellankommunal samverkan. Sådant samarbete sker idag beträffande avfallsförbränning, där sopor från grannkommunerna tas om hand för förbränning med energiutvinning i Halmstad.

Den regionala samverkan kan bl.a. innefatta ett övergripande fjärrvärmenät för att regionalt ta till vara bl.a. spillvärme från storindustrier (Pilkington, Väröbruk, Stora Enso m.fl.) Detta kan även göras lokalt. Vindkraften bör byggas ut i koncentrerade ”industriella vindkraftparker”, såväl till lands som till havs. En länsplan för vindkraftutbyggnaden behövs om det nationella målet om att uppnå totalt ca 10 TWh senast år 2015 ska kunna nås.

Utgångspunkten för arbetet med en regional energibalans är bl.a. kommunernas energiplaner. En regional energibalans kan ligga till grund för det fortsatta energiarbetet som t ex kan innebära analys av möjligheter och hinder för ett effektivt utnyttjande av länets egna långsiktigt uthålliga energiresurser och för bättre energihushållning

Hinder för framgång är sannolikt av organisatorisk art. Energimarknaden är numera i hög grad avreglerad. Konkurrens råder snarare än samverkan. Kommunerna har dock fortfarande ett dominerande inflytande över fjärrvärmemarknaden. Ett utbyggt fjärrvärmenät, även mellan kommuner, skulle medföra större möjligheter att utnyttja förnyelsebar energi och spillenergi.

Lagen (1977:439) om kommunal energiplanering kan utnyttjas betydligt effektivare än vad som sker idag, även om avregleringen på energimarknaden innebär att kommunens planeringsutrymme har begränsats. Lagen ger bl.a. kommunen befogenhet att kalla företag till överläggningar om energiplanering.

Energiplanen bör utgöra ett grunddokument för och integreras i översiktsplaneringen (ÖP). ÖP bör innehålla tydliga anvisningar till ledning för detaljplanearbetet. I exploateringsavtal bör bestämmelser tas in om uppvärmningssätt och energistandard i enlighet med delmålet.

Som exempel på hur kommunen kan bedriva ett aktivt energiarbete kan nämnas Falkenbergs ”Miljö- och resursgrupp” (MOR). Den är ett nätverk med medverkan av kommunala förvaltningar samt lokala byggherrar och bostadsförvaltare med uppgift att förmedla kunskap och goda idéer om hållbart byggande.

Den offentliga upphandlingen är ett kraftfullt verktyg för att skynda på utvecklingen mot mer miljöanpassade produkter. Samtidigt finns restriktioner och regler för vilka miljökrav som får ställas med hänsyn till konkurrensneutralitet. Det krävs med andra ord juridisk sakkunskap som en enskild kommun kanske inte alltid förfogar över. Betydande samordningsvinster kan därför nås med samverkan mellan länets kommuner.

Utbildning och fortbildning av handläggare inom kommunen bedöms också kunna vara en verksam och relativt billig åtgärd för att höja medvetenheten om betydelsen av att beakta energihushållningen i byggandet även i vidare kretsar.

Hinder för framgång vad gäller detta delmål är i första hand av organisatorisk art av typ trögghet i systemet. Det finns dock allt att vinna och inget att förlora på att stärka energifrågornas roll i samhällsplaneringen.

Förslag på styrmedel

En rad centrala styrmedel används idag i form av beskattning och skattereduktioner, bidrag till utvecklingsprojekt, stöd till alternativ energiproduktion, gröna certifikat, klimatinvesteringsprogrammet (Klimp) m.m. Ändå är detta inte tillräckligt om en snabb omställning till förnyelsebar energi ska ske.

Regeringen har i propositionen 2004/05:150 utlovat stöd åt kommuner och länsstyrelser att utveckla den kommunala översiktsplaneringen i enlighet med delmålet. I den s.k. vindkraftspropositoionen (2005/06:143) utlovas särskilt planeringsstöd för vindkraft.

Den statliga Energimyndigheten är tillsynsmyndighet vad gäller lagen om kommunal energiplanering och bör i betydligt högre grad än hittills utöva sin roll på sådant sätt att delmålet God bebyggd miljö 1d kan nås.

Miljöpropositionen 2004/05:150 och den kommande klimatpropositionen innehåller ytterligare förslag på styrmedel.

Delmål som rör energianvändning i bostäder och lokaler

Begränsad klimatpåverkan, delmål 6

Utsläppen av koldioxid från uppvärmning och drift av bostäder och lokaler skall minska med minst 50 % mellan 1995 och 2010.

Begränsad klimatpåverkan, delmål 7

Användning av köpt energi i bostäder och lokaler avseende uppvärmning, tappvarmvatten, hushålls- och driftsel minskas med 10 % mellan 1995 och 2010 i det totala beståndet, samt uppgår till högst 90 kWh/m2 och år i nybyggnation 2010.

God bebyggd miljö, delmål 6

Miljöbelastningen från energianvändningen i bostäder och lokaler minskar och är lägre år 2010 än år 1995. Detta skall bland annat ske genom att den totala energianvändningen effektiviseras för att på sikt minska.

Nuvarande förhållanden

Mellan 1995 och 2001 minskade utsläppen av CO_2 från sektorn bostäder och lokaler med ca 25 % i Halland bl.a. som en följd av fjärrvärmeutbyggnaden. Även efter 2001 har fjärrvärmeutbyggnaden fortsatt i hög takt. Även för Begränsad klimatpåverkan delmål 7 har utvecklingen varit positiv, men här är det ännu långt kvar till målet 90 kWh/m^2 i nybyggnation.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Ett nätverk bildas under 2006 med representanter för både offentliga och privata förvaltare och beställare inom byggsektorn för att utbyta erfarenheter av och väcka förslag till energieffektivisering inom befintligt bostads- och lokalbestånd och i nybyggnation.**

  Ansvar: Kommunala och privata bostadsbolag och lokalförvaltare. Miljöforum Halland initierar arbetet.

- **Byggentreprenörerna och byggbranschens övriga aktörer i Halland (inklusive installatörer och övriga underentreprenörer) inrättar under 2006 ett gemensamt energiråd för ökad kunskap och medvetenhet om byggnaders energiförbrukning i ett livscykelperspektiv.**

  Ansvar: Byggbranschen.

- **Företag, organisationer och förvaltningar har snarast möjligt och senast 2009 infört ett s.k. energiledningssystem eller motsvarande.**
  Förslaget syftar till att möjligheter till energieffektivisering tas tillvara på bred front. Omfattningen av arbetet måste givetvis anpassas till behovet i varje organisation.

  Ansvar: Företagarorganisationer, kommunerna. Miljöforum Halland utgör en resurs för framför allt små och medelstora företag.

Analys

Utöver generella styrmedel på energipolitikens område krävs frivilliga insatser om miljömålen ska nås. Goda energiprestanda måste bli ett försäljningsargument på bostadsmarknaden. Osund konkurrens kan leda till sämre kvalitet i byggandet. Både de boende och miljön skulle tjäna på ett samarbete mellan byggföretagen och bostads- och lokalförvaltare rörande energieffektiva lösningar i nybyggnation och förbättringsåtgärder i det befintliga beståndet. Branschen skulle vinna genom högre trovärdighet.

Vad gäller förslaget om energiledningssystem erinras om att den 1 januari 2005 infördes en särskild stimulans för energiintensiv industri, vilken kan bli befriad från den kommande elskatten under förutsättning att man genomför ett energieffektiviseringsprogram. Men även för övriga stora och små energiförbrukare finns sannolikt goda möjligheter till även ekonomiskt utbyte av ett systematiskt arbete med energieffektivisering.

Utöver ovan angivna åtgärder är det angeläget att tillstånds- och tillsynsmyndigheterna i sitt arbete verkar för att miljöbalkens allmänna hänsynsregler tillämpas av företagen. Hänsynsreglerna innebär bl.a. krav på energieffektivisering och hushållning med naturresurser och ska tillämpas i företagets egenkontroll men kan också i vissa fall regleras i villkor. Energifrågorna bör regelmässigt vara föremål för miljömyndigheternas tillsyn.

Förslag på styrmedel för att nå målet

Energipolitiken innehåller en rad styrmedel som syftar till att uppfylla miljömålen, fr.a. skatter, skatteavdrag och olika bidragsformer. Bl.a. kommer under åren 2005-2006 två miljarder kr att delas ut till stöd för energieffektivisering i offentliga lokaler, och två miljarder under åren 2006-2010 till konvertering från direktverkande el respektive olja till förnyelsebara uppvärmningskällor. Trots detta saknas idag tillräckliga incitament för byggbranschen att bygga hus med låga energikostnader, då kostnaden överförs på den blivande brukaren. Det finns en mycket stor potential till både ekonomiska och miljömässiga vinster som därför inte utnyttjas.

Regeringen överlämnade den 22 mars 2006 propositionen ”Nationellt program för energieffektivisering och energismart byggande” (2005/06:145) till riksdagen. I propositionen föreslås ett nytt nationellt mål för energieffektivisering i bebyggelsen. Den totala energianvändningen per uppvärmd yta i bostäder och lokaler bör minska med 20 procent till år 2020 och 50 procent till år 2050. Till år 2020 ska beroendet av fossila bränslen för energianvändningen i bebyggelsesektorn vara brutet, samtidigt som andelen förnyelsebar energi ökar kontinuerligt.

I propositionen föreslås även en lag om energideklarationer för byggnader, med syfte att främja en effektiv energianvändning och en god inomhusmiljö. Lagen om energideklarationer föreslås träda i kraft den 1 oktober 2006. Vidare aviseras en utredning om individuell mätning och debitering av tappvarmvatten och el i flerbostadshus, en nationell kampanj kring energieffektivisering samt förstärkt forskning, utveckling och demonstration kring energianvändning i bebyggelsen och energismart byggande.

Regeringen har i samband med miljömålspropositionen även uppdragit åt Boverket att lämna förslag till ytterligare åtgärder för att realisera den stora potentialen för energieffektivisering i byggsektorn.

Delmål som syftar till ökat deltagande hos allmänheten

Begränsad klimatpåverkan, delmål 13

Alla hallänningar skall år 2010 känna till klimathotet och vad var och en kan göra för att motverka global uppvärmning.

Nuvarande förhållanden

Sannolikt känner de flesta hallänningar redan till begreppet växthuseffekten och dess befarade konsekvenser. Däremot är medvetandet om allvaret i hotet och om nödvändiga motåtgärder inte lika utbrett. Information och beteendepåverkan är nödvändiga inslag i åtgärdsarbetet. Både myndigheter, frivilligorganisationer, massmedia och näringslivet har ett ansvar.

Ett exempel på informationssatsning som genomförts är de almanackor byggda på miljömålen som distribuerats till hushållen i flera av Hallands kommuner.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Varje kommun har ett rullande program för miljö- och energiinformation till skolor och medborgare i övrigt.**

Ansvar: Kommunerna och länets energirådgivare.

Analys

Arbetsgruppen har bedömt det som allra viktigast att påverka de unga. Detta är dock inte tillräckligt för att nå målet. Även andra informationsinsatser måste övervägas – gentemot skilda målgrupper eller av mer generell art.

Informationsarbete anses ofta vara en kostnadseffektiv åtgärd för att nå vissa samhällsmål. Detta beaktas dock inte alltid i budgetarbete på skilda nivåer.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Att sprida budskapet via existerande folkrörelser och föreningsverksamhet kan vara effektivare än ren myndighetsinformation. Kommunerna, Region Halland och landstinget kan på olika sätt stimulera till att miljömålen förs ut i aktivt folkrörelsearbete.

Arbetsgruppen för kretslopp och materialflöden

Inledning

Arbetsgruppen har haft att behandla delmål inom flera miljökvalitetsmål som rör frågor huvudsakligen inom ansvarsområdet för kommunernas tekniska förvaltningar. Det handlar om avfallsfrågor, vatten och avlopp, grusuttag, våtmarksanläggning samt förorenade områden.

I proposition 2004/05:150, Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag, motsvaras delvis den valda avgränsningen av ”Strategi för giftfria och resurssnåla kretslopp” (sid. 290 f). Strategin baseras på kretsloppsprincipen, vilken innebär att ”vad som utvinns ur naturen ska på ett uthålligt sätt kunna användas, återanvändas, återvinnas eller slutligt omhändertas med minsta möjliga resursförbrukning och utan att naturen skadas.” Strategin är ”uppbyggd kring en helhetssyn och ett beaktande av den miljöpåverkan som material, ämnen och produkter medför under hela livscykeln”.

Under kretsloppsgruppen har inordnats delmål från *Giftfri miljö, Grundvatten av god kvalitet, Myllrande våtmarker* samt *God bebyggd miljö*.

Miljökvalitetsmål: Giftfri miljö

Giftfri miljö, delmål 3

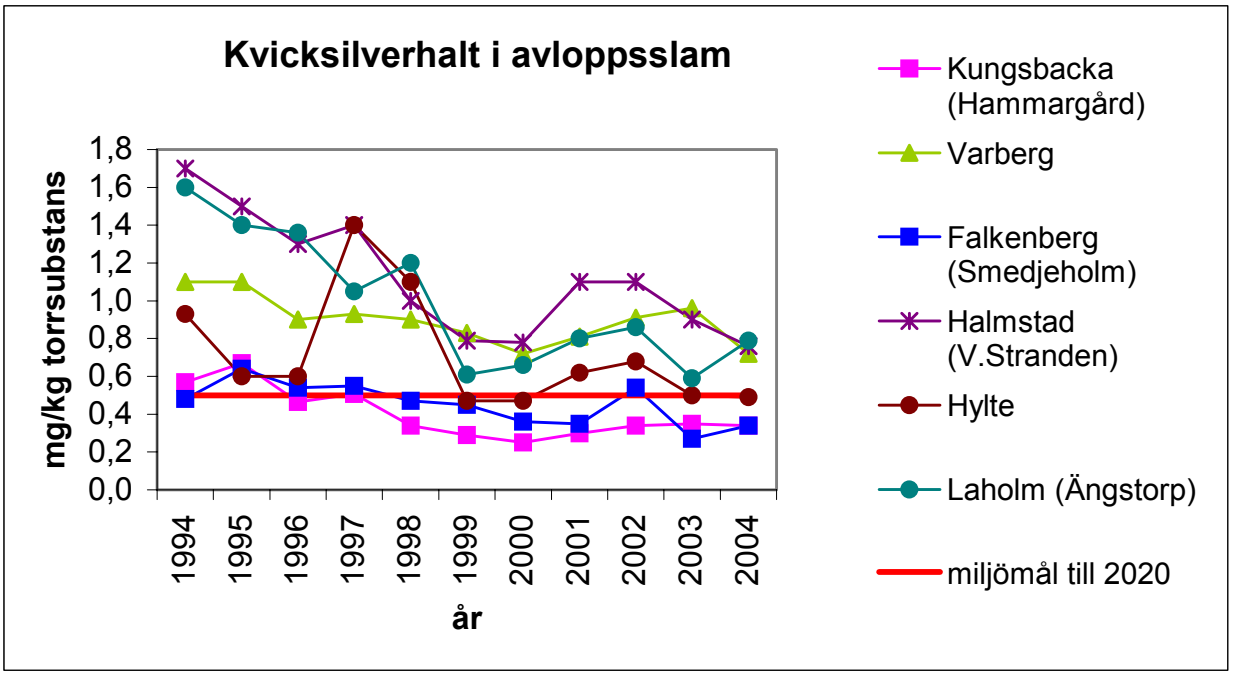
År 2020 uppgår kvicksilverhalten i avloppsslam till högst 0,5 mg/kg torrsubstans (TS).

Nuvarande förhållanden

Delmålet är ett regionalt mål utan direkt motsvarighet bland de nationella delmålen. Kvicksilver (Hg) är utvalt som ett exempel på hur av människan använda giftiga ämnen sprids i miljön, och att kvaliteten på avloppsslammet kan vara en god indikator på tillståndet för miljömålet *Giftfri miljö* och uppföljning av gjorda insatser. Ett annat skäl är att vi har en lång serie mätresultat att jämföra med den framtida utvecklingen.

Under andra halvan av 1990-talet har det genomförts åtgärder i länet för att spåra kvicksilverförekomst i bl.a. skolor (med hjälp av kvicksilverhund) samt kampanjer för insamling av kvicksilverinnehållande utrustning. Dessa kampanjer har gett tydligt utslag i sänkta slamhalter. Därefter har dock kvicksilverhalterna i slammet på nytt tenderat att öka något (se diagrammet på nästa sida).

Som framgår av diagrammet varierar Hg-halten i slam också mellan olika avloppsreningsverk (ARV). Generellt klarar de mindre verken målet redan idag, medan slam från de större verken har högre halter. Hedhusets ARV i Laholm, Västra stranden i Halmstad, Ängstorp i Laholm och Varbergs ARV har jämförelsevis höga halter. Noteras bör att kvicksilverhalten i slam som mg/kg TS är en trubbig indikator. Att Smedjeholmens reningsverk i Falkenberg har en mycket låg halt beror till största delen på en stor belastning från livsmedelsindustrier, dvs. en stor andel av torrsubstansen kommer från industri jämfört med anslutna hushåll. För Kungsbackas del tillsätts kalk till slammet, vilket gör att det ”späds ut” och metallhalten minskar.

Åtgärder

- **Tillsynsmyndigheterna informerar alla som är verksamma inom tandvården om de krav som gäller för skötsel och tömning av amalgamavskiljare.**
  Viktigt att veta är bl.a. att sanering av avloppsrör och utrustning krävs vid överlåtelse eller avveckling av klinik.

  Ansvar: kommunerna och VA-verk.

- **Användning av amalgam som tandlagningsmaterial undvikes så långt möjligt.**
  I avvaktan på att amalgamet förbjuds bör alla tandläkare minimera användningen eller slopa den helt.

  Ansvar: Landstinget, privata tandkliniker.

- **Information till och besiktning av skolor och sjukhus för att hitta kvicksilver.**

  Ansvar: kommunerna

- **Fortsatt information till hushåll och verksamheter om vilka typer av produkter som kan innehålla kvicksilver och hur man ska hantera kvicksilverhaltigt avfall.**
  Sådana produkter och avfall kan vara t ex termometrar eller en tappad tand och inte minst knappceller (batterier) i allehanda produkter såsom leksaker.

  Ansvar: miljömyndigheter, bostadsföretag, handeln.

Analys

Även om kvicksilverhalten har minskat under hela 90-talet, bl.a. till följd av genomförda tillsynsinsatser, har minskningen på senare år planat ut. En stor källa till kvicksilver i avloppsvatten är tandamalgam. En del härrör från fyllningar i tänder som nöts bort och når reningsverken. Denna källa minskar och kommer på sikt (några årtionden) försvinna. Den andra delen kommer från tandvårdsmottagningar, där ett problem för branschen är ”gamla skulder”, dvs. en hel del kvicksilver finns kvar i avloppsrör från mottagningar som på så sätt belastar reningsverket. Andra källor är kvicksilvertermometrar, knappcellsbatterier, laboratorier och instrumentverkstäder. Information om vilka typer av produkter som kan innehålla kvicksilver och hur man ska hantera kvicksilverhaltigt avfall behövs till såväl hushåll som verksamheter. Särskilt skolor och sjukhus är verksamheter där större mängder kvicksilver återfinns. Ett tätare samarbete med företag som besiktigar och tömmer amalgamavskiljare (t ex Sweden Recycling) kan kanske medverka till en större medvetenhet hos olika aktörer om vilken teknik som finns för avskiljning av amalgam och att det ska finnas avskiljare även vid vask.

En annan källa till kvicksilverutsläpp, som också beror på tandamalgam, är våra krematorier. Två finns i Halland: Varberg och Halmstad. Varbergsanläggningen har tillståndsprövats och har en modern anläggning för Hg-avskiljning i rökgaserna. Halmstads krematorium har inlett prövningsprocessen, och kommer att ställas inför motsvarande krav. Inga ytterligare åtgärder föreslås därför. Angeläget är att amalgamet som källa till kvicksilverförorening försvinner genom att inte längre användas för tandlagning. Ett generellt förbud mot kvicksilver förebereds f.n. och kan komma att gälla från den 1 januari 2007, men varje enskild tandläkare bör kunna föregripa det beslutet.

Kvicksilver och kvicksilverföreningar förekom tidigare i stor utsträckning på skollaboratorier och olika analyslaboratorier. Även här har tillsynsinsatser genomförts som väsentligt minskat mängden lagrat kvicksilver, men varje kommun bör göra en utvärdering av eventuellt kvarvarande behov av tillsyn och sanering.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Ett generellt kvicksilverförbud, helst inom hela EU, är önskvärt. Att förbjuda kvicksilver som tandlagningsmaterial är högst befogat från både miljö- och hälsosynpunkt. Även om tillförseln upphör, kommer problemet att kvarstå under lång tid.

Giftfri miljö, delmål 4

Förorenade områden är identifierade samt undersökta och minst 30 % av områdena av riskklass mycket stor och stor är åtgärdade senast år 2010.

Nuvarande förhållanden

Inventering pågår i Länsstyrelsens regi med stöd från Naturvårdsverket och bedrivs branschvis. Ett par hundra fastigheter har hittills inventerats och riskklassats och utöver detta ligger ca 2 000 identifierade objekt i databasen. Detta gör att första delen av målet bör kunna nås till 2010. Att områdena inom riskklass ”mycket stor” är undersökta och vid behov åtgärdade kan troligen uppnås om tillsyndsmyndigheterna är aktiva samt genom den extra förstärkning som länsstyrelsen nu fått för att driva ärenden via tillsynsspåret. Däremot är det ytterst tveksamt om riskklass ”stor” hinner åtgärdas.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Varje kommun ska senast 2006 ha skapat rutiner som säkerställer att förorenade områden uppmärksammas i alla berörda förvaltningars arbete (planfrågor och bygglov, miljö- och hälsoskydd m.m.) och att en aktiv tillsyn bedrivs på nedlagda och pågående verksamheter med prioriterade förorenade områden.**

  Ansvar: Kommunerna

- **Länsstyrelsen ska säkerställa att inventeringar utförs och att utredningar och åtgärder kommer till stånd på de mest prioriterade objekten genom tillsyn eller med stöd av bidrag.**

  Ansvar: Länsstyrelsen

Analys

Länsstyrelsen arbetar med branschvisa inventeringar och målsättningen är att det ska vara klar till 2010. En förutsättning för arbetet är att Naturvårdsverket ger medel till två inventerartjänster under de givna åren. En person arbetar med att välja ut objekt där det inte finns någon ansvarig från det material som produceras av inventerarna. Om objekten efter undersökningar visar sig utgöra så stor risk för människa eller miljö så att det är i behov av åtgärd, drivs objektet in i åtgärdsramen efter naturvårdsverkets beslut. Varje fas på vägen fram till sanerat objekt fylls varje år på för att göra arbetet effektivt. Sedan slutet av 2005 arbetar en person med att ta fram objekt som bör undersökas enbart från de uppgifter som kommer fram i tillsynsarbetet. En lista på för tillfället 50 prioriterade objekt inom tillsynsspåret har tagits fram och har blivit en mall för detta arbete

Kommunala förvaltningar, som har god kännedom om lokala förhållanden, har bäst förutsättning att uppmärksamma förekomsten av föroreningar som kan komma att bli föremål för sanering. Genom att skapa handläggningsrutiner som säkerställer att frågan tas upp tidigt får man en bättre och effektivare ärendehandläggning och tillsyn, och man får dessutom till stånd ett stort antal undersökningar av förorenade områden som annars aldrig hade upptäckts. När ansvarig för förorening finns bör tillsynsmyndigheten ingripa. I de fall där ansvarig för förorening saknas bör utredningar och åtgärder påbörjas på bekostnad av allmänna medel.

Hinder för framgång ligger framför allt i rättsprocessen när det gäller att finna en ansvarig att bekosta saneringsarbetet.

Miljökvalitetsmål: Skyddande ozonskikt

Skyddande ozonskikt, delmål 1

År 2010 skall utsläppen av ozonnedbrytande ämnen till största delen ha upphört.

Nuvarande förhållanden

Användningen och utsläppen av ozonförstörande gaser har minskat kraftigt i Halland och fortsätter att minska. Samma tendens gäller för landet som helhet och även (om än i något långsammare takt) i världen. De globala utsläppen av ozonnedbrytande ämnen har minskat med över 70 % sedan det s.k. Montrealprotokollet undertecknades 1987. Trots detta är det oklart när miljökvalitetsmålet kan nås, eftersom bromssträckan är mycket lång.

Det vi kan göra lokalt och regionalt är att se till att alla begagnade kyl- och frysmöbler och klimatanläggningar tas om hand och destrueras på rätt sätt så att köldmedier och isolering tas tillvara och förstörs. Sedan 2005 är det producenterna som har ansvaret för insamling och destruktion av el-avfall. I Halmstad finns en av tre anläggningar i landet för skrotning av kylmöbler. Utförsel av begagnad kylutrustning som innehåller ozonförstörande ämnen är inte tillåten utan godkännande av Naturvårdsverket, och då endast under garantier om att avfallet tas om hand på ett säkert sätt. Vidare har enligt förordning (2005:209) om producentansvar för elektriska och elektroniska produkter producenterna ansvaret för att avfallet samlas in och tas om hand på rätt sätt.

Miljökvalitetsmål: Grundvatten av god kvalitet

Grundvatten av god kvalitet, delmål 1

Grundvattenförande geologiska formationer av vikt för nuvarande och framtida vattenförsörjning skall senast 2010 ha ett långsiktigt skydd mot exploatering som begränsar användningen av vattnet.

Grundvatten av god kvalitet, delmål 3

Senast år 2010 skall alla vattenförekomster som används för uttag av vatten som är avsett att användas som dricksvatten och som ger mer än 10 m^3/d i genomsnitt eller betjänar mer än 50 personer per år uppfylla gällande svenska normer för dricksvatten av god kvalitet med avseende på föroreningar orsakade av mänsklig verksamhet samt radon.

Grundvatten av god kvalitet, delmål 5

Grundvatten som används för vattenuttag skall till år 2010 med god marginal klara gällande gränsvärden för nitrat och bekämpningsmedel.

Nuvarande förhållanden

Grundvatten ska skyddas mot exploatering som begränsar användningen av vattnet, även på lång sikt. Detta innebär att även områden som i dag inte används för dricksvattenuttag, men som i framtiden kan bli aktuella för detta ändamål, måste skyddas från mänsklig påverkan. Vattenskyddsområden ska enligt Naturvårdsverkets riktlinjer upprättas för samtliga befintliga kommunala vattentäkter. Detta arbete pågår i samtliga kommuner i Halland. En tredjedel av de kommunala vattentäkterna saknar fortfarande skyddsområde. Arbetet med nya skyddsplaner och revidering av gamla planer pågår i samtliga kommuner. Det är troligt att detta arbete kommer att vara klart till 2010.

Vad gäller framtida täkter är situationen annorlunda. Kommunerna har kommit olika långt i sitt arbete att identifiera och skydda intresseområden för framtida vattentäkter. I vissa kommuner stannar arbetet vid att man genomför en översikt över lämpliga områden och därefter lämnar det utan åtgärd tills det blir mer aktuellt att öppna en ny vattentäkt. I andra kommuner förekommer ingen sådan planering eftersom kapaciteten bedöms räcka (för kommunens eget behov) inom överskådlig framtid.

Åtgärder för att nå delmålen

- **I varje kommuns planarbete ska tas hänsyn till vattentäkters tillrinningsområden.**
  I respektive översiktsplan bör finnas en redovisning av intresseområden för nutida och framtida vattenförsörjning. Inom dessa områden bör markanvändningen regleras genom områdesbestämmelser.

  Ansvar: Kommunerna tillsammans med huvudmännen för de allmänna vattentäkterna

- **Program för kontroll av råvatten till kommunala vattentäkter, där behandling eller spädning sker före distribution, bör införas senast 2007.**
  Kontrollen bör omfatta minst nitrat och bekämpningsmedel eller fler parametrar vid behov.

  Ansvar: Kommunerna

- **Alla verksamheter och boende i vattenskyddsområde ska fortlöpande informeras om vilka begränsningar som gäller och vad syftet med dessa är.**

  Ansvar: Kommunerna, huvudmännen för vattentäkterna och tillsynsmyndigheten.

- **Respektive tillsynsmyndighet bör upprätta en policy för användning av kemiska bekämpningsmedel i vattenskyddsområde.**
  Tillstånd till användande av bekämpningsmedel inom primärt skyddsområde och inom område med extrem sårbarhet inom sekundärt skyddsområde bör inte medges. Begränsningarna bör framgå av vattenskyddsföreskrifterna.

  Ansvar: Kommunerna, Länsstyrelsen

Analys

Åtgärderna ovan är ett minimum för att kunna uppnå målen, bortsett från provtagningen av råvattnet, som mer är en kontroll av vattenstatusen än ett mål. Eftersom grundvattenmagasinen är jämförelsevis ”tröga” system, är det knappast troligt att åtgärder som sätts in idag har hunnit ge resultat år 2010. Därav följer att man redan nu kan behöva införa restriktioner i markanvändningen även för grundvattentillgångar som kan behövas i framtiden.

Åtgärderna ovan följer av förordningen om vattenförvaltning. De bindande åtgärdsprogram som varje avrinningsdistrikt senast 2009 ska upprätta för att säkerställa erforderligt skydd för bl.a. dricksvattenförekomster ger goda förutsättningar för att uppnå målen

Vatten som levereras till konsumenterna håller redan idag godtagbar kvalitet, men i några fall krävs spädning och/eller filtrering. Det är dock viktigt att man också ägnar resurser åt information till alla som verkar och bor inom områden av intresse för vattenförsörjningen.

Det är tveksamt om man kommer att kunna uppnå det femte delmålet, dels på grund av att det talar om allt vattenuttag, inte enbart dricksvatten, och dels på grund av att det innehåller formuleringen ”med god marginal”, vilket lämnar föremål för tolkning. Det är knappast realistiskt att skapa en kontrollapparat för att säkerställa vattenkvaliteten på allt vattenuttag. Däremot bör arbetet inriktas mot att följa kvalitetsutvecklingen i de grundvattenförekomster som anses ligga i riskzonen för diffus förorening. SGU har genomfört en preliminär kartläggning av riskområden för diffus förorening av grundvattnet. Kartläggningen kommer att fortsätta inom ramen för vattenförvaltningen enligt ramdirektivet. I dagsläget har man i kommunerna emellertid ingen uppföljning på vattenkvaliteten i enskilda vattentäkter. *Detta mål bör bli föremål för en revidering*.

LRF, Vägverket, räddningstjänsten och andra berörda organisationer bör engageras för att säkerställa att alla verkar i samma riktning.

Miljökvalitetsmål: Myllrande våtmarker

Myllrande våtmarker, delmål 3

I odlingslandskapet ska minst 700 hektar våtmark med huvudsyfte att gynna den biologiska mångfalden anläggas eller återställas fram till år 2010, med utgångspunkt från år 2000.

Nuvarande förhållanden

I Hallands län har markägare goda möjligheter att få bidrag för anläggning och skötsel av våtmark. Länsstyrelsen handlägger miljöersättningar till lantbruket för både anläggning och skötsel. Markägare i Halmstads och Laholms kommuner har även kunnat söka LIP-bidrag från kommunen för anläggningskostnaderna, men LIP-projektet kommer avslutas under 2006. Falkenbergs och Varbergs kommuner har avsatt särskilda naturvårdsmedel, vilka bland annat kan användas för våtmarksanläggning.

Sedan 2000 har ca 340 ha våtmarker anlagts i Halland, men fortfarande återstår 360 ha tills målet är nått .Av alla anlagda våtmarker sedan 2000 har kanske 10-20 % anlagts med huvudsyftet biologisk mångfald, merparten har i första hand utformats som kvävefällor. Av den anlagda våtmarksarealen är ca 30 % fastmark.

En inventering utförd på uppdrag av Länsstyrelsen 1991[9] visade att det finns goda förutsättningar att anlägga våtmarker i Halland. 1 212 lämpliga platser om 3 398 ha våtmarksområden pekades ut i ett 10-15 km brett band 2-5 km innanför kustlinjen. Inom Falkenbergs kommun tycks förutsättningarna vara särskilt goda. I praktiken är antalet möjliga objekt troligen betydligt färre. Med erfarenhet av LIP-projektet i Laholm/Halmstad kan man dock anta att det går att anlägga åtminstone 100 ha våtmarker per kustkommun.

Länsstyrelsen disponerar idag ca 5 miljoner kr i EU-stöd för anläggning av våtmarker tom 2006. 5 miljoner kr räcker till anläggning av ca 30 ha våtmarker.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Länsstyrelsen tar under 2006 fram information rörande möjligheterna att erhålla bidrag till våtmarksanläggning.**
  Informationen riktas dels till rådgivare inom lantbruket, dels direkt till markägare. Stora markägare bör redovisa möjligheterna att återskapa eller anlägga våtmarker på sina ägor.

  Ansvar: Länsstyrelsen i samarbete med LRF, Hushållningssällskapet, stora markägare.

- **Varje kommun ska senast 2010 i sin översiktsplan ha angivit områden lämpliga för våtmarksanläggning, alternativt antagit en särskild våtmarksplan.**

  Ansvar: Kommunerna

- **En genomgång görs eventuellt av inventeringen från 1991 för att peka ut de resurseffektivaste platserna för våtmarksanläggning.**

  Ansvar: Länsstyrelsen

Analys

Det LIP-finansierade våtmarksprojektet i Halmstad och Laholm har visat att det är möjligt att anlägga våtmarker i tillräckligt hög takt för att nå målet till 2010. När LIP-projektet avslutats kommer dock anläggningstakten att sjunka, och kvarvarande resurser (bl.a. projektstödet) är inte tillräckliga för att målet ska kunna nås.

Då befintliga resurser inte riktigt räcker till, är det viktigt att satsa på de platser där våtmarkerna är billigast att anlägga. Det är dock mycket svårt att finna platser som både medför låga anläggningskostnader och är lämpliga ur kvävereningssynpunkt. Arealen som är lämplig för våtmarksanläggning överstiger sannolikt nyanläggningsmålet väsentligt, varför det bör gå att hitta platser för effektiv användning av tillgängliga resurser.

[9] Wessling & Skage, SLU, Potentiella våtmarker i Hallands län, Alnarp stencil 91:6

En ökad information till markägare är nödvändig som stimulans. Att kommunen i sin översiktsplanering pekar ut lämpliga områden för våtmarksanläggning ger en tydlig signal och underlättar detaljplanering. Därvid är det önskvärt att en värdering av nytta och kostnad görs så att resurserna kan användas effektivt.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

För planering, handläggning av ansökningar m.m. fordras att Länsstyrelsen får tillräckliga resurser samtidigt som det frigörs medel för markersättning och höjda ersättningsnivåer i projektstödet.

Myllrande våtmarker, delmål 5

De våtmarker som fanns i länet år 2002 skall bibehållas.

Nuvarande förhållanden

Se kommunal översiktsplanering sidan 43.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Ingrepp i befintliga våtmarker ska alltid kompenseras.**
  Kan gälla vägbyggen, vattenverksamhet, torvtäkt m.m. Krav bör ställas vid tillståndsgivning.

  Ansvar: Länsstyrelsen, Vägverket, exploatörer, markägare.

Analys

Våtmarker har ett visst lagligt skydd (biotopskydd på jordbruksmark, markavvattningsförbud i alla kommuner utom Hylte där åtgärden är tillståndspliktig). De våtmarker som har höga naturvärden ingår dessutom ofta i naturreservat och/eller Natura 2000-områden och omfattas då av ett kraftigt skydd mot exploatering. Vidare är åtgärder som kan medföra exploatering av våtmarker såsom vägbyggen, torvtäkt och anläggande av dammar/viltvatten samrådspliktiga, varför länsstyrelsen har möjlighet att inte medge projekt som skadar värdefulla våtmarker. Trots ovanstående omständigheter kan det tänkas att exploatering av enskilda våtmarker medges, framförallt sådana som i sig har relativt låga värden. Länsstyrelsen bör då som regel förse tillståndet med villkor om att exploaterad våtmarksareal ska ersättas, och att den nyanlagda våtmarken i så stor utsträckning som möjligt ska konstrueras så att den får samma funktion som den exploaterade. Att ersätta exploaterad våtmark är angeläget med tanke på att endast en liten del av länets ursprungliga våtmarker återstår och att en lång rad hotade arter är helt beroende av våtmarker för sin överlevnad.

Miljökvalitetsmål: God bebyggd miljö

God bebyggd miljö, delmål 4

År 2010 skall uttaget av naturgrus i länet vara högst 600 000 ton, och andelen återanvänt material ska utgöra 15 % av ballastanvändningen.

Nuvarande förhållanden

Under år 2004 uppgick uttaget av naturgrus i Halland till ca 1,14 miljoner ton av en total användning av 2,71 Mton. Andelen naturgrus har minskat från 50 % år 2001 till 42 % 2004, användningen jämfört med 2003 har dock ökat något (genomsnittet för riket är 27 %). Uppgifter saknas om andelen återvunnet material.

I länet fanns i maj 2005 57 tillståndsgivna grustäkter och 27 bergtäkter (inkl prydnadssten).

Åtgärder för att nå delmålet

- **Ett materialhushållningsprogram för Hallands län utarbetas och bör vara klart under 2007. Programmet bör även innefatta återvinning av bygg- och rivningsmaterial.**
  Ett samarbete mellan myndigheter och branschen bör komma igång under 2006.

  Ansvar: Länsstyrelsen, kommunerna, branschorganen, Vägverket, SGU m.fl.

- **En eller flera tillsynskampanjer genomförs fram till 2010 med främsta syfte att kontrollera efterlevnaden av miljöbalkens hushållningsregel.**

  Ansvar**:** Länsstyrelsen och kommunerna.

- **Sorterade schaktmassor och liknande ska återvinnas i största möjliga utsträckning.**

  Ansvar: Byggbranschen, entreprenadföretag, kommunerna, Länsstyrelsen.

Analys

Takten i minskningen av naturgrusförbrukningen är för långsam för att målet ska nås utan planerad avveckling. Planen bör utarbetas gemensamt mellan myndigheter och branschföreträdare. Det regionala materialhushållningsprogrammet föregås lämpligen av kommunala hushållningsplaner. Vissa kommuner har redan tagit fram embryon till sådana. Kommunens översiktsplan kan innehålla anvisningar och riktlinjer. För inventering av tillgångar och behov kan konsulthjälp behövas. Branschen bör bekosta programmet som bör ha karaktären av en överenskommelse om till vilka ändamål som naturgrus får användas.

Om målet ska nås måste antalet grustäkter minska snabbare. Hushållningsregeln i miljöbalkens allmänna hänsynsregler tillämpas numera relativt strikt vid tillståndsgivning. Ett villkor om att naturgrus får användas i huvudsak endast för kvalificerade ändamål finns normalt inskrivet. Däremot finns begränsade resurser för tillsyn av täktverksamheter och över användningen av naturgrus. Samordnade kampanjer ger ofta gott resultat i förhållande till insatsen.

För att öka återvinningen av återvinningsbart material måste lättillgängliga anläggningar för mottagning, sortering och krossning finnas, och det måste vara billigare att lämna sådant avfall där än på deponi.

Kommunen och även andra deponiägare bör redan nu verka för att lämpliga massor säkerställs för sluttäckning av deponier. Massorna bör om möjligt lagras på eller i närheten av dessa. Efter en ändring i lag om skatt på avfall undantas sådana massor från skatt oavsett hur länge de lagras.

Länsstyrelsen bör vara restriktiv med att i samrådsärenden enligt 12 kap. 6§ miljöbalken medge utfyllnader av åkermark, raviner etc. där syftet enbart är kvittblivning av schaktmassor eller liknande.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Skatten på naturgrus bör höjas för att verksamt styra mot bättre hushållning och ökad återvinning. Det behövs mer forskning och utveckling för att finna ersättningar för naturgrus vid t ex cement- och betongtillverkning.

God bebyggd miljö, delmål 5

Mängden deponerat avfall ska minska med minst 50 % till år 2005 räknat från 1994 års nivå, samtidigt som den totala mängden genererat avfall inte får öka.

Nuvarande förhållanden

Det saknas tillförlitlig statistik över mängden deponerat avfall i Halland för år 1994, varför målet är svårt att följa upp.

Stora mängder industriavfall deponeras idag av Stena Gotthard, drygt 50 000 ton/år. Stora ansträngningar görs för att minska denna mängd genom bättre sortering varigenom en brännbar fraktion erhålls. F.n. pågår försök med förbränning vid Kristinehedsverket.

Andra stora avfallslämnare till deponierna är byggbranschen. Det deponeras alltjämt onödigt mycket av rivningsavfall och industriavfall samt schaktmassor, vilka avfallsslag borde sorteras och återvinnas i högre utsträckning. På tippen hamnar också betydande mängder aska och slagg från avfallsförbränning och Stora Enso i Hyltebruk vilka eventuellt borde kunna återanvändas i någon form för t.ex. byggnadsändamål respektive skogsgödsling

Målet att den totala mängden avfall inte får öka synes idag orealistiskt, eftersom utvecklingen i samhället ständigt går mot större avfallsmängder p.g.a. ökning av levnadsstandarden och konsumtionen. Desto viktigaste är det att öka återvinningen av olika avfallsslag.

Åtgärder för att nå delmålet

- **En sorteringsanläggning av livsmedelsavfall från butiker och liknande, där innehållet skiljs från förpackningen, bör uppföras i länet under 2009.**

  Ansvar: Kommunerna, Region Halland.

- **I länet bör finnas ett lämpligt antal anläggningar för rötning av biologiskt avfall med utvinning av biogas.**
  Denna åtgärd medverkar även till uppfyllande av energirelaterade mål inom Begränsad klimatpåverkan.

  Ansvar: Kommunerna, Region Halland

- **Kommunernas byggnadskontor ska i samband med rivningslov ställa tydliga krav på sortering och återvinning av avfallet.**

  Ansvar: Kommunerna, byggbranschen.

- **Utökad tillsyn och kontroll av avfallsanläggningar och avfallsentreprenörer samt vid bygg-, -anläggnings- och rivningsarbeten.**

  Ansvar: Kommunerna.

- **Allmänhetens möjligheter och vilja att lämna sorterat hushållsavfall ska ses över och förbättras.**

  Ansvar: Producenterna, kommunerna, bostadsföretagen, fastighetsägare.

Analys

Målet syftar till bättre hushållning med material och energiresurser och minskad miljöpåverkan från avfallshantering och avfallslagring. En ökad medvetenhet om behovet av källsortering är nödvändig i alla led och inte minst inom hushållen. Detta kräver ett betydande arbete med information och beteendepåverkan.

Två stora centrallager för dagligvaror har det senaste året byggts i Halland dit kasserade varor förs. Detta medför en ökad mängd avfall som behöver tas om hand. Ett förslag är att komplettera den planerade biogasanläggningen i Falkenberg med en sorteringsanläggning som gör att innehållet i förpackningarna kan gå direkt till rötkammare.

I Laholms kommun finns en större biogasanläggning och i Falkenbergs kommun är en i planeringsstadiet. En regional lösning är önskvärd för att samordna råvarutillförsel och distribution av gasen från anläggningarna. Restriktioner måste också finnas vad gäller råvarutillförseln om rötresten (även benämnd biogödsel) ska bli godkänd som jordförbättringsmedel.

Kravet på utökad tillsyn och kontroll av avfallsanläggningar mm bör även omfatta ny- och ombyggnationer. I några kommuner finns en marknadsplats för begagnat material från rivningar mm. Fönsterglas bör återvinnas, vilket ger 1/3 energibesparing jämfört med mineralråvaror. Brännbart avfall som inte kan återanvändas eller återvinnas bör gå till energiåtervinning.

Fastighetsägare i flerfamiljshus samt bostadsrättsföreningar bör informeras om system för effektiv avfallssortering och möjligheten att söka bidrag till ombyggnad av soprum. Fastighetsnära hämtning bör övervägas. Åtgärden om att se över och förbättra allmänhetens sorteringsvilja innefattar vidare ett omfattande informationsarbete, riktat till hushållen avseende återvinningsstationer och -centraler.

Mängden förpackningsavfall ökar ständigt, mycket på grund av att förpackningen i den allt hårdare konkurrensen ska sälja varan. Industrin har här ett stort ansvar att utveckla och använda förpackningar som är lätta att återvinna. Upplysta konsumenter bör kunna använda sin makt för att påverka producenterna.

Hinder att nå målen kan vara av ekonomisk art: det måste löna sig att återvinna. Jfr nedan om styrmedel.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Avfalls- och deponiskatter är effektiva medel att nå mål inom avfallsområdet. Nu gällande skattesatser kan behöva skärpas. Gällande förbud mot deponering av brännbart och organiskt avfall har också stark styrande verkan.

Idag saknas, trots det s.k. producentansvaret för förpackningar, effektiva styrmedel för att förmå producenter att utnyttja returförpackningar eller utveckla emballage som är lätta att återvinna.

Arbetsgruppen för folkhälsoanknutna delmål

Inledning

Under rubriken folkhälsomål har samlats delmål som hör till olika miljökvalitetsmål med folkhälsoaspekter. I arbetsgruppen har deltagit representanter för fr.a. landstinget och kommunerna.

Allmänt kan folkhälsan i Halland sägas vara god. Under 2004 genomfördes en befolkningsstudie i samverkan med Statens Folkhälsoinstitut. Detta gör det möjligt att jämföra Halland med nationella siffror. 5000 slumpmässigt utvalda hallänningar i åldrarna 18-84 år har tillfrågats om bland annat fysiskt- och psykiskt välbefinnande, trygghet, sociala relationer, hem och hushåll, arbete, arbetsmiljö, ekonomiska förhållanden, vårdutnyttjande och tandhälsa. Positivt är att ca 73 % av hallänningarna upplever sig ha en bra eller mycket bra hälsa, detta är något bättre än riksgenomsnittet.

Som grund för allt folkhälsoarbete i Halland finns folkhälsopolicyn för Halland 2002-2008. Där nämns fem mål och fyra arenor. De utpekade arenorna i policyn är skolan/förskolan, arbetsplatser, bostadsområden och hälso- och sjukvården. Policyn är antagen av fullmäktigeförsamlingarna i Hallands kommuner och landsting. Det finns folkhälsoplanerare och hälsopedagoger i alla kommunerna i Halland som landstinget på länsnivå samarbetar med genom ett så kallat folkhälsonätverk.

Utöver de delmål som gruppen behandlat kan under folkhälsomål även räknas in *God bebyggd miljö*, delmål 3 om trafikbuller, vilket behandlats av gruppen för trafik och transporter. Vidare bör tilläggas att folkhälsobegreppet omfattar ett vidare spektrum än det som miljömålen täcker.

Miljökvalitetsmål: Frisk luft

Frisk luft, delmål 4

Minst 50 % av de enskilda hushåll vars huvudsakliga uppvärmning av bostaden sker med hjälp av småskalig eldning med fasta biobränslen bör göra detta med miljögodkända vedpannor med ackumulatortank eller med miljögodkänd anläggning för pelletseldning senast 2010.

Nuvarande förhållanden

Enligt Räddningsverket var år 2002 ungefär en tredjedel av länets 9 155 biobränslepannor miljögodkända eller försedda med pelletsbrännare. Alla kommuner i länet har infört eller planerar införa föreskrifter med krav enligt delmålet.

Åtgärder för att nå delmålet

- **De lokala hälsoskyddsföreskrifterna innehåller senast 2008 krav på miljögodkända pannor vid byte eller nyinstallation.**

  Ansvar: Kommunerna.

- **Sammanställa befintlig kunskap om miljömedicinska risker med luftföroreningar från vedeldning senast 2007.**

  Ansvar: Landstinget Halland

- **Kampanj för spridning av kunskap om miljömedicinska risker med luftföroreningar genomförs senast 2010.**

  Ansvar: Kommunerna

- **Understödja andra myndigheters arbete med hälsokonsekvensbeskrivningar i miljökonsekvensbeskrivningar.**

  Ansvar: Landstinget Halland

- **Informera om hur man eldar samt energirådgivning tillsammans med bidrag.**

  Ansvar: Kommunerna

Analys

Det är svårt att förutse om vi enbart med åtgärderna ovan når fram till delmålet. Antagligen är även vissa åtgärder på nationell nivå nödvändiga. De regionala åtgärderna handlar mycket om att ta fram och sprida kunskap om hälsorisker med luftföroreningar från vedeldning. Detta är nödvändigt för att öka förståelsen för de fördelar som finns med miljögodkända vedpannor. Genom att ställa krav i de lokala hälsoskyddsföreskrifterna på att man vid nyinstallation eller byte av vedpanna installerar miljögodkända vedpannor kan man nå längst i måluppfyllelsen på regional och lokal nivå. Krav i hälsoskyddsföreskrifterna kan dock inte vara generella utan gäller för t.ex. ett område i kommunen.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

För att nå en måluppfyllelse avseende miljögodkända vedpannor i länet skulle troligen nationella krav på överlåtelseförbud av icke miljögodkända vedpannor vara ett stort steg på vägen.

Miljökvalitetsmål: Giftfri miljö

Giftfri miljö, delmål 1

Senast år 2010 ska varor vara försedda med hälso- och miljöinformation om de farliga ämnen som ingår.

Nuvarande förhållanden

Det finns redan idag krav på att kemiska produkter som på något sätt klassificeras som hälso- eller miljöfarliga enligt Kemikalieinspektionens föreskrifter ska ha framtagna säkerhetsdatablad. Dessa ska innehålla information kring bland annat produktens hälso- och miljöfarlighet, åtgärder vid första hjälpen och vid oavsiktliga utsläpp samt avfallshantering.

Varor är dock ett vidsträckt begrepp där de kemiska produkterna endast utgör en liten del. Även övriga varor kan innehålla farliga kemikalier av olika slag. Datorer och annan elektronisk utrustning är till exempel ofta behandlade med bromerade flamskyddsmedel. Plastmattor av PVC innehåller ibland ftalater. Båda dessa ämnen tror man är hormonstörande. Ändå finns det ännu inga lagkrav på hälso- och miljöinformation om de farliga ämnen som ingår. Därför måste man försöka få fram informationen hos producenter på frivillig väg. Ett sätt är att i miljötillsynen göra producenterna medvetna om riskerna med varorna och fördelarna med att ta fram hälso- och miljöinformation även för dessa. Ett annat sätt är att få inköparna att ställa krav på producenterna att ta fram miljö- och hälsoinformation för varor.

Det pågår idag inte några riktade tillsynsprojekt kring just detta delmål i länet. Arbetet ingår som en del i den allmänna tillsynen och då särskilt den tillsyn som sker av företagens system för egenkontroll. Även om detta frivilliga system är viktigt är det svårt att se hur delmålet enbart på detta sätt ska kunna uppnås till år 2010. Istället är kraftfulla åtgärder på nationell och internationell nivå nödvändiga. Här har Kemikalieinspektionen i en utredning som genomförts på regeringens uppdrag under 2004 krävt information om kemikalier i varor. De anser inte att enbart frivilliga informationssystem räcker för att tillräcklig information ska lämnas mellan de olika led som tillverkar och använder varor och ut till konsumenterna. Även i EU:s förhandlingar om REACH[5] har Sverige bl.a. framfört detta krav.

[5] Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals

Åtgärder för att nå delmålet

- **Vid upphandling av tjänster eller produkter ställa som krav att kemiska produkter och varor (som inhandlas eller ska användas av den som utför tjänsterna) är försedda med hälso- och miljöinformation om de farliga ämnen som ingår.**
  Åtgärden bör vara genomförd senast år 2010

  Ansvar: Landstinget, statliga myndigheter, kommunerna, företag.

- **Kontroll av tillverkares och importörers efterlevnad av gällande lagar avseende hälso- och miljöinformation.**
  Kontrollen sker lämpligen genom återkommande kampanjer.

  Ansvar: Länsstyrelse, kommunerna

Analys

Det är ytterst osannolikt att delmålet kommer att kunna nås på regional nivå med endast dessa åtgärder. Här anges de som är rimliga att genomföra på regional nivå. Att ställa krav vid upphandling är ett relativt starkt instrument som företag och myndigheter redan använder. Detta kan enkelt utökas med att även kräva att kemiska produkter och varor ska vara ordentligt märkta. Den andra åtgärden är i realiteten vad som görs redan idag och som ska göras enligt lagkrav. Genom att ta upp den här vill arbetsgruppen dock trycka på att detta tillsynsarbete är viktigt att prioritera för att nå målet. Särskilt om vi i framtiden skulle få en ändring i lagen som kräver att hälso- och miljöinformation ska finnas även för varor kommer det att bli viktigt att följa upp detta genom tillsyn.

Orsaken till att målet inte kommer att kunna nås endast med åtgärder på regional nivå är att varor tillverkas överallt och sprids globalt. Denna fråga löses därför bäst på internationell nivå.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Kemikalieinspektionen (KemI) har på regeringens uppdrag genomfört utredningen ”information om varors innehåll av farliga kemiska ämnen”. I denna framkommer att KemI inte anser att enbart frivilliga informationssystem räcker för att tillräcklig information om farliga ämnen i varor ska lämnas mellan de olika led som tillverkar och använder varor och även nå ut till konsumenterna. KemI anser vidare att eftersom varor rör sig fritt inom EU måste regler om information om varors innehåll av kemiska ämnen införas inom hela unionen. Utredningen belyser flera juridiska vägar. En möjlighet som KemI pekar på är att den nya kemikalielagstiftningen (REACH) inom EU utvecklas med krav på information när de farligaste ämnena förekommer i varor. Arbetsgruppen för folkhälsofrågor delar KemI:s syn på denna fråga. Utan någon form av lagstiftning på internationell nivå är det inte troligt att detta mål kommer att kunna nås.

Giftfri miljö, delmål 5

Ökad kunskap i alla led från producent till konsument om ämnen som medför miljö- och hälsorisker och återfinns i konsumentprodukter samt i samhället i övrigt.

Nuvarande förhållanden

I samhället finns idag en stor medvetenhet om farliga kemikalier. Tyvärr verkar dock informationen om ett visst ämne glömmas bort när nästa larmrapport kommer. Effektiv information till konsumenter är med andra ord en mycket svår uppgift. Inte desto mindre är troligen information om farliga kemiska produkter och vilka effekter dessa har på människa och miljö viktig och nödvändig. Informationsåtgärder fungerar även som ett sätt att underlätta nationella och internationella insatser och skapa opinion i samhället.

Information kan spridas på många olika sätt. Miljö- och hälsoskyddskontoren har funderingar på att genomföra informationsprojekt med hjälp av kommunernas konsumentvägledare. Förhoppningen är att informationsprojekt kring kemiska produkter riktade till såväl konsumenter som producenter ska kunna genomföras framöver.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Samtliga verksamhetsutövare har en kemikalielista samt varuinformationsblad enligt egenkontrollförordningen.**

  Ansvar: företag, kommunerna, Länsstyrelsen

- **Långsiktiga informations- och utbildningsinsatser.**

  Ansvar: Landstinget, kommunerna, företag, apoteken

- **Tillgängliggöra miljö- och hälsoinformation om kemikalier på Internet.**

  Ansvar: företag, apoteken

Analys

Frågan är om detta mål någonsin kan anses som uppnått. Kunskap är en färskvara och kommer alltid att behöva spridas. Däremot kan man sikta på att uppnå en viss nivå av medvetande hos människor. Det är dock mycket svårt att kunna mäta uppfyllelsen av ett mål som detta och därmed också att sätta ett konkret mål för när man kan anses ha uppnått ökad kunskap. Därför är åtgärderna inte tidsatta.

Åtgärderna ovan syftar till att på ett så effektivt sätt som möjligt öka kunskaperna om miljö- och hälsofarliga kemikalier regionalt.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

För att öka kunskaperna om miljö- och hälsofarliga kemikalier kan nationella insatser i form av exempelvis förmedling av forskningsresultat från centrala myndigheter som Kemikalieinspektionen eller universiteten underlätta.

Miljökvalitetsmål: Säker strålmiljö

Säker strålmiljö, delmål 1

År 2010 ska halterna i miljön av radioaktiva ämnen som släpps ut från alla verksamheter vara så låga att människors hälsa och den biologiska mångfalden skyddas. Det individuella dostillskottet till allmänheten ska understiga 0,01 mSv per person och år från varje enskild verksamhet.

Nuvarande förhållanden

Delmålet om joniserande strålning är redan uppfyllt i Halland, eftersom länet saknar verksamheter som ger dostillskott över 0,01 mSv per person och år till allmänheten. Ringhals kärnkraftverk gav år 2002 ett dostillskott på mindre än 0,001 mSv till de närmast boende. År 2002 var bakgrundsstrålningen i Halland lägst i landet enligt Statens Strålskyddsinstitut (SSI). Delmålet för år 2010 är uppfyllt med god marginal!

Säker strålmiljö, delmål 2

År 2020 ska antalet årliga fall av hudcancer orsakade av UV-strålning vara lägre än år 2000.

Nuvarande förhållanden

Det finns tre huvudformer av hudcancer: malignt melanom (som är allvarligast), skivepitelcancer samt basalcellscancer (basaliom). Samtliga hudcancerformer har ökat kraftigt i Halland sedan 1970-talet och år 2004 upptäcktes totalt 307 hudcancerfall i länet, varav 70 av malignt melanom. Antalet hudcancerfall per 100 000 invånare skiljer sig kraftigt mellan länen. Hudcancerfrekvensen i Hallands län är den högsta i landet.

Delmålet är att antalet årliga fall av hudcancer orsakade av UV-strålning ska vara lägre år 2020 än år 2000. För att det ska nås måste den snabba ökningen av antalet nya hudcancerfall helt upphöra. Landstinget arbetar dels med att upptäcka och behandla tumörer på ett så tidigt stadium som möjligt och dels med att förebygga uppkomst av tumörer. Det senare sker t.ex. genom att allmänheten informeras genom broschyren ”Solskyddsblad”. Mot bakgrund av hudcancerriskerna har Länssjukhuset i Halmstad även antagit en policy om solariefritt sjukhus för personalen. Dessutom finns det numera en UV-mätare på Länssjukhuset som visar aktuellt UV-index som är ett mått på solens skadliga UV-strålning. Delmålet är möjligt att nå endast med en kraftfull informationsinsats.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Informera om farorna med solning/UV-strålning samt sprida information om "säker soltid". Arbetet behöver bedrivas kontinuerligt.**

  Ansvar: Kommunerna, Landstinget Halland, Region Halland

- **Riktad information till solarieägarna.**

  Ansvar: Kommunerna

- **Tidig medicinsk bedömning av tumörmisstänkta förändringar på huden**

  Ansvar: Landstinget Halland, företag

Analys

Eftersom Halland är ett län som är särskilt berört av hudcancer är det viktigt att åtgärderna är effektiva. De viktigaste åtgärderna inom målet är att arbeta förebyggande samt att kunna bedöma tumörmisstänkta förändringar på huden i ett så tidigt skede som möjligt. Företagen har här ett ansvar att uppmärksamma hudcancer som en arbetsmiljörisk vid utomhusarbete. Det är dock med det förebyggande arbetet som man i realiteten kan nå resultat i linje med delmålet. Om dessa åtgärder är tillräckliga för att nå delmålet beror på i vilken utsträckning de förväntade aktörerna har möjlighet att arbeta med att nå just detta delmål.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Arbetsgruppen har framfört att det varit önskvärt att t.ex. Statens Strålskyddsinstitut (SSI) bidrar med mer information om solariestrålning. I ett pressmeddelande från SSI den 28 februari 2005 har detta till en del redan uppfyllts genom att myndigheten går ut med ett ställningstagande. I detta avråder man generellt alla från solning i solarier och då särskilt personer under 18 år eller med ljus och känslig hud.

Säker strålmiljö, delmål 3

Riskerna med elektromagnetiska fält (EMF) ska kontinuerligt kartläggas och nödvändiga åtgärder ska vidtas i takt med att sådana eventuella risker identifieras.

Nuvarande förhållanden

Omfattningen av elektromagnetiska fält ökar snabbt i samhället, men data om fältens utbredning saknas. Länsstyrelsen har upprättat ett geografiskt register över de tillstånd som beviljats för uppförande av mobiltelefonmaster sedan november 2001.

Det finns en utbredd oro för att exponering för svaga magnetfält kan medföra hälsorisker. Enligt SSI har ingen studie hittills visat något klart samband mellan bestrålning av elektro-

magnetiska fält och risk för att utveckla cancer. SSI konstaterar att om sambandet finns är riskerna små jämfört med andra riskfaktorer.

Eftersom man inte helt kan utesluta att det finns risker med elektromagnetiska fält, har flera myndigheter i Sverige enats om en försiktighetsprincip som innebär att man bör undvika långvarigt förhöjd exponering där det är praktiskt och ekonomiskt försvarbart. Delmålet innebär att vi i Halland måste ha en beredskap att vidta åtgärder vid behov.

En ny studie från Institutet för Miljömedicin vid Karolinska Institutet antyder att långvarig användning av NMT-mobiltelefoner kan medföra en ökad risk för cancer på hörselnerven. Det går inte i nuläget att dra några slutsatser om den ökade cancerrisken även gäller GSM-telefoner som idag är vanligast. De medverkande forskarna är noga med att påpeka att resultaten behöver bekräftas i ytterligare studier innan säkra slutsatser kan dras. I förebyggande syfte förordar dock Statens strålskyddsinstitut att handsfreeutrustning används eftersom exponeringen då minskar betydligt.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Följa och förmedla kunskapsläget kring riskerna med elektromagnetiska fält (EMF).**

  Ansvar: Landstinget, kommunerna, Länsstyrelsen.

Analys

Eftersom det idag saknas säkra uppgifter om risker med elektromagnetiska fält har de regionala åtgärderna inriktats på att följa kunskapsläget. Några mer aktiva åtgärder är för nuvarande inte aktuella. Om det skulle uppstå ett läge där det visar sig finnas risker med elektromagnetiska fält får naturligtvis en revidering ske av åtgärder.

Målet kan inte nås enbart med åtgärder på regional nivå. För att kartlägga riskerna med elektromagnetiska fält krävs i första hand forskning och förmedling av forskningsresultat Detta sker lämpligen på nationell och internationell nivå.

Miljökvalitetsmål: God bebyggd miljö

God bebyggd miljö, delmål 7

År 2020 ska byggnader och deras egenskaper inte påverka hälsan negativt. Därför ska det säkerställas att:

a) samtliga byggnader där människor vistas ofta eller under längre tid senast år 2015 har en dokumenterat fungerande ventilation,

b) radonhalten i alla skolor och förskolor år 2010 är lägre än 200 Bq/m³ luft,

c) radonhalten i alla bostäder år 2020 är lägre än 200 Bq/m³ luft.

Nuvarande förhållanden

I Halmstad och Varberg har OVK-besiktningar[10] gjorts för alla lokaler som är aktuella enligt förordningen med undantag för mindre kontor och kontor tillhörande mindre industrier. Viss uppföljning sker också i Varberg. I övriga kommuner bedrivs en viss besiktningsverksamhet. I Falkenberg och Kungsbacka ligger den på grund av resursbrist för närvarande nere. Dokumentation över gjorda OVK-besiktningar är bristfällig i flera kommuner mycket beroende på att kommunerna inte får ta ut någon ersättning för sin registerhållning. En gemensam uppfattning är dock att de ”stora” fastighetsägarna själva sköter denna kontroll tillfredsställande.

Av målet framgår att *samtliga byggnader* där människor vistas ofta, eller under en längre tid, senast år 2015 ska ha en fungerande ventilation. För att klara detta fordras ett bredare angreppssätt än genom OVK, då exempelvis alla befintliga småhus är undantagna från kravet på besiktning. Det går för närvarande inte att överblicka möjligheten att nå målet till 2015, men det kommer att krävas ny lagstiftning och ett omfattande arbete i kommunerna.

I Hallands län har 4 av 6 kommuner rapporterat in resultat av radonmätningar i skolor och förskolor. Inte vid någon mätning har radonhalten överstigit 200 Bq/ m³ luft.

4 av 6 kommuner har rapporterat in resultat av radonmätningar i *flerbostadshus.* I 24 % av de genomförda mätningarna översteg radonhalten 200 Bq/ m³. I 5 % av fallen var radonhalten också högre än 400 Bq/ m³. Radonmätningar har genomförts i 554 bostäder i flerbostadshus.

Samtliga kommuner har rapporterat in resultat av radonmätningar i *småhus.* I 32 % av de genomförda mätningarna översteg radonhalten 200 Bq/ m³. I 6,5 % av fallen var radonhalten också högre än 400 Bq/m³. Radonmätningar har genomförts i 2 359 småhus.

Statens strålskyddsinstitut (SSI) uppskattar att det i landet finns närmare 500 000 bostäder med förhöjda halter av radon (över 200 Bq/m³). Ungefär 100 000 småhus och 50 000 lägenheter har radonhalter över 400 Bq/ m³. Av dessa är 40 000 mätta och 25 000 åtgärdade. För att hitta och åtgärda alla radonbostäder bedömer SSI att mätningar behövs i så gott som alla småhus och alla lägenheter med markkontakt eller med blåbetong i konstruktionen.

Delmålen vad gäller radon i bostäder är mycket svårt att nå utan kraftigt ökade resurser för kartläggning och åtgärder. Vad gäller skolor kan det redan vara nått.

[10] OVK = obligatorisk ventilationskontroll

Åtgärder för att nå delmålet

- **Verka för spridning av information om hur inomhusklimatet påverkar hälsan.**

  Ansvar: Landstinget Halland

- **Verka för att ventilation på en anpassad nivå senast 2010 är igång i behövlig omfattning även nattetid i skolor och förskolor.**

  Ansvar: Kommunerna

- **Radongasmätningar i lokaler och bostäder ska vara genomförda till år 2020.**

  Ansvar: Kommunerna, fastighetsägarna.

- **Alla kommuner har genomfört markradonkarteringar senast 2010.**

  Ansvar: Kommunerna.

Analys

Att nå målet är inte möjligt utan åtgärder även på nationell nivå. Vad gäller ventilation i byggnader inriktas åtgärderna i första hand på att förmedla kunskap. Nationella lagkrav krävs troligen för att nå ända fram. En konkret åtgärd är dock att se till att ventilationen är tillräcklig nattetid i framförallt förskolor och skolor. Avstängning av ventilationen, i syfte att spara energi, leder till kondens och mikrobiell tillväxt i ventilationssystemen vilket i sin tur ger upphov till problem med hälsoskadlig fukt och mögel i byggnader. En annan åtgärd som bidrar till att säkerställa målet att samtliga byggnader, där människor vistas ofta eller under längre tid, senast år 2015 ska ha en dokumenterat fungerande ventilation är den obligatoriska ventilationskontrollen. Detta regleras i lag och ingår därför inte i åtgärderna ovan. Vid denna kontrollerar man ventilationssystemet för att se om några åtgärder behöver vidtas för en fullgod ventilation. Kontrollen ska göras med jämna mellanrum för vissa typer av byggnader.

Avseende radon är åtgärderna mer av det undersökande/kartläggande slaget vilket är nödvändigt för att veta var de mer direkta åtgärderna behöver sättas in. Några förslag till sådana åtgärder har dock arbetsgruppen inte kommit fram till. Troligen krävs det även här nationella styrmedel.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Byggnadstekniska krav för att uppfylla god inomhusmiljö behöver ställas på nationell nivå och arbete med detta pågår på Boverket och beräknas vara klart 2007. Möjligheten att nå delmål 7 a beror till stor del på resultatet av detta arbete.

För att uppnå delmål 7 b) och 7 c) krävs också nationella styrmedel. Det finns idag möjlighet till ekonomiska bidrag för radonsaneringar av en- till tvåfamiljshus. Det är viktigt att dessa bidrag finns kvar till dess att målet uppnåtts, samt att det finns möjlighet att betala ut tillräckliga bidrag. Det är möjligt att även andra styrmedel behövs.

Arbetsgruppen för industri och andra verksamheter

Inledning

Hallands industri domineras av små företag. När det gäller småföretagens (1-49 anställda) andel av den totala industrisysselsättningen ligger Halland på fjärde plats jämfört med Sverige som helhet. Av de 951 industriarbetsställen (med minst en anställd) i länet som 2005 finns redovisade* har endast 13 fler än 200 anställda och 465 har mellan 1-4 anställda. Småföretagsstrukturen innebär att Halland har en robust näringsstruktur som är mindre känslig för marknadsförändringar och strukturella förändringar. Frånvaron av dominerande branscher och företag samt förekomsten av många småföretag gynnar flexibilitet och omställningsförmåga. Halland har få sysselsatta i branscher med stort teknik- och kompetensinnehåll. Företag med stort kunskapsinnehåll har trots sin litenhet en relativt snabb utveckling av antalet sysselsatta.

Några få större företag svarar för de till mängden största utsläppen som kan relateras till själva punktkällan. Dock påverkar samtliga företag i något avseende den omgivande miljön och måste bidra med miljöförbättrande åtgärder. Miljöfrågornas betydelse för näringslivsutvecklingen betraktas alltmer som en utvecklingsmöjlighet och inte som ett hinder för ekonomisk utveckling. En utveckling av näringslivets miljöarbete kan ge ett verksamt bidrag till uppfyllandet av de regionala miljömålen. Samtidigt kan det bidra till tillväxt i företagen genom en resurseffektivare produktion, ökad kompetens och tekniknivå samt nya produkter och tjänster som stärker företagens konkurrenssituation.

* Källa: SCB, RAPS/RIS

Miljökvalitetsmål: Begränsad klimatpåverkan

Begränsad klimatpåverkan, delmål 4

Alla företag, organisationer och myndigheter med mer än 50 anställda ska ha antagit en resepolicy med tydlig miljöprofil år 2007.

Nuvarande förhållanden

År 2003 var 96 företag eller organisationer i Hallands län certifierade enligt ISO 14001, bl.a. de flesta av länets största företag. Värö Bruk saknar ISO 14001 men är istället anslutna till EMAS[11]. Bl.a. Ringhals, Stora Enso och Länssjukhuset har både ISO och EMAS. Härtill kommer andra former av miljöledningssystem. Det kan antas att alla certifierade företag har någon form av resepolicy.

[11] EMAS (Eco Management and Audit Scheme) är EU:s miljöstyrnings- och miljörevisionsordning.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Alla företag, organisationer och myndigheter med mer än 50 anställda ska ha antagit en resepolicy med tydlig miljöprofil år 2007.**

  Delmålet i sig är en åtgärd. Arbetet med att ta fram en resepolicy måste bedrivas i samverkan mellan ledning och anställda. Policyn kan innehålla informationskampanjer, stimulansåtgärder m.m.

  Ansvariga: varje företag och organisation, i första hand de med mer än 50 anställda, men även övriga bör överväga en resepolicy.

- **Ett förslag till resepolicy och en enkel mall för uppföljning utarbetas för att underlätta för småföretag.**

  Ansvar: Miljöforum Halland

Analys

Alla företag, oavsett storlek, bör ha en policy kring resor. Med hänsyn till vad som sägs i inledningen om länets företagsstruktur är en särskild satsning på mindre företag mycket viktig för måluppfyllelsen. Det är också viktigt med information om tjänsteresors miljöpåverkan samt uppföljning och mätning av åtgärderna. Med stimulansåtgärder som t ex tjänstecyklar, busskort för tjänsteresor, rätt att delvis cykla till jobbet på arbetstid (friskvård) mm kan man uppmuntra till ett miljöanpassat resande. Utöver miljövinsten kan även betydande hälsovinster göras vilket kommer både företaget och den enskilde till godo.

Hinder kan finnas för genomförandet av nämnda stimulansåtgärder från företagets sida i form av förmånsbeskattning och liknande. Här finns behov av en översyn av reglerna så att de inte motverkar lokala initiativ som verksamt kan bidra till måluppfyllelsen. Samhället bör i stället aktivt understödja att arbetsgivarna uppmuntrar de anställda till ett förändrat och mer miljöanpassat resebeteende.

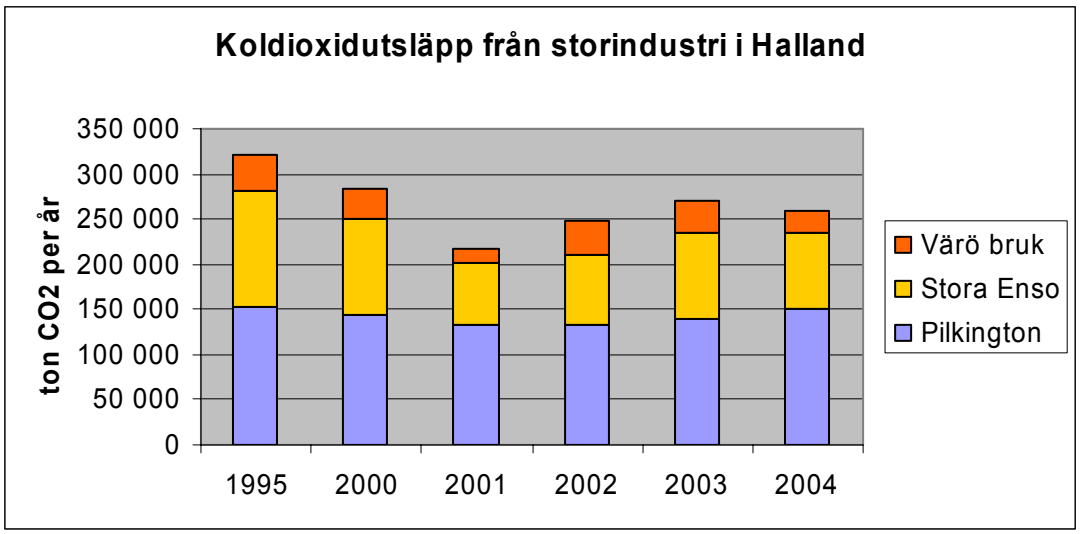
Begränsad klimatpåverkan, delmål 12

Industrisektorns utsläpp av växthusgaser ska ha minskat med 15 % till 2010 räknat från år 2000. Levererad spillvärme till fjärrvärmesystem och liknande får räknas tillgodo.

Nuvarande förhållanden

Industrisektorn i Halland har minskat sitt bidrag till CO_2-utsläppen med ca 14 % under 1990-talet. Det uppställda målet är att minska med ytterligare 15 % under perioden 2000 till 2010. Enligt miljörapporterna för de tre största och helt dominerande energiförbrukarna i länet är

dock tendensen ökande de närmaste åren efter 2001, se diagram.[12] Ökningen kan vara konjunkturbetingad. Om korrektion görs för levererad spillvärme har målet för 2010 redan nåtts.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Alla industrier med mer än 10 anställda utreder möjligheterna till energieffektivisering senast 2007. Åtgärder är genomförda senast 2010.**
  Potentialen för energieffektivisering bedöms generellt som mycket god i industrisektorn. Med stigande energipriser finns även stora ekonomiska vinster att hämta. På sikt ska all verksamhet i Halland arbeta med energieffektivisering. Förnyelsebara energiformer ska därvid väljas i första hand.

  Ansvar: Industrier med mer än 10 anställda.

- **En internetbaserad beräkningsmodell för ett företags bidrag till växthusgaser tas fram. Enkla checklistor för energiuppföljning utarbetas för att underlätta för småföretagen.**

  Ansvar: Miljöforum Halland.

- **I miljörapporter för tillståndspliktiga företag redovisas klimatpåverkan fr.o.m. 2007.**

Analys

Potentialen för energieffektivisering bedöms generellt som mycket god i industrisektorn. Redan i dagsläget och ännu mer med hänsyn till förväntade stigande energipriser finns dessutom stora ekonomiska vinster att hämta i energibesparande åtgärder. Hinder mot denna utveckling

[12] Siffrorna omfattar inte elförbrukningens bidrag till CO_2-emissionen, som är relativt stor för Stora Enso men som varierar från år till år beroende på andel importerad el.

kan bestå i kunskapsbrist, men också alltför höga krav på snabb avkastning av gjorda investeringar. Centrala myndigheter såsom Energimyndigheten liksom branschorganisationerna kan och bör bidra till information och kunskapsspridning. Samhället bör också utveckla nya former för stöd till energiomställning i näringslivet. Ett exempel är den stimulans som den energiintensiva industrin fått för att införa energiledningssystem.

Utan internationellt klimatarbete nås inte miljömålen. Kyotoprotokollet anger ett antal olika mekanismer som kan användas för att minska utsläpp av växthusgaser. En mekanism är handel med utsläppsrätter för koldioxid som startade 1 januari 2005 och där ca 18 halländska företag ingår. Andra mekanismer är Joint Implementation och Clean Development Mechanism.[13] De kan innebära att koldioxidutsläppen ökar på en plats för att minska desto mer någon annanstans.

Det regionala delmålet anger att leverans av fjärrvärme får räknas industrin till godo vid beräkning av koldioxidutsläppen. De företag som utnyttjar de nämnda mekanismerna enligt Kyotoprotokollet bör också få tillgodoräkna sig detta.

Företag med utsläpp av stora mängder koldioxid och större förbränningsanläggningar är skyldiga, enligt Naturvårdsverkets föreskrifter om miljörapport, att redovisa dessa utsläpp. Även många mindre företag måste göras medvetna om nödvändigheten av begränsningsåtgärder. Tillsynsmyndigheten bör kunna kräva in uppgifterna.

Det är viktigt att ta fram enkla men rättvisande metoder för mätning och uppföljning av åtgärderna. Det behövs ett enkelt verktyg för att redovisa klimatpåverkan från mindre, även icke tillståndspliktiga företag, så att dessa blir delaktiga i miljömålsarbetet.

En viktig åtgärd för att nå delmålet är en övergång till förnyelsebara energikällor. På industrier kan man arbeta med att göra förändringar som innebär minskningar av olje- eller naturgasförbrukningen till förmån för biobränslen.

Miljökvalitetsmål: Frisk luft

Frisk luft, delmål 3

År 2010 ska utsläppen av flyktiga organiska ämnen (VOC) i Halland, exklusive metan, ha minskat med 45 % utgående från år 1999.

Nuvarande förhållanden

Utsläppen av VOC minskar stadigt och det är trafiksektorn som svarar för huvuddelen av minskningen Detta beror framförallt på det successiva införandet av katalysatorer i personbilar. Siffror föreligger ännu endast fram till år 2001[14]. Fördelningen på källor framgår av diagrammet på nästa sida. Industrisektorns bidrag finns dock inte medräknat i de två första staplarna.

[13] Joint Implementation (gemensamt genomförande) innebär att industriländer har möjlighet att genomföra åtgärder i andra länder, som har åtaganden enligt Kyotoprotokollet, och tillgodoräkna sig utsläppsminskningarna.
Clean Development Mechanism (mekanismen för ren utveckling) innebär att industriländerna genomför projekt i länder utan egna åtaganden i Kyotoprotokollet (vanligen utvecklingsländer).
[14] www.miljomal.nu

Sedan 2001 finns föreskrifter om utsläppsbegränsningar av VOC från ett 20-tal olika industriprocesser. Trafiksektorns bidrag har i stort sett upphört att minska sedan katalysatorerna fått nära fullt genomslag.

Åtgärder för att nå delmålet

- **En policy för miljökrav vid upphandling av transporttjänster, fordon och arbetsmaskiner ska finnas.**

  Ansvar: Kommunerna, Region Halland, Landstinget, statliga myndigheter, företag.

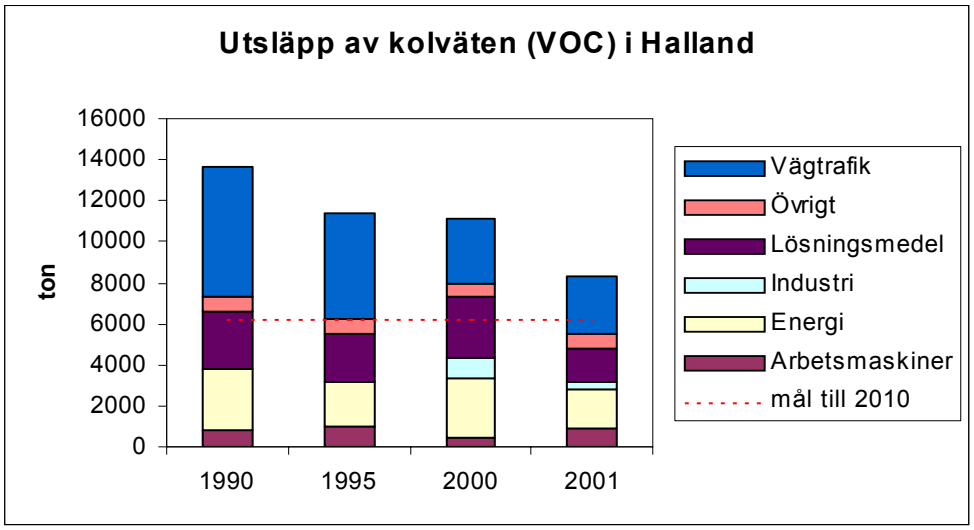
Analys

Sedan början på 1990-talet har det bedrivits en aktiv tillsyn för att minska VOC-utsläppen från industrisektorn. Flera större industrier har minskat sina VOC-utsläpp kraftigt. Som framgår av diagrammet på föregående sida är potentialen för ytterligare minskning inom industrisektorn relativt begränsad. För företag med stora VOC-utsläpp regleras dessa i tillstånden, vilket inte hindrar företagen att driva längre gående rening eller vidta processförändringar som minskar behovet av lösningsmedel. Av miljöbalkens allmänna hänsynsregler följer att företagen är skyldiga att tillämpa bästa möjliga teknik. I samband med prövning av en verksamhet är det särskilt viktigt att denna fråga uppmärksammas. Vidare finns ett EU-direktiv om begränsning av utsläpp av flyktiga organiska föreningar från olika verksamheter och motsvarande föreskrifter från Naturvårdsverket.[15]

Transportsektorns andel av VOC-utsläppen minskar inte i samma takt. Här har alla företag ett ansvar att effektivisera sitt transportarbete vilket gynnar en rad miljömål.

Underlag saknas ännu för en bedömning av möjligheten att klara delmålet. Minskningstakten måste sannolikt ökas. Angelägna områden är bättre bränsle och färre tvåtaktsmotorer i t ex småbåtar och mindre arbetsmaskiner. Processförändringar inom industrin samt effektivare vedeldning är andra viktiga framgångsfaktorer.

[15] Rådets direktiv 1999/13/EG samt Naturvårdsverkets föreskrift NFS 2001:11

Miljökvalitetsmål: Bara naturlig försurning

Bara naturlig försurning, delmål 3

År 2010 har utsläppen i Halland av svaveldioxid till luft minskat med 25 % från 1995 års nivå.

Nuvarande förhållanden

Genom internationella överenskommelser har utsläppen av framförallt svaveldioxid, men även av kväveoxider och ammoniak, minskat både i Sverige och i Europa totalt. För Europa beräknas minskningen till 50 % för svaveldioxid mellan 1990 och 2000. Minskningen i Sverige är något lägre vilket beror på att stora utsläppsminskningar skett redan före 1990. Tillförlitlig statistik saknas för Halland, men utsläppsmålet är sannolikt redan uppnått. Detta betyder dock inte att försurningsproblematiken är löst. Härtill bidrar framförallt att utsläppen kväveföreningar inte har minskat i samma takt

Inga särskilda åtgärder föreslås här.

Analys

En förutsättning för att vi ska nå de regionala delmålen i Halland är att utsläppen av försurande ämnen fortsätter att minska i den takt man kommit överens om i internationella förhandlingar. Fortsatt arbete inom transportsektorn är viktigt.

Bara naturlig försurning, delmål 4

Senast år 2010 ska utsläppen i Halland av kväveoxider till luft ha minskat med minst 55 % från 1995 års nivå.

Nuvarande förhållanden

Genom internationella överenskommelser har utsläppen även av kväveoxider och ammoniak minskat både i Sverige och i Europa totalt. Dessa utsläpp är dock svårare att hantera än svaveldioxid och utsläppsmaximum inträffade senare. Utsläppen i Europa minskade under 1990-talet med ca 25 % för kväveoxider och 18 % för ammoniak.

För Halland saknas tillförlitlig statistik, men utsläppsminskningen mellan 1995 och 2001 för NO_x kan beräknas till 17 %. Det betyder att målet kommer att bli svårt att nå. Trafiksektorn står för en ökande andel av utsläppen av kväveoxider. Det beror till stor del på att den tunga lastbilstrafiken svarar för en helt dominerade del av godstransporterna (se vidare under kapitlet Trafik och transporter, sidan 57).

Förslag på åtgärder för att nå delmålet

Förslag på åtgärder finns under trafiksektorn.

Analys

En förutsättning för att vi ska nå de regionala delmålen i Halland är att utsläppen av försurande ämnen fortsätter att minska i den takt man kommit överens om i internationella förhandlingar. Särskilt viktigt är att man kommer till rätta med kväveutsläppen. Förmodligen är detta ändå inte tillräckligt för vissa av de mest påverkade områdena. Här krävs kompletterande åtgärder.

Industrins har ett stort ansvar att minimera användningen av fossila bränslen för sitt transportarbete. Man kan nå långt genom att konsekvent ställa krav på leverantörer av råvaror samt transporttjänster i övrigt. Ett utbyggt nät av miljöcertifierade företag underlättar detta.

Förslag till styrmedel för att nå delmålet

Det allvarligaste hindret för bättre miljöanpassning av industrisektorns transporter torde vara att logistiken blir allt viktigare för ett företags lönsamhet, och att kravet på snabba och exakta leveranser hittills i allt väsentligt gynnat vägtransporter. En av de allra viktigaste uppgifterna för samhället är därför att genom utbyggnad av järnvägsnätet och sjöfarten samt skapandet av goda möjligheter till överföring av gods mellan trafikslagen underlätta för företagen att minska sina bidrag till utsläpp av klimatpåverkande och försurande utsläpp.

Framtida lokala investeringsprogram borde vara riktade och anpassade till näringslivet. Ansökningsförfarandet får inte vara så krångligt att företag med goda idéer inte klarar det med rimlig arbetsinsats. Generellt bör nationella investeringsmedel lättare kunna utnyttjas för investeringar i industrin.

Arbetsmaskiner är en stor källa till NO_x-utsläpp. Inom lantbrukssektorn efterfrågas stimulansåtgärder för att kunna byta ut äldre maskiner.

Miljökvalitetsmål: Giftfri miljö

Giftfri miljö, delmål 1

Senast år 2010 ska varor vara försedda med hälso- och miljöinformation om de farliga ämnen som ingår.

Giftfri miljö, delmål 2

Nyproducerade varor ska så långt det är möjligt vara fria från
- cancerframkallande, arvsmassepåverkande och fortplantningsstörande ämnen senast år 2007 om varorna är avsedda att användas på ett sådant sätt att de kommer ut i kretsloppet,
- nya organiska ämnen som är långlivade och bioackumulerande så snart som möjligt, dock senast år 2005,
- övriga organiska ämnen som är mycket långlivade och mycket bioackumulerande senast år 2010,
- övriga organiska ämnen som är långlivade och bioackumulerande senast år 2015,
- kvicksilver senast år 2003 samt kadmium och bly senast år 2010.
Dessa ämnen ska inte heller användas i produktionsprocesser om inte företaget kan visa att hälsa och miljö inte kan komma till skada. Redan befintliga varor, som innehåller ämnen med ovanstående egenskaper eller kvicksilver, kadmium och bly ska hanteras på ett sådant sätt att ämnen inte läcker ut i miljön. Delmålet avser ämnen som människan framställt eller utvunnit från naturen. Delmålet avser även ämnen som ger upphov till ämnen med ovanstående egenskaper, inklusive de som bildats oavsiktligt.

Nuvarande förhållanden

Vidtagna åtgärder som strävar mot dessa mål i länet handlar främst om att förhindra spridning av särskilt farliga ämnen från redan befintliga varor i samhället. Sanering av PCB[16] i byggnader är ett exempel på detta. Ett annat är det arbete miljö- och hälsoskyddskontoren och företagen i länet lägger ner för tillämpning av produktvalsprincipen i miljöbalkens hänsynsregler. Detta sker särskilt i företagens arbete med miljöledningssystem. Även lagstadgade insatser som insamling av farligt avfall från hushåll och industri för en korrekt avfallshantering leder indirekt till en uppfyllelse av delmålet. Åtgärder på regional nivå är för detta delmål dock långt ifrån tillräckliga, se nedan förslag på styrmedel.

I flera av länets kommuner pågår, inom arbetet med förorenade områden, projekt för att inventera och sanera byggnader som innehåller PCB. PCB återfinns framför allt i fogmassor i fastigheter byggda eller renoverade mellan 1956-1973.

Se vidare under folkhälsomålen, sidan 86.

[16] PCB, polyklorerade bifenyler, en grupp långlivade bioackumulerande och reproduktionsskadande ämnen

Åtgärder för att nå delmålen

- **Produktvalsprincipen tillämpas aktivt inom både företag och offentlig sektor.**

  Ansvar: Landsting, statliga myndigheter, kommuner, företag, bransch-organisationer.

- **Företag som hanterar särskilt farliga ämnen inventeras för att få en bättre uppfattning om vilka ämnen som används och i vilka mängder.**

  Ansvar: företagen, tillsynsmyndigheterna.

- **Vid all offentlig upphandling ställs krav på att inköpta varor i huvudsak är fria från hälso- och miljöfarliga ämnen.**

  Ansvar: kommuner, landsting, statliga myndigheter etc.

Analys

Åtgärderna handlar delvis om att tillämpa redan existerande lagstiftning. Förordningen om verksamhetsutövares egenkontroll ställer krav på att alla listade företag med miljöfarlig verksamhet ska ha en samlad katalog med varuinformationsblad för alla riskabla kemiska produkter som man använder. Produktvalsprincipen följer av miljöbalkens allmänna hänsynsregler.

Kravet på varuinformationsblad enligt Kemikalieinspektionens föreskrifter gäller f.n. kemiska produkter men inte varor i vilka de ingår. Miljömålet går alltså här längre än lagstiftningen. Arbetsgruppen har som regional åtgärd föreslagit att ”År 2010 har alla som tillverkar eller importerar varor i länet arbetat fram informationsblad liknande varuinformationsblad för varor som innehåller kemiska produkter.” Gruppen för folhälsoanknutna miljömål har ansett att denna åtgärd måste ligga på minst nationell nivå (se sidan 86).

Arbetsgruppen har vidare föreslagit att företag med miljöledningssystem ska kunna premieras med nedsatt tillsynsavgift. Miljöledningssystem är ett frivilligt åtagande som ger ordning och reda och är ett effektivt verktyg för att städa bort onödiga kemiska produkter och substituera farliga ämnen. Tillsynsbehovet från miljömyndighetens sida bör vara mindre för miljöcertifierade verksamheter vilket kan motivera en sänkning av tillsynsavgiften. Denna åtgärd har dock ännu inget uttryckligt stöd i lagen. Frågan bör drivas på central nivå.

Delmål 2 är troligen det absolut svåraste, men samtidigt viktigaste delmålet sett ur ett större perspektiv. Om vi inte lyckas fasa ut de allra farligaste kemikalierna ur samhället kommer vi aldrig att kunna nå miljömålet Giftfri miljö. Att ställa krav vid upphandling som leder till färre hälso- och miljöfarliga ämnen i offentlig verksamhet är ett viktigt steg mot ett mer giftfritt samhälle. På vägen mot en giftfri miljö krävs även ökad kunskap om vilka ämnen som används på de företag där särskilt farliga ämnen hanteras och i vilka produkter dessa återfinns. Därför bedöms en inventering av dessa som en lämplig åtgärd. Skadorna i miljön och på vår hälsa från de kemikalier och ämnen som räknas upp i delmålet är troligen större än vad vi idag har vetskap om. En av svårigheterna är att vi idag inte har en total bild av de miljö- och hälso-

farliga egenskaperna hos många ämnen. Detta är något som man arbetar med genom den EU-gemensamma kemikalielagstiftningen REACH.

I REACH kommer också krav på ett system för godkännande av ämnen med särskilt farliga egenskaper. Detta kommer att bli en viktig åtgärd på EU-nivå. I miljömålsuppföljningen av Giftfri Miljö på nationell nivå är man dock tveksam till i vilken utsträckning systemet kommer att uppfylla delmålet, då omfattande undantag kan komma att urholka effekterna av detta system.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Målet kan inte nås utan internationellt arbete, fr.a. inom EU. Vidare krävs nationell lagstiftning för begränsning av import, tillverkning och användning av farliga ämnen och produkter.

Miljökvalitetsmål: God bebyggd miljö

God bebyggd miljö, delmål 5

Mängden deponerat avfall ska minska med minst 50 % till år 2005 räknat från 1994 års nivå, samtidigt som den totala mängden genererat avfall inte får öka.

Nuvarande förhållanden

Se text under kapitlet Kretslopp och materialflöden, sidan 81.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Kontroll av att deponiförbudet efterlevs.**

  Ansvar: tillsynsmyndigheterna.

- **En översyn av taxorna för avfallslämning görs senast 2006 med syfte att minimera deponibehovet.**

  Ansvar: avfallsbolagen, kommunerna.

- **Underlätta för källsortering genom lättillgängliga återvinningsstationer på strategiska platser i alla kommuner.**

  Ansvar: kommunerna

- **Verksamheter som genererar mycket avfall genomför en utredning av möjligheterna att återvinna eller förbränna i stället för att deponera avfallet.**

  Ansvar: företagen, tillsynsmyndigheterna.

Analys

En effektivare tillsyn av länets resterande deponier är en förutsättning för att reducera mängden deponerat avfall. Detta gäller industriavfall men i synnerhet byggavfall. Därtill kan avfallsmängderna effektivt regleras med avgifter. Höga kostnader för osorterat avfall borde motsvaras av låga eller inga kostnader för sorterat avfall till återvinning, inklusive energiutvinning, vilket inte alltid är fallet.

För att källsorteringen i hushållen ska fungera tillfredsställande är det nödvändigt att arbetsinsatsen och kostnaderna för det enskilda hushållet inte blir orimligt stora. Det innebär bl.a. att avståndet till närmaste återvinningsstation och återvinningscentral inte får vara för stor.

Inom företagen finns sannolikt en stor potential att minska både mängden osorterat avfall och företagets kostnader för avfallshanteringen.

Målet är formulerat med 2005 som slutår. Det är omöjligt att bedöma måluppfyllelsen eftersom bra statistik för år 1994 saknas. Ett nytt mål bör formuleras med 2005 som basår.

Vad gäller delmålet att den totala mängden avfall ska minska kan konstateras att avfallsmängderna i hög grad följer de ekonomiska konjunkturerna och att tendensen idag är ökning i stället för minskning. Målet bör omformuleras och differentieras så att påverkbara avfallsslag prioriteras. Exempelvis bör avloppsslam och gruvavfall undantas.

Arbetsgruppen för areella näringar

Jordbruket i Halland

Det finns en utbredd uppfattning att jordbruket i Halland präglas av hög intensitet, höga gödselgivor och mycket djur och stallgödsel. Men det är i allt väsentligt en myt. Det är dock riktigt att vi har en hög produktionsnivå både i växtodling och djurhållning och att lantbrukarna försöker få så hög utnyttjandegrad som möjligt av de resurser som sätts in i form av energi, handelsgödsel och importerade fodermedel.

En jämförelse mellan Hallands län och Sverige som helhet framgår av tabellen nedan:

År	Antal företag	Medel-areal, ha	Totalareal 1 000 ha	Antal grisar, 1 000-tal	Antal mjölkkor, 1 000-tal
Sverige					
1990	96 500	30	2 845	2 264	576
2002	70 950	38	2 680	1 903	403
Halland					
1990	5 007	24	122	322	31
2002	3 555	32	115	277	26

Strukturrationaliseringen har gått snabbt i Halland liksom i övriga landet. Besättningsstorleken för mjölkkor i Halland har ökat från ett medeltal på 34 kor för 10 år sedan till 54 idag. Nedgången i svinproduktionen började redan på 1980-talet. Under den senaste tjugoårsperioden har svinproduktionen minskat med ca 30 % i Sverige. I Hallands län är minskningen 35 % under motsvarande tid.

Skördenivåerna i Halland är för de flesta grödor över riksgenomsnittet medan gödslingen däremot ligger på nästan exakt samma nivå som i Sverige som helhet. Att växtnäringsutnyttjandet är bättre i Halland än i landet som helhet hindrar inte att kväveförlusterna till vattensystemen på de flesta håll är högre än i övriga landet. Det beror främst på hög nederbörd, milda vintrar och övervägande lätta jordar.

Bedömning av förväntade förändringar inom jordbruket

Såväl jordbrukets positiva som negativa miljöpåverkan kommer i hög grad att vara beroende av de jordbrukspolitiska besluten och vilken tyngd som kommer att tillmätas miljöhänsynen. Genom frikopplingen av stödet har trädesarealen ökat med 22 % 2005 jämfört med 2004. Vallodlingen får också en konkurrensfördel jämfört med spannmål och vallarealen har ökat något vilket var förväntat. Sammantaget leder detta till ett lägre växtnäringsläckage. Det finns en risk för att en brist på betesdjur i vissa områden kan bli påtaglig vilket kan påverka möjligheterna att hålla landskapet och betesmarkerna öppna.

Miljöstöden är en annan viktig faktor som kommer att påverka måluppfyllelsen. Medelstilldelning och utformning av programmet för perioden 2007-2013 är av avgörande betydelse för hur miljöarbetet inom jordbruksområdet kan utvecklas.

En viktig faktor för växtodlingens utveckling är hur förutsättningarna för produktionen av biobränsle kommer att förändras. Det krävs en kombination av styrmedel för att styra utvecklingen i en riktning som är förenlig med miljömålen. Det gäller vidare att rådgivning, ekonomiska styrmedel och regelstyrning får en lämplig avvägning med hänsyn till de resultat som samhället vill uppnå.

Skogen och skogsbruket i Halland

Stormen mellan den 8 och 9 januari 2005 kommer att påverka skogsbruket under mycket lång tid. Drygt 10 miljoner m^3 skog blåste ner främst koncentrerat till mellersta delarna av länet. På en del fastigheter i de värst drabbade områdena stormfälldes mer än halva virkesförrådet. Det innebär betydande effekter både på ekonomi och känslomässiga kopplingar till skogen.

I Halland finns i det närmaste 10 000 skogsägare som driver 7 000 skogsföretag. Medelfastigheten är på 42 hektar, att jämföra med 95 hektar för hela Sverige. Skogsmarken ägs till 85 % av privatpersoner, Staten, kyrkan och kommunerna äger 8 % och aktiebolagen äger 7 %.

Sett över länet är virkesförrådet högt trots stormfällningarna och avsättningsmöjligheterna är bra. Det finns både massa- och pappersindustrier, Väröbruk och Hyltebruk, i länet, flera sågverk och nära till hamnar som ger produkter från skogen ett högt värde. Dessutom kommer behovet av biobränsle att öka vilket ger skogsbruket ett tredje ben att stå på. Uttag av biobränsle innebär att askåterföring och/eller vitaliseringsgödsling bör sättas in för att åtgärden ska vara långsiktigt uthållig. Kvävefrågan kommer också att aktualiseras framöver.

Kunniga skogsägare med goda planteringstraditioner är en viktig resurs vid det omfattande återväxtarbetet efter stormen 2005. Den närmaste tidens informations- och rådgivningsinsatser som stöd för skogsägarnas beslut om föryngringsmetoder och val av trädslag blir avgörande. Önskvärt är att i högre grad än tidigare eftersträva en ökad variation av trädslagen i återväxterna, bl.a. genom att bättre nyttja möjligheterna till självföryngring och plantering av löv på lämpliga ståndorter. Samtidigt bör möjligheterna att använda trädslag med kortare omloppstid tas tillvara, liksom anpassning av skötselmodeller för framtida klimatförändringar för att öka variationen och sprida riskerna inför framtiden. Även framöver kommer granen att vara det ekonomiskt viktigaste trädslaget, bl.a. beroende på att klimatet med den höga nederbörden gör att granen har en hög tillväxt och är lätt att föryngra. Industrin som tar hand om de stora volymerna virke är också uppbyggd för att förädla barrvirke

Skogens sociala dimension som inkluderar friluftsliv, rekreation, jakt, fiske, kulturmiljövård och landskapsvård blir allt viktigare framöver. Förståelsen för skogens och skogsvistelsens positiva betydelse för människors hälsa gör att offentliga skogsägare förväntas ta ett stort ansvar för dessa frågor.

Rådgivning, utbildning och information är viktiga instrument för den fortsätta utvecklingen. Miljömärkningssystem (certifiering) av skogsbruk bidrar också till att lyfta fram och klara ekonomi, ekologi och sociala frågor.

I den skogspolitik som beslutades 1994 jämställs produktionsmålet med miljömålet. Politiken bygger också på större frihet, mer ansvar och ökade kunskaper hos skogsägarna. Skogens sociala värden har efterhand fått ett större utrymme exempelvis genom regeringens skrivelse för en samlad naturvårdspolitik som handlar om skogens roll för rekreation och friluftsliv.

Miljökvalitetsmål: Begränsad klimatpåverkan

Begränsad klimatpåverkan, delmål 8

Läckage av dikväveoxid och metan från jordbruksdrift ska begränsas. Målet ska preciseras år 2005 efter utredning.

Analys

Den utredning som Jordbruksverket genomfört visar att osäkerheten är stor när det gäller kvantitativa mått på utsläppen av dikväveoxid och metan. Nuvarande kunskapsnivå är otillräcklig för att vidta åtgärder. Det finns skäl att anta att de åtgärder som genomförs för att begränsa förlusterna av kväve till luft och vatten också leder till lägre utsläpp av dikväveoxider. När det gäller metanutsläppen innebär ett minskande antal nötkreatur lägre förluster. Det finns ett samspel mellan kväveomsättningen i marken och läckaget av metan.

Begränsad klimatpåverkan, delmål 9

Produktionen av biobaserade bränslen och drivmedel från jordbruksgrödor ska vara högre 2010 än 2003.

Nuvarande förhållanden

Stigande priser på fossila bränslen ökar bioenergins konkurrenskraft. Odling av havre och eventuellt teknisk raps är vid sidan av biogasproduktion i rötkammare med gödsel eller biprodukter från jordbruket som råvara det bidrag till bioenergiproduktionen som har bäst förutsättningar.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Ökad information om förutsättningar för produktion av biobränslen i jordbruket i kombination med investeringsstöd till anläggningar för biobränslen.**

  Ansvar: Länsstyrelsen och kommunerna

Analys

Odling av havre för energiändamål borde med dagens priser på havre respektive eldningsolja var betydligt lönsammare än havre till foder. Priset på havre är ca 750 kronor per ton medan oljepriset är ca 10 gånger högre. Energivärdet på oljan är däremot endast tre gånger högre. Det finns alltså förutsättningar att betydligt öka andelen biobränslen som produceras inom jordbruket. Därtill krävs såväl investeringsstöd till anläggningar som information om vilka möjligheter som finns.

Begränsad klimatpåverkan, delmål 10

Mängden bundet kol i skog och skogsmark får inte minska mellan år 2003 och 2010.

Nuvarande förhållanden

Kolförrådet hos träden (ovan och under mark) på skogsmark i Halland är i storleksordningen 20 miljoner ton. Sedan i början av 1920-talet har kolförrådet ökat med ca 15 miljoner ton. Den årliga lagerökningen av kol i de halländska skogarna är ca 0,13-0,20 miljoner ton. Lagerökningen är ett resultat av omfattande skogskulturer sedan mitten av 1800-talet och av ett aktivt brukande av de skogar som skapats genom dessa kulturer. Vidare har den årliga tillväxten i de halländska skogarna under lång följd av år överstigit avverkningarna. Prognoser visar att givet dagens skogsbruk och avverkningsnivåer kommer lagerökningarna att fortsätta under flera decennier.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Utbildning och information för att öka kunskapen inom skogssektorn om betydelsen av kolbindning i skogsmark samt vikten av skonsamma metoder vid markberedning.**

  Ansvar: Skogsstyrelsen.

Analys

Det är möjligt att bibehålla kollagret i den halländska skogen. Det är emellertid svårt att visa på specifika åtgärder som ska genomföras inom skogsbruket endast med tanke på bindningen av kol. Ett normalt uthålligt skogsbruk, som regleras genom skogsvårdslagen, kan anses vara en garant för att inte mängden bundet kol ska minska i den halländska skogsmarken. Det bör emellertid påpekas att lagerökningen av kol i skog är temporär och inte uthållig på lång sikt.

En skonsam markberedning skulle kunna minska kolavgången från hyggen något. Vid markberedning störs markens humuslager vilket leder till ökad mineralisering av organiskt material. Idag är harvning en dominerande metod för markberedning i Halland. Vid denna metod störs en förhållandevis stor andel av humuslagret. Genom övergång till intermittenta markberedningsmetoder (fläckberedning, högläggning, m.fl.) skulle man kunna få en minskad kolavgång från hyggen.

Begränsad klimatpåverkan, delmål 11

Uttaget av biobränsle från skogen skall vara högre år 2010 än år 2003.

Nuvarande förhållanden

Uttaget av biobränslen från skogen i Halland har ökat kraftigt under senare år. År 2004 togs biobränsle (GROT, grenar och toppar) ut från ca 1 200 ha. Det är en 100 % ökning jämfört

med 1998. Därutöver används bark och sågspån från skogsindustrin som bränsle för energiproduktion. En stor andel av dessa produkter används som bidrag till skogsindustrins egen energiförsörjning.

Skogsstyrelsen skall övervaka uttag av GROT från hyggen. Däremot styrs efterfrågan av biobränslen från skog av rådande marknadskrafter i form av dels efterfrågan från värmeverk etc., dels skogsägarens krav på ekonomisk lönsamhet m.m. Prisbilden har under de senaste åren varit fluktuerande beroende på konkurrens från andra energislag och förändring i skattepolitiken.

Stormen den 8 januari 2005 har påverkat situationen stark, och just nu råder en viss osäkerhet om hur biobränslehanteringen från skogen kommer att se ut under den närmsta tiden.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Genom verksamheten ”Mark och vatten i balans” utbildas och informeras skogsägare om värdet av att öka biobränsleuttaget från skog samt om vikten av att följa gällande rekommendationer.**

  Ansvar: Skogsstyrelsen

Analys

Skogsstyrelsen arbetar för att påverka skogsägare och hela skogssektorn om skogsbiobränslets betydelse. Skogsvårdsorganisationen har i sin policy uttalat värdet av att använda biobränsle från skog för att nå klimatmålet. Dock är det i första hand marknaden som styr. Sannolikheten får anses som mycket stor att biobränsleuttaget från skog kommer att öka mellan 2003 och 2010.

Det finns dock en målkonflikt gällande GROT-uttaget mellan delmål 11, *Begränsad klimatpåverkan* och delmål 2, *Bara naturlig försurning* där minskat GROT-uttag i stället skulle kunna bidra till att nå försurningsmålet. Vill man eliminera den försurande påverkan som GROT-uttaget har, på näringsinnehållet i skogsmarken, måste man återföra aska med motsvarande näringsinnehåll. Aska från förbränd GROT innehåller alla näringsämnen exklusive kväve. Detta innebär att kvävebelastningen på skogsmarken minskar om man tar ut GROT. Därmed får man även en positiv effekt för delmålet *Ingen övergödning*. Hur askåterföringen ska ske finns beskrivet i Skogsstyrelsens rekommendationer, meddelande nr. 2 - 2001.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Verka för att gällande energiskattesystem bibehålls eller förbättras för att ytterligare gynna biobränslen i förhållande till fossila bränslen.

Miljökvalitetsmål: Bara naturlig försurning

Bara naturlig försurning, delmål 2

År 2010 ska surhetstillståndet i högst 30 % av skogsmarken i Halland klassas som högt eller mycket högt enligt bedömningsgrunder för miljökvalitet i skogslandskapet (klass 4 och 5). Arealandelen i klass 5 ska samtidigt halveras (från 8 till 4 % av arealen).

Nuvarande förhållanden

Jämförelser med gamla undersökningar visar att pH-värdet i skogsmark i södra Sverige under 1900-talet sänkts[17] med upp till en pH-enhet till följd av framför allt svavelnedfallet. Försurningsutvecklingen i skogsmark under senare tid är oklar. Vid utvärdering av de nationella miljömålen har resultat från den rikstäckande Ståndortskarteringen använts. Dessa strider dock delvis mot resultat som erhållits genom dynamiska modelleringar som gjorts inom bl.a. forskningsprogrammet ASTA . De senare visar på en långsammare och mera ofullständig återhämtning än Ståndortkarteringen. Även de undersökningar av markkemi som gjorts på Skogsvårdsstyrelsens observationsytor ger en annan bild. Mycket låga pH-värden har också uppmätts i marken på cirka 40 ek- och bokytor i samband med en inventering av skogsskador 1999.

På uppdrag av Länsstyrelsen har IVL med hjälp av modellering beräknat hur belastningsgränserna och överskridandet av kritisk belastning i skogsmark varierar över länet, och hur de har förändrats med tiden. Beräkningarna visar att skogsmarken i Halland i genomsnitt har blivit mera känslig för surt nedfall. Jämförelsen avser början och slutet av 1990-talet. Förändringen beror främst på att skogsbrukets intensitet och skördeuttag ökat, bl. a. genom uttag av grenar och toppar (GROT), vilket bidrar till en nettoförsurning av skogsmarken. Den största motståndskraften mot försurning finns i länets centrala delar, där vittringen är högre än i andra delar av länet.

Trots att skogsmarken blivit känsligare, har överskridandet av den kritiska belastningen minskat påtagligt under 1990-talet. Detta beror framför allt på den kraftiga minskning som skett av nedfallet av försurande svavelföreningar.

Det genomsnittliga överskridandet i länet har minskat från drygt 70 till 20 mekv per m^2 och år. Det är intressant att notera att det nuvarande överskridandet ungefär motsvarar den känslighetsökning som det intensivare skogsbruket medfört under samma period. En tillbakagång till ett mera skonsamt skogsbruk, utan GROT-uttag, (vilket strider mot delmål 11 under Begränsad klimatpåverkan) skulle alltså teoretiskt innebära att det regionala delmålet skulle nås. Resultaten visar också tydligt behovet av askåterföring för att kompensera för de förluster av basiska ämnen som GROT-uttag innebär.

[17] Ju lägre pH, desto surare

Åtgärder för att nå delmålet

- **Identifiering av skogsområden som förblir försurade och som inte förväntas återhämta sig inom 20-25 år.**
- **Framtagande av åtgärdsprogram för kalkning och/eller vitaliseringsgödsling (enligt kriterier utarbetade av Skogsstyrelsen).**
- **Genomförande av program för kalkning och/eller vitaliseringsgödsling.**
- **Askåterföring efter slutavverkning med uttag av biobränslen.**
- **Anpassning av skogsskötseln exempelvis minskat GROT-uttag vid behov, ökad lövandel i skogen, skärmställning vid slutavverkning**

Ansvar: Skogsvårdsstyrelsen

Analys

När de regionala delmålen formulerades förutsattes utöver utsläppsminskningar också att Skogsstyrelsens förslag till åtgärdsprogram mot försurning av skogsmark skulle genomföras. Programmet innebär en satsning på integrerade åtgärder som utnyttjar fördelarna av kombinerad skogsmarks- och våtmarkskalkning. Strategin syftar till att både motverka försurningsskador och påskynda återhämtningen av mark och vatten. Tyvärr har förslaget ännu inte genomförts, men regeringen har genom regleringsbrev gett Naturvårdsverket i uppdrag att förmedla 10 miljoner kronor till Skogsstyrelsen för att starta upp förberedelsefasen i ovan nämnda åtgärdsprogram. Detta innebär dock att operativa åtgärder, i större omfattning, kommer att skjutas ytterligare på framtiden och inte kommer igång förrän tidigast år 2008.

De föreslagna åtgärderna var i första hand tänkta för de områden i sydvästra Sverige där försurningen gått så långt att en naturlig återhämtning inte kan förväntas ens när nedfallet nått den kritiska belastningsnivån. Detta gäller stora delar av inre Halland och det är av stor vikt att genomförandet inte försenas ytterligare.

Efter hand som utsläppen av försurande svavel- och kväveföreningar minskar, kommer skogstillväxtens försurningsverkan att öka i betydelse. Om utvecklingen dessutom går mot ett allt större uttag av biomassa (stammar och avverkningsrester) för att bl.a. tillgodose behovet av biobränsle, finns en stor risk för att detta delvis kommer att upphäva effekterna av ett minskat nedfall. För att motverka en sådan utveckling är det nödvändigt att kompensera bortförseln av basiska ämnen genom t ex återföring av aska från skogsbränslen.

GROT-uttag som sker utan askåterföring innebär en nettoförsurning av skogsmarken och förstärker effekterna av den luftburna försurningsbelastningen. En ökad lövandel (ex björk, ask och alm) ger en mindre sur förna, vilket leder till att det ytliga markskiktet också blir mindre surt. Däremot finns för närvarande inga studier som visar på en motsvarande effekt i djupare marklager. Skog med en stor lövandel har en lägre belastning av försurande luftföroreningar eftersom torrdepositionen här fångas upp mindre effektivt än i en granskog. Skärmställning i

samband med slutavverkning minskar risken för läckage av nitrat och eventuellt också andra näringsämnen som t ex kalcium vilket därigenom påverkar markens syra/bas-status på ett positivt sätt.

Delmålet kommer troligen inte att nås till år 2010. Anledningen är framförallt osäkerheten rörande återhämtningsförloppet men också i vilken omfattning kvävenedfallet kommer att minska. Fortfarande överstiger dagens nedfall av försurande luftföroreningar den kritiska belastningsgränsen. Sannolikheten för ett underskridande av denna gräns redan om fem år, får anses som liten. Detta understryker vikten av ett fortsatt internationellt arbete för att minska de försurande utsläppen.

Ett bättre kunskapsunderlag kan eventuellt ge anledning att formulera om delmålet.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

För att målet ska nås måste staten omgående tillsätta finansiella medel för att genomföra kalkning av skogsmark och våtmarker i de mest försurade avrinningsområdena.

Miljökvalitetsmål: Ingen övergödning

Ingen övergödning, delmål 2

Fram till år 2010 skall de halländska vattenburna utsläppen av fosforföreningar från mänsklig verksamhet till sjöar, vattendrag och kustvatten ha minskat kontinuerligt från 1995 års nivå.

Nuvarande förhållanden

Fosforutsläppen beräknas totalt uppgå till ca 110 ton per år i Halland. Utsläppen av kväve och fosfor från kommunala avloppsreningsverk och industrier har minskat med nära 60 % respektive drygt 30 % sedan 1995. Utsläppsmängderna uppgår idag till knappt 400 ton kväve och ca 25 ton fosfor. Reningsverkens utsläpp sker till allra största del direkt i havet och några påtagliga negativa effekter av fosfortillförseln har inte konstaterats.

Fosforförlusterna från två jordbruksdominerade typområden mäts regelbundet sedan 1991. Långtidsmedeltalet har beräknats för åkermarkens bidrag från områdena i Halland, och det uppgår till 0,6 respektive 0,4 kg fosfor per ha och år, vilket ligger på samma nivå som för landet som helhet (0,6 kg P per ha och år). Den halländska åkermarkens fosforbidrag till vattendragen kan med dessa värden beräknas till ca 60 ton per år. I Halland bor ca 48 000 personer utanför tätorterna. Förutsatt att dessa har fosforutsläpp i nivå med genomsnittet för en godkänd enskild avloppsanläggning kan utsläppen från enskilda avlopp uppskattas till ca 15 ton per år.

Fosforkällorna i Halland har ungefär samma procentuella fördelning som för Kattegatt i sin helhet (SNV rapport 5247). Utredningen anger vidare att jordbruket i Halland tillsammans med fjälljordbruket i övre Norrland skulle ge de högsta hektarbidragen i landet eller över 1 kg per ha och år i genomsnitt. Arbetsgruppens analys visar dock att denna beräkning inte har stöd

i verkligheten. Såväl långtidsmätningar i vattendragen som schablonberäkningar visar att transporterna ligger på en betydligt lägre nivå.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Kartläggning av riskområden för fosforläckage i de delavrinningsområden som har höga fosfortransporter kombinerat med rådgivning om lämpliga åtgärder.**

  Ansvar: Länsstyrelsen

- **Tillsyn av jordbruksföretag med krav att anmälningspliktiga och tillståndspliktiga jordbruk redovisar balans mellan tillförsel och bortförsel av fosfor senast 2010.**

  Ansvar: Tillsynsmyndigheten

- **Rådgivning och information bl. a inom ramen för projektet Greppa Näringen om åtgärder som minskar förlusterna av fosfor till vattensystemen. Fortsatt stöd till anläggning av våtmarker, särskilt i känsliga områden.**

  Ansvar: Länsstyrelsen

- **Kartläggning av utsläppen av föroreningar från enskilda hushållsavlopp och krav på rening av avloppsvattnet så att Naturvårdsverkets riktlinjer avseende fosforreduktion uppnås.**

  Ansvar: Kommunerna

Analys

Naturvårdsverket har på uppdrag av regeringen redovisat förslag till åtgärder och styrmedel för att minska fosfortillförseln till vatten (SNV rapport 5364), bl.a. 1) översyn av djurtäthetsbestämmelserna, 2) stöd till skyddszoner kring ytvattenbrunnar, 3) anpassning av gödslingen och 4) individuell rådgivning för att begränsa utsläppen från jordbruket. Begränsningar av punktutsläppen kan uppnås genom 5) högre krav på rening i enskilda avloppsanläggningar, 6) bidrag/skattereduktion för förbättringar av avloppsvattenbehandlingen för småhusfastigheter och 7) kommunala avloppsplaner.

Arbetsgruppen har följande kommentarer till Naturvårdsverkets förslag:
Det förekommer allmänt i Halland att fosfortillförseln överstiger gödslingsbehovet. Detta gäller särskilt på åkermark med höga halter av lättlöslig fosfor och god tillgång på stallgödsel. En anpassning av fosforgödslingen är motiverad på många gårdar. Åtgärd 1 och 3 bedöms ha störst betydelse. Det är vidare viktigt att få till stånd en bättre rening av avloppsvattnet från spridd bebyggelse. I vissa delar av länet (bl. a. Kungsbacka kommun) finns områden där en kommunal avloppsvattenplan med syfte att öka anslutningen till det gemensamma avloppsvattennätet är angelägen. Utöver vad som redovisas av Naturvårdsverket ger anläggning av dammar och våtmarker i erosionskänsliga våtmarker en sedimentation av partiklar och därtill

bunden fosfor. Avskiljningen av fosfor kan enligt litteraturuppgifter variera mellan 20 och 460 kg per ha och år.

När vi målet i Halland? Avloppsreningsverkens bidrag har redan minskat med mer än 20 %. Avloppsvattenreningen i de enskilda avloppsanläggningarna har förbättrats men ytterligare åtgärder krävs om målet ska nås. Jordbrukets bidrag bedöms minska genom MTR-reformen som innebär bättre förutsättningar för vallodling än tidigare. Förändringarna bör leda till lägre fosforförluster. Totalt sett har fosforutsläppen minskat med mer än 10 % sedan 1995. Det finns förutsättningar att uppnå en belastningsreduktion på 20 % till år 2010.

Tillförseln av fosfor till åkermark i Halland överstiger den mängd som bortförs med skörden. Detta gäller särskilt gårdar med omfattande djurhållning där uppgödslingen av åkermarken fortsätter. En anpassning av fosfortillförseln är nödvändig om ökade förluster på grund av de ändrade nederbördsförhållandena ska kunna undvikas. Minskad höstspridning av stallgödsel och lägre fosforhalter i djurens foder är viktiga åtgärder.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Ökat stöd till vårbearbetning alternativt en omfördelning av stödbeloppen mellan stödet till fånggröda och vårbearbetning. Jordar i mellanregistret, leriga jordar - lättlera, är mest känsliga för yterosion och bör komma med i stödsystemet för vårbearbetning.

Ingen övergödning, delmål 3

Senast år 2010 ska de halländska vattenburna utsläppen av kväve från mänsklig verksamhet till Hallands kustvatten ha minskat med minst 1 250 ton från 1995 års nivå.

Nuvarande förhållanden

Kväveutsläppen från mänsklig verksamhet var i Sverige år 1995, 87 000 ton. Jordbrukets andel var 49 %. Därutöver svarar avloppsreningsverken och depositionen på sjö och tätort för de största bidragen till belastningen. Industrin och enskilda avlopp står för en mindre del.

Jordbruksverket arbetar tillsammans med övriga myndigheter för att minska kvävetillförseln till vatten. Detta sker genom olika miljöersättningar, lagstiftning och rådgivning. Under 2005 fanns det i Halland 1379 brukare som på 23 337 ha hade miljöersättning för fånggröda och/eller vårbearbetning. Av de södra länen (Halland, Skåne, Västra Götaland, Gotland och Kalmar) har Halland högst andel åkermark, 19 %, där det tillämpas någon av åtgärderna fånggröda och eller vårbearbetning. Orsaker till den höga anslutningen i Halland kan vara tillräckligt intressant ekonomisk ersättning och ett relativt flexibelt stöd. Andra faktorer som påverkar anslutningen positivt för Hallands del, är en större andel lätta jordar och mycket vårspannmål i växtföljden.

I dagsläget är ca 800 halländska lantbrukare med i projektet Greppa Näringen som syftar till att minska kväve- och fosforutlakningen från lantbruket. Lantbrukare deltar i 4-6 stycken individuella rådgivningsbesök under en 3-årsperiod. Enligt undersökningarna har mer än 75% av lantbrukarna testat någon eller några av de föreslagna åtgärderna för att minska växtnäringsläckaget.

Sedan år 2000 har det anlagts ca 340 ha våtmarker i Hallands län. Våtmarkerna har generellt

en kväverenande effekt på 100-200 kg N/ha i landet. I Halland ligger effekten på 500-1 000 kg N/ha, enligt mätningar gjorda i LIP-projektet. Dessa våtmarker har en optimal placering med ett stort inflöde av dräneringsvatten. Minst 75 % av våtmarkerna bedöms att vara rätt placerade i Hallands län för att nå bästa kväveretention.

Skogsbrukets andel av det totala kväveläckaget är ganska liten, ca 10 %. Medvetandet, inom skogssektorn, om att skogsbruket har en påverkan har ökat under de senaste åren. Läckage av kväve från skogsmark förekommer främst under hyggesfasen. Läckaget pågår under några år efter slutavverkning och avtar efterhand som ny vegetation etableras på hygget. I Halland förekommer också läckage från skogsmark med växande skog. Dessa områden är dock små och ligger i de kustnära delarna av länet där depositionen av kväve varit som störst.

Skogen i Halland har under de senaste årtiondena tagit emot stora mängder kväve via deposition från luftföroreningar. Detta kväve har utnyttjats av all vegetation i skogekosystemen, vilket också har inneburit en ökad tillväxt av trädbiomassa. Den största andelen av kvävet har dock lagrats i marken, vilket har medfört att vi idag har ett extremt högt kväveförråd i skogsmarken. Detta markbundna kväve kan utgöra en tickande ”kvävebomb” med risk för stora framtida kväveläckage från skogsmark.

Stormen den 8-9 januari 2005 kommer troligtvis att få en omfattande påverkan för kväveläckaget från skog. Orsaken till detta är att stormen har medfört att hyggesarealen har mångfaldigats under ett dygn. Den stormfällda arealen motsvarar c:a 10 års slutavverkningar i Halland. Detta kommer med största sannolikhet att innebära ett kraftigt ökat kväveläckage från skogsmark under de kommande åren.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Rådgivning och utbildning inom projektet Greppa Näringen om åtgärder som minskar de vattenburna kväveutsläppen**
  Bl a stimulera till ökad våtmarksanläggning på gynnsamma lägen, ökad fångrödeareal mm. För sammanställning av åtgärder och deras beräknade effekt se tabell 1 på sidan 117.

  Ansvar: Länsstyrelsen, lantbrukets intresseorganisationer.

- **Öka utbildnings- och informationsinsatserna till alla inom skogssektorn för att ytterligare medvetandegöra betydelsen av ett minskat kväveläckage från skogsmark.**

  Ansvar: Skogsstyrelsen.

- **Följa upp effekterna av stormfällningen 2005, forska och skapa modeller kring kväveförrådet i skogsmark och olika åtgärders effekt på kväveläckaget.**

  Ansvar: Skogsstyrelsen

Analys

Belastningsmålet 1 250 ton kväve per år avser utsläpp till havet från källor som kan påverkas genom åtgärder i Halland. En minskning av kvävetillförseln med 1 250 ton motsvarar ca 1 700 ton vid källan, eftersom ca 25 % av kvävet avgår till atmosfären (SMHI:s uppskattning). Med nuvarande kunskap och teknik kan en utsläppsminskning motsvarande ca 1 200 ton genomföras till 2010. Arbetet med att minska miljöbelastningarna är dock på god väg och med justeringar av miljöersättningarna finns det möjligheter att minska kväveutlakningen betydligt. Därtill kommer effekter av åtgärder i skogsbruket och vid avloppsreningsverk och industrier.

Det pågår jordbearbetningsförsök i Halland (SLU, Johan Nylander) där man studerar miljöeffekten av reducerad jordbearbetning samt olika mellangrödor och bearbetningstidpunkter.

I och med de ovan beskrivna osäkerhetsfaktorerna kring kväveförrådet i skogsmark och stormens effekter på kväveläckaget är det svårt att avgöra hur utvecklingen blir fram till 2010. Med största sannolikhet kommer kväveläckaget från skogsmark att öka fram till 2010. Anledningen är i första hand effekterna av stormen 2005.

De beskrivna åtgärderna som rör skogssektorn är till stor del inplanerade inom Skogsstyrelsens verksamhet ”Mark och vatten i balans”. Även vissa av forskningsprojekten kommer att finansieras via denna verksamhet.

Kväveutsläppen via avloppsvatten från reningsverk regleras och begränsas genom tillstånd och tillsyn. Inga särskilda åtgärder härutöver föreslås därför.

Tabell 1. Sammanställning över möjliga åtgärder för att minska kväveutsläppen i Halland

Förslag på åtgärder	**Minskad N kg/ha**	**Areal 2004, ha**	**Möjlig areal för åtgärden ha (år 2010)**	**Möjlig minskning ton N**	**Styrmedel**
Jordbruk					
Fånggröda	11[1]	8 000	9 000	99	Nuvarande och modifierade miljöstöd
Fånggröda+vårbearb.	19[1]	12 000	13 000	247	
Vårbearbetning stubb	10	3 000	5 000	50	
Vårbearbetning vall och trädesbrott	15		2 000	30	
Reducerad jordbearbetning	5??		5 000	25??	
Våtmarker	1 000[2]	100 ha vattenspegel	350 ha vattenspegel	350	
					Förändrad jordbruks-politik
100 % träda pga MTR	15		4 000	60	
					Rådgivning, Greppa Näringen, Tillsyn, Information
Minskad stallgödsel spridning tidig höst pga spridning på fånggröda	10		5 000	50	
Minskad stallgödsel spridning tidig höst pga spridning senare på hösten	5		5 000	25	
Minskad stallgödsel spridning tidig höst pga spridning på våren	10		5 000	50	
Spridning av flytgödsel med bättre teknik	5[3]		13 000	65	Rådgivning, Investeringsstöd
Anpassad gödslingsintensitet	2,5[1]	46 020	59 000 (hälften av 118 000)	147	Rådgivning, Greppa Näringen
Skogsbruk					
Anpassning av skogsbruket under hyggesfasen samt skyddszoner	5[4]		10 000	50[4]	Tillsyn, Information
Avloppsrening					
Förbättrad reningseffekt avseende kväve				50-100[5]	Omprövning
”Summa”				**Ca 1 298**	

* En del av åtgärderna är inte adderbara på ett och samma hektar.[1] Jordbruksverket, Rapport 2004. [2] Muntligt besked John Strand, HS Halland. [3] Markus Hoffman, LRF. [4] Osäkert värde. [5]Hög kostnad per kilo N.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

- Fånggröda och vårbearbetning: För att kväveutlakningen ska fortsätta att minska, krävs oförändrade LBU-medel.

- Miljörådgivning: För att underhålla intresset föreslås en gemensam aktivitet både för lantbrukarna och andra branschorganisationer under 2005. Då kunde man presentera ”halvtids”-resultat på länsnivå och få nya krafter att arbeta vidare. Det finns möjligheter att stärka projektet också på andra sätt t ex genom att uppmärksamma Greppa Näringen medlemskapet vid tecknandet av leveranskontrakt och inköp av produkter (t ex en viss rabatt).

- Stallgödselspridning på hösten till höstsäd är ett område där miljöförbättringar kan göras. För att undvika höstspridningar krävs större lagringskapacitet av gödsel. Detta innebär att det måste byggas större gödselvårdsanläggningar som i sin tur kräver utökade investeringsstöd.

- Våtmarker: Bästa effekt nås om man har lägen där man kan fånga stora mängder dräneringsvatten från åkermark. Oförändrade LBU-medel är en grundförutsättning för att flera våtmarker ska byggas. Ett övergripande problem för utvecklingen av våtmarker är att Länsstyrelsen inte hinner handlägga projektstödsärenden. Detta innebär att medel tilldelade för Halland omfördelas till andra län.

- Ökade medel till forskning, effektuppföljning, utbildning och information om skogens kväveläckage.

Ingen övergödning, delmål 4

Utsläppen av ammoniak i Halland skall minska med 15 % eller 570 ton per år mellan 1995 och 2010.

Nuvarande förhållanden

Utsläpp av ammoniak bidrar till både övergödning och försurning. Den största utsläppskällan är djurhållningen inom lantbruket. Den kväverika gasen avges från träck och urin i djurstallarna och vid spridning av stallgödsel.

Enligt Naturvårdsverkets miljömålsportal (*www.miljomal.nu*) har utsläppen av ammoniak i Hallands län minskat från ca 4 106 ton/år 1995 till ca 3 429 ton/år 2001 dvs. med ca 677 ton per år eller 16 % (se figur nedan). Halland hade redan 2001 klarat målet!

De viktigaste orsakerna till minskningen är minskad djurhållning, vilket hänger ihop med försämrad lönsamhet, effektivare gödselhantering till följd av storleksrationalisering, skärpt lagstiftning, omfattande rådgivning och tillsyn.

Eftersom djurhållningen har fortsatt att minska och gödselhanteringen blivit allt effektivare har ammoniakutsläppen troligtvis minskat ytterligare sedan 2001. En uppdatering av statistiken sker troligtvis 2006.

Faktorer och åtgärder för att minska ammoniakutsläppen i samband med gödselhanteringen:

Faktor	**Åtgärd**
Råproteinhalt i fodret	Analyser, rådgivning
Temperatur i stall och gödsel	Sänk stalltemp (främst vintertid), rådgivning, tillsyn
Minska gödseltäckta ytor i stallet	Nybyggnader/befintliga byggnader, rådgivning, tillstånd/tillsyn
Tillräckligt stort gödsellager	Spridning vid låg NH3-avgång, rådgivning, tillsyn
Täckt gödselbehållare	Rådgivning/tillsyn
Lämplig spridningstidpunkt	Låg temp, vidstilla, regn rådgivning/tillsyn
Rätt spridningsteknik	Ramp/myllning, rådgivning, tillsyn

Åtgärder för att nå delmålet

Eftersom målet redan har uppnåtts finns ingen anledning att vidta åtgärder utöver det som redan görs idag, dvs. fortsätta med rådgivning och tillsyn i stort sett som sker idag.

Man bör sprida ”det goda exemplet i Vinberg” från Falkenbergs kommun, där man till viss del gått över till direktmyllning av flytgödsel med myllningsaggregat. Dessa aggregat jobbar något olika, billar eller tallrikar, vilket medför varierande effektbehov. Ca 40 000 m^3 stallgödsel myllas på detta sätt och tekniken uppskattas och utnyttjas av respektive företags kunder. Behovet att mylla stallgödsel har på vallar alltid varit stort, men intresset finns också på andra ställen. Ammoniakförlusterna i samband med spridning av gödseln har stor betydelse och information är därför angelägen.

Analys

Även på nationell nivå talar det mesta för att miljömålet kommer att uppnås.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

- Resurser för rådgivning och tillsyn på samma nivå som idag.
- Branschneutralt investeringsstöd för inköp av myllningsaggregat. Idag kan endast lantbrukare ta del av stödet. Även maskinstationer ska kunna utnyttja det.

Miljökvalitetsmål: Myllrande våtmarker

Myllrande våtmarker, delmål 2

Våtmarker med höga natur- eller kulturvärden ska inte påverkas negativt av exploatering mellan 2002 och 2010.

Nuvarande förhållanden

Den del i miljömålet som skogsbruket påverkar är främst dikning och vägbyggnad. Markavvattning är förbjuden i länet, förutom inom Hylte kommun där åtgärden är tillståndspliktig. Dikesrensning och vägbyggnad är åtgärder som är samrådspliktiga enligt miljöbalken. Det innebär att Länsstyrelsen eller Skogsstyrelsen ska ha kännedom om åtgärder som planeras och ha möjlighet att påverka om och hur de utförs. Kännedomen om samrådsplikten är inte tillfredställande hos en del skogsägare, vilket innebär en risk för att åtgärder utförs utan kontakt med myndigheten.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Information om våtmarksinventeringen, värdet av skyddszoner och småvatten.**

Ansvar: Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen

- **Fördjupad information om samrådsplikten enligt miljöbalken.**

Ansvar: Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen

Analys

Det bör spridas kännedom inom skogsbruket och till berörda markägare överhuvudtaget om vilka våtmarker som har höga natur- eller kulturvärden. Våtmarksinventeringen finns dels tillgänglig på internet[18] och dels som ett GIS-skikt på Länsstyrelsen. Även sumpskogsinventeringen finns på internet[19] och som GIS-skikt. Det är osäkert om delmålet kan uppnås.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Avsättning av resurser behövs för att sprida inventeringen.

Myllrande våtmarker, delmål 3

I odlingslandskapet ska minst 700 ha våtmark med huvudsyfte att gynna den biologiska mångfalden anläggas eller återställas framtill 2010, med utgångspunkt från 2000.

Delmålet har även behandlats av arbetsgruppen för Kretslopp och materialflöden se sidan 77.

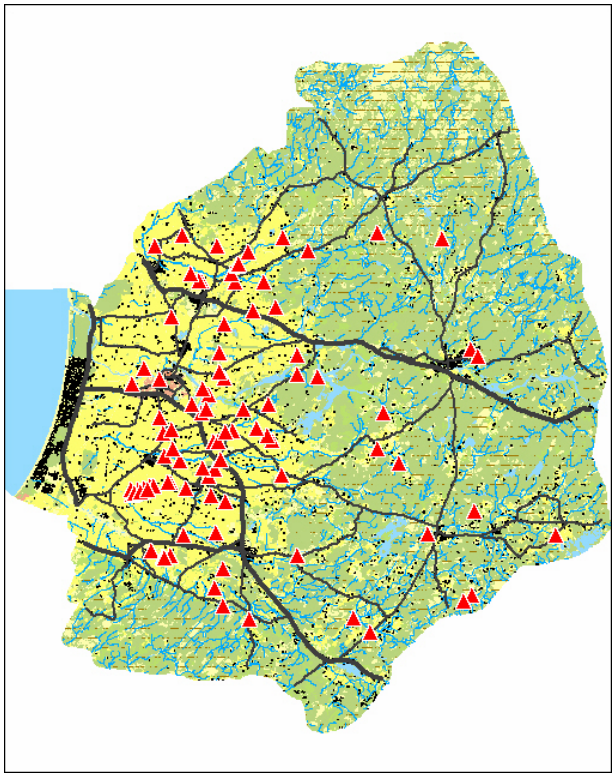
[18] www-vmi.slu.se
[19] www.svo.se/episerver4/templates/skogensparlor.aspx

Nuvarande förhållanden

I Hallands län har markägare goda möjligheter att få bidrag för anläggning och skötsel av våtmark. Länsstyrelsen handlägger miljöersättningar till lantbruket. Markägare i Halmstads och Laholms kommuner har kunnat söka LIP-bidrag från kommunen för anläggningskostnaderna men projektet avslutas under 2006. Falkenbergs kommun har avsatt särskilda naturvårdsmedel, vilka bland annat kan användas för våtmarksanläggning.

Det är sällan möjligt att återskapa våtmarker i de områden som man genom historiska kartor kan se att de funnits i. Nyanlagda våtmarker utformas oftast som dammar, och placeringen styrs bl a av var det finns intresserade markägare, den uppskattade kvävereningseffekten och anläggningsgkostnaden. Det finns en risk att okända fornlämningar som t ex förhistoriska bosättningar skadas vid anläggningsarbetet.

Sedan 2000 har ca 340 ha våtmarker anlagts i Halland. Fortfarande återstår dock 360 ha för att målet på 700 ha ska klaras, och anläggningstakten kan antas bli lägre framöver, eftersom LIP-projektet avslutas 2006 . LIP-projektet i Laholm/Halmstad visar att det är möjligt att anlägga åtminstone 100 ha våtmarker per kustkommun. I Hallands län har markägare goda möjligheter att få bidrag för anläggning och skötsel av våtmark. Länsstyrelsen handlägger miljöersättningar till lantbruket. Markägare i Halmstads och Laholms kommuner kan även söka LIP-bidrag från kommunen för anläggningskostnaderna. Falkenbergs kommun har avsatt särskilda naturvårdsmedel, vilka bland annat kan användas för våtmarksanläggning.

Anlagda våtmarker inom LIP-projektet i Laholms kommun 2000- 2004. De 85 våtmarkerna omfattar totalt ca 120 ha våtmarksområde.

Analys

Från 1990 fram till 2002 har närmare 5 900 ha våtmark anlagts i Sverige i odlingslandskapet inom ramen för Jordbruksverkets stödverksamhet och Lokala investeringsprogram. Under perioden 2000-2002 ingår även restaurerade våta slåtter- och betesmarker. Med nuvarande takt bedöms att delmålet inte nås på nationell nivå. I Halland finns naturliga förutsättningar och målet att anlägga 700 ha våtmarker till 2010 bedöms kunna nås om åtgärder vidtas. LIP-projektet i Laholm/Halmstad visar att med en effektiv organisation bör det gå att anlägga minst 100 ha våtmarker per kustkommun. Våtmarkerna bör koncentreras till Falkenbergs, Varbergs och Kungsbacka kommuner. Länsstyrelsen måste avsätta tillräckliga resurser för administration av anläggningsstödet till våtmarker för att delmålet ska kunna nås.

Miljökvalitetsmål: Levande skogar

Målen är beslutade gemensamt för Skogsstyrelsens region Södra Götaland som består av Blekinge, Skåne och Hallands län. Det beror bl.a. på att det inte finns möjlighet att genom riksskogstaxeringens inventeringar följa förändringar i skogslandskapet inom respektive län och samtidigt få förändringarna statistiskt säkerställda.

Levande skogar, delmål 1a

Ytterligare 9 100 ha produktiv skogsmark ska ges ett formellt skydd i Hallands län under perioden 1999-2010. Inom naturreservat ska 6370 ha skyddas och som biotopskydd och naturvårdsavtal 2730 ha.

Nuvarande förhållanden

I juni 2005 tog Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen beslut om en nationell strategi för formellt skydd av skog. I strategin framgår det nationella arealmålet fördelat per län, vilka skogstyper som anses prioriterade, en urvalsmodell för områdesurval samt att landskapet ska ses som en arena för samverkan där olika bevarandeåtgärder bör samordnas. Arealmålet för Halland är 9100 ha, där 6370 ha ska skyddas som naturreservat och 2730 ha som biotopskydd och naturvårdsavtal.

I januari 2006 sändes den regionala strategin för formellt skydd av skog ut på remiss. Med den nationella strategin som utgångspunkt lyfts en del regionala förhållande fram, t ex att Halland har ett särskilt ansvar att bevara främst ädellövskogarna. Koncentrationer av dessa skyddsvärda skogar kallas värdetrakter. I Halland finns sex stycken värdetrakter, några länsöverskridande. Den regionala strategin är en produkt av samarbete mellan Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen.

I december 2005 hade 2961 ha skyddats i syfte att bli naturreservat (skyddad areal avser den mark som varit föremål för köp eller intrångsersättning) och 415 ha skyddats inom biotopskyddsområde eller naturvårdsavtal.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Avsättning av resurser för att informera och föra en dialog med markägare.**

  Ansvar: Skogsstyrelsen.

Analys

Vad gäller Länsstyrelsens arbete med skydda skog som naturreservat återstår 3409 ha. Det är mer än vad som skyddats hittills (skyddad areal avser den mark som varit föremål för köp eller intrångsersättning). Reservatsbildningar är en långsam process. Om inte stora resursförstärkningar sker, bedöms möjligheten att nå målet som liten.

Vad gäller Skogsstyrelsens arbete med skydda skog som biotopskydd/naturvårdsavtal återstår 2315 ha. Det är mer än 5 gånger så mycket än vad som hittills beretts skydd! Möjligheten att nå målet är mycket liten.

Levande skogar, delmål 1b

År 2010 finns i Södra Götaland minst 28 000 ha skyddsvärd skogsmark i form av frivilliga avsättningar.

Nuvarande förhållanden

Arbetet med att upprätta Gröna Planer startade på allvar efter 1995. Naturvårdsklassade bestånd (N-mål) i Gröna Planer är långsiktigt avsatta för naturvårdsändamål. I dagsläget finns Gröna Planer på minst halva skogsmarksarealen i Halland. Avsättningen till N-mål bedöms av skogsnäringen ligga på 7-8 % av skogsmarksarealen i planerna. Det innebär att minst 10 000 ha redan har avsatts frivilligt, vilket bör motsvara Hallands andel av delmålet. En kritisk aspekt på de frivilliga avsättningarna handlar om kvaliteten i objektvalet. I dagsläget känner vi inte till i vilka miljöer som avsättningar har skett.

Åtgärder för att nå delmålet

Delmålet bedöms redan vara uppnått för Hallands del. För att säkra kvaliteten och långsiktigheten bör dessa följas upp. Skogsvårdsorganisationen utvecklar nu en metodik för att kunna utvärdera detta. Målet är att ha skaffat sig en bild vid årsskiftet 2007/2008.

Analys

Arealmålet kommer att uppnås med god marginal och i januari 2008 har vi en färdigställd analys av kvalitén.

Levande skogar, delmål 2a

Antalet gamla och grova träd ska öka med minst 10 %.

Nuvarande förhållanden

Målet mäts från utgångsläget att det finns 0,3 gamla/grova träd (träd grövre än 70 cm) per ha skog. I regionen finns 3,4 träd per hektar grövre än 50 cm, vilket gör att det teoretiskt sett finns rekryteringsstammar. I samband med stormen i januari 2005 har dock en del av de gamla grova träden fallit, vilket gör det svårt i dagsläget att bedöma möjligheten att nå målet.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Information och rådgivning till skogsägare om värden knutna till gamla, grova träd.**

  Ansvar: Skogsstyrelsen.

Analys

Gamla och grova träd sparas i första hand vid generell hänsyn i produktionsskogen. De ingår också ofta i områden som avsätts för naturvården. Möjligheten att nå målet beror också på hur snabbt trädens diameter ökar så att de blir grövre än 70 cm. Skogsvårdsstyrelsens polytaxinventeringar och skogsföretagens uppföljning av skogscertifieringen ger underlag för eventuellt korrigerande åtgärder som gör att målet kan uppnås.

Viktigt är att skogsbruket och skogsägarna gemensamt tar ansvar för att kvarlämnade naturvårdsträd inte tas till vara som vedtäkt efter att slutavverkningen är utförd.

Levande skogar, delmål 2b

Mängden hård död ved ska öka med minst 40 %. Därmed uppgår volymen till minst 3,0 m^3sk/ha och är högre i områden där den biologiska mångfalden är särskilt hotad. Andelen lövved ska utgöra minst 30 % av volymen.

Nuvarande förhållanden

Mängden död ved har under senare år ökat i skogen och detta i en takt som pekar mot att målet lätt kan nås. Normalt sparas död ved som generell hänsyn i produktionsskogen och finns oftast även i förhållandevis stor mängd i områden som avsätts för naturvårdsändamål. Stormfällningen den 8- 9 januari 2005 gör att mängden död ved ökar dramatiskt i skogarna. Det var mest granskog som blåste omkull, men även en del tall och löv stormfälldes. Död ved av tall och löv och särskilt den grova veden har stor betydelse för den biologiska mångfalden. Efter stormen kommer stora mängder vindfällen att bli liggande kvar i skogen p.g.a. att de inte hinner bli upparbetade innan de förlorat virkesvärdet. Viktigt är att lämna så mycket vindfällt löv som möjligt.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Information och rådgivning om att lämna vindfällda lövträd i så stor utsträckning som möjligt.**

  Ansvar: Skogsstyrelsen.

Analys

Delmålet att mängden hård död ved ska öka till minst 3,0 m^3sk/ha kommer att uppnås utan problem. Däremot bedöms inte lövandelen uppgå till 30 % av den totala volymen. Det finns en överhängande fara att stora volymer vindfälld granskog kommer att ligga kvar och utgöra yngelplatser för granbarkborren. Det innebär risk för massförökning och omfattande skador på stående granskog. Rådgivning och information om vikten av att i rätt tid upparbeta och transportera bort insektsfarligt barrvirke från skogen är av stor betydelse. Dock bör vindfällda barrträd som legat så länge att de inte längre är en fara ur insektssynpunkt lämnas kvar. De gör stor nytta i skogen för den biologiska mångfalden.

Levande skogar, delmål 2c

Arealen äldre lövrik skog ska minst bibehållas.

Nuvarande förhållanden

Med äldre lövrik skog menas skog som är äldre än 60 år och som har mer än 25 % lövträd (sett till volymen). I Halland minskade arealen under 1980-talet, men den utvecklingen har avstannat och arealen har sedan varit relativt oförändrad. Av riksskogstaxeringen för perioden 1996-2000 redovisas 15 000 hektar lövrik skog i åldern 51-60 år.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Ökade kunskaper, rådgivning och information om skötsel av bestånden.**

  Ansvar: Skogsstyrelsen.

Analys

Målet är nåbart. I tidigare instruktioner för sena gallringar var instruktionen att lövet skulle avverkas. Det är viktigt att detta upphör. Samtidigt är det avgörande att de lövrika bestånden uppmärksammas i Gröna Planer och skötselrådet blir sådant att en lövandel på mer än 25 % behålls i lämpliga bestånd. För att nå delmålet är det viktigt att maskinförarna får tydliga instruktioner i vilka situationer det är lämpligt och möjligt att gynna den äldre lövrika skogen.

Levande skogar, delmål 2d

Andelen gammal skog ska minst bibehållas och vara högre i de delar av Södra Götaland där den biologiska mångfalden är särskilt hotad.

Nuvarande förhållanden

I Halland är andelen gammal skog (äldre än 120 år) 0,9 % enligt riksskogstaxeringen. Det kan jämföras med riksgenomsnittet på 5,4 %. Gammal skog är förmodligen den mest betydelsefulla faktorn för den biologiska mångfalden. Södra Götalands skogar hyser 57 % av landets rödlistade skogsarter och huvuddelen av dem är beroende av gammal ädellövskog. Anledningen till den låga andelen gammal skog i Halland är främst att stora arealer skog planterades på ljunghedarna i slutet av 1800- och början av 1900-talet. De planterades som produktionsskogar och kommer därför att till helt övervägande del avverkas när de är mellan 60 till 80 år. Den gamla skogen utgörs till övervägande del av ek- och bokskog.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Den gamla skogen får ett naturvårdsmål, NS (naturvård skötsel) eller NO (naturvård orört), i Gröna Planer.**
- **Information och rådgivning om värdet för den biologiska mångfalden av att bevara den gamla skogen.**

Ansvar: Skogsstyrelsen.

Analys

Målet bör kunna uppnås. Utbildning och information kommer bl.a. att genomföras enligt *Strategin för formellt skydd av skog i Hallands län* där Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen gemensamt kommer att genomföra utbildningar för bl.a. planläggare som gör Gröna Planer. Utbildningen ska ge ökad kunskap om vad som är skyddsvärd natur och hur den bör skötas.

Under 2006 ska Skogsstyrelsen följa upp frivilliga avsättningars kvalitet och varaktighet. Härigenom fås bättre underlag för att bedöma hur väl målet kan uppfyllas.

Förslag på styrmedel

Bidrag för skötsel, framförallt att röja bort inväxande gran i ädellövskogar, är på sikt en avgörande faktor.

Levande skogar, delmål 2e

Arealen föryngrad med lövskog ska öka och arealen ädellövskog ska öka med minst 200 hektar per år i Södra Götaland.

Nuvarande förhållanden

Plantering med gran är den helt dominerande föryngringsmetoden. Det generella rådet för att öka lövinblandningen är att inte plantera fuktiga eller blöta delområden där man räkna med självföryngring av löv. Plantering med lärk, björk och tall förekommer i vissa fall. Även plantering av ädellövskog förekommer, men kostnaderna är så stora att dessa planteringar är helt beroende av tillgången på bidragsmedel. Under de senaste åren har de räckt till mindre än 10 hektar per år, att jämföra med den totala planterade arealen på ca 200 hektar per år.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Ökad rådgivning om föryngringsfrågorna i kombination med bättre detaljplanering av föryngringen före avverkningen.**
- **Bidrag för att stötta lövplantering.**
- **Verka för balans mellan viltstammarnas storlek och fodertillgången.**

Ansvar: Skogsstyrelsen.

Analys

Föryngringen av de stora arealerna med nedblåst skog är mycket omfattande. Brist både på plantor och på plantörer kommer att innebära att stora arealer kommer att självföryngras med löv, främst björk. Sannolikt kommer någon form av bidrag för lövplantering. För att möjliggöra för skogsägare att plantera ädellöv krävs bidragsmedel som täcker upp den merkostnad som blir följden

Ett stort problem vid plantering av andra trädslag än gran är skador pga. Viltbetning, och en balans mellan viltstammar och fodertillgång måste finnas för att minimera skogsskadorna. . Lärk och björk kan planteras utan skyddsåtgärder inom vissa områden. Övriga trädslag måste skyddas på något sätt, hägn är det mest effektiva. Stormen i januari 2005 kommer sannolikt att påverka hur föryngringarna kommer att se ur framöver. Rådgivning om ståndortsanpassning så att plantering och självföryngring sker på de områden som respektive metod passar bäst är önskvärd. Målet kommer att nås.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Resurser för rådgivning och ökade bidrag till lövplantering.

Levande skogar, delmål 3

Skogsmarken ska brukas på ett sådant sätt att fornlämningar inte skadas och så att skador på övriga kända värdefulla kulturlämningar är försumbara senast år 2010.

Nuvarande förhållanden

Kunskapen om och viljan att inte skada kulturmiljöer vid skogsbruksåtgärder är god. Trots det sker ibland misstag. Rutinerna vid ärendehanteringen när det gäller fornlämningar inom slutavverkningstrakter är under fortsatt utveckling för att underlätta det administrativa arbetet.

Samverkan och samsyn mellan Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och skogsbruket är mycket god. Det pågår förberedelser för att starta Skog och historia - inventering inom Gröna Jobb som är ett arbetsmarknadsprojekt som just nu drivs i samverkan mellan Länsstyrelsen, Länsarbetsnämnden, ESF-rådet (Europeiska socialfonden) och Skogsstyrelsen. Länet har i år genom kulturmiljövården erhållit medel för en medfinansiering av projektet Skog och historia, men dess start har skjutits på framtiden pga januaristormens verkningar.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Göra fornminnesregistret tillgängligt för skogsbrukets alla aktörer.**

  Ansvar: Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen

- **Utbildningsinsatser genomförs inom skogsbruket.**

  Ansvar: Skogsstyrelsen.

- **Värdet av och förutsättningarna att igångsätta projektet Skog och Historia utreds under år 2006.**
  Det nationella projektet inom ”Gröna jobb” är bara tvåårigt och upphör i och med 2006.

  Ansvar: Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, Länsmuseet.

  Se även Kulturmiljögruppens åtgärdsförslag, sidan 50.

Analys

Det är tveksamt om målet kan uppnås, främst beroende på den stora omfattningen av röjningsröseområden och fornåkrar som i vissa delar av länet finns på stora arealer av skogsmarken. Information om forn- och kulturlämningars belägenhet finns i Länsstyrelsens fornminnesregister och tillgängligheten till detta spelar en viktig roll vid avgränsningen. En brist är dock att alla värdefulla forn- och kulturlämningar inte finns registrerade i fornminnesregistret samt att kunskap saknas om hur en del områden skall klassas, speciellt äldre agrara lämningar.

Det underlättar mycket att redan i planeringen ha kännedom om det finns forn- eller andra kulturlämningar inom en avverkningstrakt. Avgränsningen av de här områdena är både svår och tidsödande, och arbetsorganisationerna medger inte alltid att tillräcklig tid ägnas åt planering. Problemen blir särskilt tydliga i samband med avverkning efter stormen i januari 2005.

Den 29 mars 2006 har Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen gemensamt genomfört en utbildningsdag för ca 20 entreprenörer, maskinförare och planteringssamordnare som arbetar med markberedning och plantering.

Utredning om förutsättningar för att starta projektet Skog och Historia har skjutits fram i tiden p.g.a. stormen Gudrun. Möjligheterna för ett sådant projekt är beroende av att "huvudprojektet" Gröna jobb får en fortsättning.

Levande skogar, delmål 4

Åtgärdsprogram ska finnas och ha inletts senast år 2007 för de hotade arter som har behov av riktade åtgärder i Södra Götaland.

För nulägesbeskrivning, se avsnittet ”Delmål för vilka Länsstyrelsen har huvudansvaret” sidan 146.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Åtgärdsprogrammen tas fram och genomförs genom olika former av samverkan mellan myndigheter, markägare, experter, frivillig- och intresseorganisationer samt kommuner.**

Ansvar: Se ovan

Analys

Förutsättningar finns att nå delmålet. Resurser från Naturvårdsverket som är riktade till åtgärdsprogrammet för hotade skogsarter krävs.

Levande skogar, delmål 5

a) Senast år 2007 har samtliga kommuner som äger skog antagit policies för sitt skogsbruk på egna marker. Där framgår det bl.a. hur skogarna ska skötas med avseende på friluftsliv och rekreation.
b) Senast år 2010 har områden med särskilt intresse för rekreation och friluftsliv utpekats av kommunerna samt överenskommelser gjorts med berörda skogsägare. Mål och strategier för skötseln av dessa områden har lagts fast i samverkan med markägaren.

Delmålet har behandlats av arbetsgruppen för översiktsplanering, se sidan 43.

Miljökvalitetsmål: Ett rikt odlingslandskap

Ett rikt odlingslandskap, delmål 1

Senast år 2010 ska samtliga ängs- och betesmarker bevaras och skötas på ett sätt som bevarar deras värden. Till år 2010 ska arealen slåtteräng utökas med minst 100 % jämfört med 2001 års areal (ca 100 ha), länets skogsbeten ska bevaras, arealen ljunghed ska öka från dagens ca 1 500 ha till 1 900 ha och arealen havsstrandängar och kustnära betesmarker ska öka från ca 1 200 ha till 1 400 ha.

Nuvarande förhållanden

I Halland finns ca 19 000 ha naturbetesmark och ca170 ha ängsmark enligt uppgifter i lantbrukarnas EU-stödansökningar 2005. För 150 år sedan var arealerna ängs- och betesmarker mycket större, och det som finns kvar idag är endast rester av den tidens landskap. Arealen betesmark med miljöersättning ökar tydligt under perioden 2001-2005. Av det som redovisats som betesmarker fanns ca 80 % med i miljöersättningar.

År 2005 fanns ca 170 ha slåtteräng i miljöstöd vilket är en ökning från 2001 med ca 70 %. En farhåga är att dessa siffror inte speglar verkligheten utan endast visar att slåtteräng med miljöersättning ökar. Det är dessutom osäkert om den kända arealen omfattar de mest värdefulla markerna. En noggrannare granskning av miljöersättningsstatistiken visar att slåtterängar med särskilt höga värden, marker med s.k. tilläggsersättning ej ökat.

Skogsbeten förekommer idag i mycket begränsad omfattning i Halland. Miljöstödsåtagande för skogsbete fanns 2003 på ca 30 ha (i lantbrukarnas EU-stödsansökningar redovisas dock 80 ha som skogsbete, och det är troligt att miljöstöd skulle kunna utgå för en del av dessa).

Av Sveriges ljunghedsareal finns 60 % i Halland, och vi har ett särskilt ansvar att förvalta denna hotade naturtyp. 1850 upptog ljunghedar en tredjedel av Hallands yta. Det som finns kvar idag motsvarar ca 1 % av detta. Inom flera av de befintliga naturreservaten pågår restaureringar med syfte att återskapa och utvidga ljunghedsområde, bland annat i Sandsjöbacka, Äskhult och Mästocka.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Ta fram/visa på alternativa byggnadslösningar för att underlätta en rationell djurhållning under vinterperioden som kan vara gemensamt för flera djurhållare.**

  Ansvar: Lantbrukets intresseorganistationer.

- **Sprida goda exempel; studiebesök, kursinformation, artiklar, nätverk mm.**

  Ansvar: Lantbrukets intresseorganisationer, idéella naturvårdsorgaisationer, Länsstyrelsen, kommuner.

- **”Marknadsföringsjippo” där odlingslandskapets värden och dess förutsättningar lyfts fram för allmänheten.**

  Ansvar: Turism, kommuner, folkhälsa, lantbrukets intresseorganisationer, enskilda lantbrukare, Länsstyrelsen m fl.

- **Betesdjurs-/betesmarksförmedling.**

  Ansvar: LRF

- **Riktade utbildningsinsatser till berörda markägare till ängsområden som pekats ut i projektet ”Slåtter i Halland”**

  Ansvar: Länsstyrelsen i samråd med hembygdsföreningar, naturvårdsorgaisationer, lantbrukare m fl.

Det nationella delmålet är möjligt att nå i tillräcklig utsträckning inom tidsramen, men ytterligare förändringar/åtgärder krävs. Vad gäller länet bedöms det vara svårt att bevara samtliga av dagens ängs- och betesmarker.

För särskilt hotade naturtyper som slåtterängar finns förutsättningar för att nå delmålet kvantitativt, men för att även nå delmålet kvalitativt krävs insatser som t ex riktad rådgivning för att säkerställa att nya skötselinsatser riktas mot de mest värdefulla markerna. Under 2005 genomfördes projektet ”Slåtter i Halland” som innebar en lägesbeskrivning och en prioritering av marker där insatser behövs, och detta material kan framöver ligga till grund för att rikta utbildningsinsatser till berörda markägare. Inom befintliga naturreservat görs utökningar av ljunghedar, havsstrandängar och kustnära betesmarker och här finns möjlighet att nå delmålet.

För att nå delmålet krävs en ökad medvetenhet om varför våra ängs- och betesmarker är viktiga att bevara, vad som händer med landskapet om vi misslyckas samt vilka förutsättningar som krävs för att sköta Hallands ängs- och betesmarker. Åtgärdsförslag 3 om någon typ av ”marknadsföringsjippo” är tänkt att rikta sig till en bred allmänhet för att öka förståelsen för sambandet mellan hagar/naturvärden och lantbruket.

Utan en lönsam produktion har vi ingen möjlighet att hålla betesmarkerna i hävd. Jordbruksreformen som genomförs 2005 har skapat en osäkerhet i hur framtiden för lantbrukarna ser ut, vilket kan få negativa effekter på möjligheten att uppnå miljömålen. Åtgärdsförslag 1, 2 och 4 syftar till att på olika sätt visa på rationella, lönsamma lösningar som förhoppningsvis kan leda till att fler lantbrukare ser möjligheter till att få en lönsam produktion. När det gäller betesdjurs-/betesmarksförmeding har LRF i april 2005 startat upp en nationell sådan.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

- Höjda eller minst bibehållna LBU-medel är en förutsättning. Lönsamheten är a och o.
- Ett flexibelt miljöersättningssystem skulle vara värdefullt för att kunna bevara de värden som är specifika för slåtterängar - vissa slåtterängar skulle kunna skötas med sent bete för att få en mindre skötselinsats.
- Skapa ett mervärde, t ex något liknande kaprifolkött (ekologiskt naturbeteskött från Bohuslän och Dalsland) för att ge en merbetalning.
- Informera konsumenterna om samband mellan hagar/natur och lantbruk.
- Arbeta för en jämn leverans av svenskt kött till marknaden inte som det är nu med en puckel på hösten och brist på våren.
- Tillräckliga medel till KULM-verksamheten i Halland.

Ett rikt odlingslandskap, delmål 2

Mängden småbiotoper i odlingslandskapet ska bevaras i minst dagens omfattning i hela länet. Senast till år 2005 ska en strategi finnas för hur mängden småbiotoper i slättbygden ska kunna öka.

Nuvarande förhållanden

Jordbruksverket har fått i uppdrag av regeringen att ta fram en strategi för hur mängden småbiotoper i slättbygden ska öka. En arbetsgrupp bestående av representanter för Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, LRF och Länsstyrelserna i Skånes och Östergötlands län har tagit fram ett förslag till strategi där 28 olika typer av åtgärder föreslås.

Flera av åtgärdstyperna handlar om att skapa och bibehålla inslag i slättlandskapet som ej jordbearbetas årligen och att dessa hävdas så att igenväxning förhindras. Strategin bygger på en vision av ett rikt slättlandskap som kan erbjuda rika upplevelser av det öppna odlingslandskapets vilda växter och djur. Det bedöms att ett tillskott av 90 000 ha jordbruksmark behövs som sköts med huvudsyfte att främja slättbygdernas biologiska mångfald. Detta motsvarar 5 % av jordbruksmarken i slättbygden.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Fortsättning av pågående arbete med att ta fram en strategi. för fler småbiotoper i odlingslandskapet.**

  Ansvar: SJV

- **Fastställande/genomförande av strategiförslag.**

  Ansvar: Länsstyrelsen, Lantbrukets intresseorganisationer.

Analys

Delmålet bedöms som möjligt att uppfylla regionalt såväl som nationellt.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

När den nationella strategin är fastslagen kommer det att behövas regionala insatser för att genomföra den. Finansieringen av detta är i dagsläget oklart.

Ett rikt odlingslandskap, delmål 3

Mängden kulturbärande landskapselement som vårdas ska öka till år 2010 med cirka 50 % jämfört med 2001 års nivå.

Nuvarande förhållanden

För att bevara och sköta värdefulla kulturmiljöer i odlingslandskapet finns i Sverige en särskild miljöersättning, här kallad kulturmiljöersättning. Syftet med ersättningen är att hela gårdsmiljöer ska bevaras och synliggöras, varför lantbrukaren måste åta sig att sköta alla landskapselement som finns på gårdens jordbruksmark. I Halland har en stor andel av lantbruksföretagen valt att ansöka om denna miljöersättning. Trots att anslutningen till kulturmiljöersättningen har ökat kontinuerligt sedan 2001 kan en ökning på 50 % till 2010 bli svår att nå. Sedan 2001 har antalet stenmurar och brukningsvägar som sköts med hjälp av kulturmiljöersättningen ökat med ca 8 %, antalet träd- och buskrader har minskat med 8 % och antalet trägärdsgårdar som sköts med hjälp av kulturmiljöersättningen har varit oförändrat. Allmänt kan man säga att de ”vanliga” landskapselementen ökar i miljöersättningsstatistiken medan de mer ovanliga minskar eller är oförändrade. Möjligheten till ökning är helt enkelt inte lika stor för alla olika typer av landskapselement eftersom det inte är fråga nyskapande utan det bara är landskapselement som huvudsakligen är tillkomna före 1940 som kan komma i fråga för kulturmiljöersättningen. Stenmurar finns kvar i större omfattning än t ex trägärdsgårdar som krävt större underhållsinsatser för att finnas kvar.

Som kulturmiljöersättningen är utformad i dag gynnas slättjordbruket eftersom andelen landskapselement som ligger i anslutning till åkermark är större än i inlandet, där många stenmurar och odlingsrösen ligger i marker som i dag räknas som betesmark och då inte kvalificerar för kulturmiljöersättning. En förändring av ersättningen härvidlag skulle göra att fler gårdar i skogsbygden skulle få möjlighet att ansluta sig till kulturmiljöersättningen.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Kurser, fältvandringar mm genomförs inom KULM-verksamheten för att öka intresset hos brukarna.**

Ansvar: Länsstyrelsen, lantbrukets intresseorganisationer.

- **Rikta utbildningsinsatser till elever på lantbruksutbildningar (Plönningegymnasiet och Munkagårdsskolan) för att lyfta fram kulturmiljöfrågorna i lantbruket.**

Ansvar: Region Halland

- **Rikta utbildningsinsatser till konsulter som sköter lantbrukarnas EU-stödsansökningar för att de ska kunna uppmuntra fler att ansluta sig till kulturmiljöersättningen och vårda gårdens landskapselement.**

Ansvar: Länsstyrelsen

- **Åstadkomma förändringar av kulturmiljöstödet.**

Ansvar: Länsstyrelsen, lantbrukets intresseorganisationer, SJV

Analys

Det nationella delmålet är möjligt att nå i tillräcklig utsträckning inom tidsramen men ytterligare förändringar/åtgärder krävs. För Hallands län blir det svårt att nå delmålet med dagens ökningstakt (se under rubriken Nuvarande förhållanden).

Att mäta mängden kulturbärande landskapselement som vårdas är ett problem i sig då enda tillgängliga data är hur mycket som finns med i kulturmiljöersättningar. Hur mycket av kulturbärande landskapselement som vårdas utan kulturmiljöersättning är inte mätbart.

För att delmålet ska nås förutsätts att mängden vårdade landskapselement ökar i en högre takt än vad som sker idag. Har vi råd att utestänga intresserade brukare som har för få landskapselement för att nå upp till den lägsta gränsen för att erhålla kulturmiljöersättning? Många av landskapselementen i skogsbygden ligger i mark som övergått till betesmark och inte berättigar till någon ersättning i kulturmiljöstödet. Detta medför att helhetsmiljöer i skogsbygden rika på landskapselement riskerar att inte komma upp i gränsen på 3 000 kr.

Förslag på förbättring är att man arbetar för en återgång till det gamla systemet (fram till 2000) med olika kvalifikationsgräns för gårdar i skogsbygd och slättbygd. En ytterligare förändring som skulle kunna leda till att fler lantbrukare ansluter sig till kulturmiljöstödet är att man tar bort ”allt- eller intetprincipen” och ger möjlighet att välja bort enstaka landskapselement. Åtgärdsförslag 4 gäller sådana förändringar av dagens kulturmiljöersättning.

Hos ”nya” brukare som ej känner till historien bakom gården och där gården inte har brukats av släkten i generationer blir det extra viktigt med information för att de ska få ett intresse av att sköta landskapselementen. Åtgärdsförlag 1 och 2 tros kunna vara viktiga i detta sammanhang.

Med åtgärdsförslag 3 tror vi att konsulter kan få in en del nya lantbrukare i kulturmiljöersättningen och se var möjligheterna kan finnas och på så sätt bidra till att fler landskapselement vårdas.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

- Höjning av ersättningsnivån i kulturmiljöersättningen.
- Förändrat regelverk gällande kulturmiljöersättningen (förutom det som nämns ovan är det en brist att reglerna inte kan tolkas olika för slättbygd och inland gällande igenväxning).
- Tillräckliga medel till KULM-verksamheten i Halland.

Ett rikt odlingslandskap, delmål 4

I Halland skall ett för länet historiskt representativt, odlat växtmaterial bevaras, samt även den ogräsflora som är knuten till ett ålderdomligt åkerbruk. Bevarandet av inhemska husdjursraser skall stimuleras.

Nuvarande förhållanden

I länet förvaltas två kulturreservat och tre naturreservat, där målet är att bevara och förmedla ett för en viss tid och delregion värdefullt odlingslandskap (Mårtagården i Onsala och Äskhult i Förlanda, Björkekullen i Svartrå och Yttraberg i Gällared samt Gårdshult i Tönnersjö). När det gäller ogräsflora som är knuten till ett ålderdomligt lantbruk pågår några projekt t.ex. i de agrarhistoriska miljöerna Äskhult och Gårdshult. På allmogeåkrar som brukas på ålderdomligt sätt har gamla sorter av åkerogräs tillförts utsädet. I Gårdshult har bl.a. linsnärja, lindådra, jättespärgel, åkerskallra, linrepe och linmåra tillförts åkrarna med stor framgång. Inhemska husdjursraser hålls inom reservaten.

Miljöersättning ges för att bevara de utrotningshotade inhemska raserna av nöt, får, get och svin. För de få besättningar som finns i Halland har djurinnehavet varit stabilt de senaste åren. Antalet besättningar för flera av raserna både i länet och totalt sett i hela landet är dock litet, vilket innebär en stor sårbarhet. Alla utrotningshotade husdjursraser omfattas inte heller av miljöersättningen. Det innebär att någon statistik över utvecklingen av raser av häst, kanin, fjäderfä, bi samt även hund och katt är svår att få fram. För de raser som inte är utrotningshotade idag gäller att behålla en stabil avel.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Fortsatt verksamhet i de två kulturreservaten Mårtagården i Onsala och Äskhult i Förlanda samt de tre naturreservaten Björkekullen i Svartrå, Yttraberg i Gällared samt Gårdshult i Tönnersjö där målet är att bevara och förmedla ett för viss tid och delregion värdefullt odlingslandskap. Även inhemska husdjursraser hålls inom reservaten.**

  Ansvar: Länsstyrelsen, Västkuststiftelsen

Analys

Det nationella delmålet är möjligt att nå inom tidsramen, men ytterligare förändringar/åtgärder krävs. Även för Halland finns förutsättningar att nå målet. Arbetet som idag pågår i ovan nämnda reservat måste fortgå i minst nuvarande omfattning.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Minst bibehållna resurser till det värdefulla arbetet i ovan nämnda reservat.

Ett rikt odlingslandskap, delmål 8

År 2005 skall minst 20 % av den odlade arealen odlas ekologiskt, och den ekologiska animalieproduktionen ska öka till att omfatta minst 10 % av antalet mjölkkor samt slaktdjur av nöt och lamm.

Nuvarande förhållanden

Under de senaste åren har den ekologiska produktionen inte ökat nämnvärt i Halland. Under 2004 odlades ca 11 % av åkerarealen i Halland med miljöersättning för ekologisk produktion. Andelen ekologiskt odlad areal är betydligt större i skogsbygden än i slättbygden. I Hylte kommun odlades drygt 23 % av åkermarken ekologiskt, och där är alltså målet för 2005 redan uppnått. I Laholms kommun däremot omfattade den ekologiska odlingen endast knappt 8 % av åkermarken.

När det gäller ekologisk djurhållning har målen i stort sett redan uppnåtts. Statistiken är något osäker, men drygt 10 % av mjölkkorna och drygt 25 % av lammen finns i ekologisk produktion. När det gäller slaktdjur av nöt finns knappt 10 % av djuren i ekologisk produktion.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Utveckla ”Ekologiskt marknadscentrum Halland” efter modell från Skåne.**
  Ansvar: Lantbrukets intresseorganisationer, Länsstyrelsen, kommunerna, livsmedelsbranschen.

- **Kommunledningarna sätter mål för inköp av eko-produkter.**
  Ansvar: Kommunerna

- **Sprida ”Goda exempel” från Eko-centrum som visar hur man gör i de kommuner som köper mycket ekologiskt.**
  Ansvar: Halland Ekologiska Jordbrukare, Länsstyrelsen

- **Återkommande fortbildning om eko-mat för storkökspersonal och de som svarar för inköp.**
  Ansvar: Hallands Ekologiska Jordbrukare, Region Halland, Landstinget, kommunerna.

- **Synliggöra halländska ekologiska produkter i affärerna.**
  Ansvar: Livsmedelskedjorna, Hallands Ekologiska Jordbrukare, Svenska Naturskyddsföreningen

- **Information till konsumenter om ekologisk mat.**
  Ansvar: Hallands Ekologiska Jordbrukare, Svenska Naturskyddsföreningen

Analys

Delmålet uppnåddes inte till 2005 när det gäller ekologisk areal, men för ekologisk djurhållning blev målet i stort sett uppnått. Eftersom målet är satt till 2005 måste det revideras.

För att produktionen av ekologiska livsmedel ska öka ordentligt krävs att man som lantbrukare kan se en stark och ökad efterfrågan på ekologiska produkter. Dessutom är det mycket viktigt att hela produktionskedjan från lantbrukaren via uppköpare, förädlare, grossister och detaljhandel samverkar för att få ut mer ekologiska produkter på marknaden. För att få upp volymerna i beställningar behövs att den offentliga verksamheten, t ex skolor, daghem och sjukhus börjar efterfråga ekologisk mat. Detta skulle ge en tydlig signal till odlare, förädlare och grossister att det är lönsamt att satsa på ekologisk produktion. Åtgärdsförslag 1 och 2 är några av de viktigaste för att uppnå detta. Genom att utveckla ”Ekologiskt marknadscentrum Halland” efter modell från Skåne underlättas för storkök, industri, grossister att få tag i ekoråvaror och även hjälpa producenter att hitta avsättning för sina produkter. För att lyckas är det viktigt att många står bakom detta, både från lantbrukets egna organisationer, myndigheter men även livsmedelsbranschen.

Kommunledningen har ett stort ansvar för att öka andelen ekologiska produkter. T ex kan man i kommunens kvalitetsgaranti gällande skolmat garantera att en viss mängd eko-mat ska ingå.

Hushållningssällskapet bedriver viss sådan utbildning som avses i åtgärdsförslag 4. Här kan man även utnyttja utbildningskoncept från Ekocentrum i Skåne. Personal från Skåne kan också hjälpa till med utbildning och planering för att få kedjan ”från jord till bord” att flyta bättre.

För att få konsumenter att handla ekologiskt (och halländskt) i högre omfattning krävs tydlig och saklig information (åtgärdsförslag 6). En förutsättning är också att konsumenten kan hitta de ekologiska varorna i butikerna utan att behöva lägga ner extra tid i affären på att leta (åtgärdsförslag 5).

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

- Stöd till kommuner och landsting för att handla ekologiskt.
- Miljöstöd för eko-odling måste finnas kvar i någon form.
- Översyn av dagens miljömärkningar för att minska förvirringen hos konsumenter.

Ett rikt odlingslandskap, delmål 9

År 2010 skall skyddszoner finnas längs 60 % av vattendragsträckorna i odlingslandskapet.

Nuvarande förhållanden

Antal lantbruksföretag med skyddszoner har ökat kraftigt de senaste tre åren från 73 stycken 2002 till 336 år 2004, dvs. ca 9 % av de halländska lantbruksföretagen. Arealen skyddszon har tredubblats från 2002 till 2004.

Med skyddszoner menas permanenta, gräsbevuxna zoner utmed vattendrag som diken, bäckar och åar. En skyddszon kan vara både en naturlig betesmark eller, som den definieras i miljöersättningen; en zon utmed ett vattenområde (vattendrag, sjö, hav eller damm) som är besådd med vall. Skyddszonen ska vara minst 6 m bred, och ersättning lämnas för högst 20 m bredd. Skiftets längd mot vattenområdet måste vara minst 20 m. Skyddszonen ska sås senast den 15 juni det första året. Skyddszonen ska ligga obruten på samma mark under hela den femåriga åtagandeperioden.

En jämförelse av kartmaterial över länet där vattendrag som möter åkermark har mätts upp visar att 6 m skyddszon på båda sidor om vattendraget motsvarar en skyddszonsareal på 1 365 ha (dvs. 100 %). Skyddszon längs 60 % av vattendragssträckorna skulle alltså motsvaras av 819 ha och 2004 fanns 455 ha med i miljöstöd för skyddszon (skyddszon i form av naturlig betesmark har ej räknats med här). Vi är alltså halvvägs mot målet.

Åtgärder för att nå delmålet

- **Sprida information om vad som är positivt med skyddszoner.**
  Ansvar: Länsstyrelsen, lantbrukets intresseorganisationer

- **Arbeta för en ökad KRAV-anslutning.**
  Ansvar: KRAV, Länsstyrelsen, lantbrukets intresseorganisationer

Analys

Om nuvarande utveckling fortgår kan målet uppnås. Åtgärdsförlag 1 syftar till att få en ökad anslutning till miljöersättningen för skyddszoner. Det gäller vid rådgivningar, kurser samt i artiklar att lyfta fram fördelarna med skyddszoner som t ex att växt- och djurliv gynnas, undvika markpackning samt att växtnäringsläckaget minskar till vattendragen. Våren 2005 genomfördes t ex en kurs Oaser i slättlandskapet.

Ökad KRAV-anslutning ger automatiskt fler skyddszoner eftersom det i KRAV:s regelverk anges att det ska finnas skyddszoner längs vattendragen.

En ytterligare fördel med skyddszoner kan vara om de kan utnyttjas som promenadstråk eller ridstråk för friluftslivet. Här skulle t ex kommunerna kunna vara en viktig aktör för att sammanlänka promenadstråk och informera allmänheten. En förutsättning är dock att brukandet av jorden inte försvåras.

Förslag på styrmedel för att nå delmålet

Miljöersättningen för skyddszoner måste vara kvar.

C. Delmål för vilka Länsstyrelsen har huvudansvaret

Delmål knutna till ramdirektivet för vatten

Bland regionala miljömål för Hallands län finns några som har direkt koppling till vattendirektivet. De är följande.

Ingen övergödning, delmål 1

Senast år 2009 ska det finnas åtgärdsprogram enligt EG:s ramdirektiv för vatten som anger hur god ekologisk status ska nås för sjöar och vattendrag samt för kustvatten.

Levande sjöar och vattendrag, delmål 3

Senast år 2009 ska vattenförsörjningsplaner med vattenskyddsområden och skyddsbestämmelser ha upprättats för alla allmänna och större enskilda ytvattentäkter.

Levande sjöar och vattendrag, delmål 6

Senast år 2009 ska det finnas ett åtgärdsprogram enligt EG:s ramdirektiv för vatten som anger hur God ytvattenstatus ska uppnås.

Grundvatten av god kvalitet, delmål 4

Senast år 2009 ska det finnas åtgärdsprogram enligt EG:s ramdirektiv för vatten som anger hur ”God grundvattenstatus” ska uppnås.

Hav i balans samt levande kust och skärgård, delmål 9

Senast år 2009 ska det finnas åtgärdsprogram enligt EG:s ramdirektiv för vatten så att God ytvattenstatus kan uppnås.

Uppfyllandet av dessa delmål styrs av lagkrav. Regeringens proposition 2004/05:150 föreslår också att dessa delmål – utom Levande sjöar och vattendrag, delmål 3 - ska strykas. En revidering av de regionala miljömålen planeras att påbörjas under 2006. Den åtgärd som anges under Grundvatten av god kvalitet delmål 1 och som rör framtagande av skyddsområdesbestämmelser för vattentäkter, har också relevans här.

Arbetet med vattendirektivet har startats upp på det nationella planet men kan fortfarande sägas vara i en inledningsfas eftersom föreskrifter och handböcker som reglerar arbetet ännu är under utarbetande. Vattenmyndigheten för Västerhavsdistriktet etablerades den 1 januari

2005, och Länsstyrelsens beredningssekretariat beslutades formellt i augusti. Länsstyrelsen i Hallands län kommer att få en central roll som samordnare av arbetet i Hallandsåarna (med undantag av Viskan, Kungsbackaån och Rolfsån) med bl.a. karakterisering, utformning av miljömål och utarbetande av övervakningsprogram. Genomförandet av åtgärder kommer däremot, liksom idag, huvudsakligen att falla på externa aktörer. På vilket sätt detta ska ske, och framför allt hur det ska finansieras, är ännu oklart.

Övriga delmål rörande sötvatten

Bara naturlig försurning, delmål 1

År 2010 ska högst 5 % av antalet sjöar och högst 15 % av sträckan rinnande vatten i länet vara drabbade av försurning som orsakats av människan.

Nedfallet av försurande ämnen i form av svavel- och kväveoxider har minskat betydligt i Halland sedan början av 1990-talet. Trots detta är nedfallet fortfarande större än den s.k. kritiska belastningen. Fortsatt kalkning är nödvändig. C:a 225 sjöar större än 4 ha kalkas för närvarande.

Om man räknar bort kalkade och naturligt sura sjöar kan andelen försurningspåverkade sjöar större än 4 hektar uppskattas till cirka 30 %. Detta är långt ifrån det regionala (och nationella) delmålet på färre än 5 % försurade sjöar år 2010. Förhållandet blir än sämre om man även räknar in sjöar mindre än 4 hektar. Det regionala delmålet omfattar till skillnad från det nationella även dessa sjöar.

För våra vattendrag finns idag inget uppföljningssystem för att beräkna hur långa sträckor som är försurningsdrabbade. Förmodligen är förhållandena dock relativt sett sämre för vattendragen än för sjöarna.

Länsstyrelsen ansvarar tillsammans med främst kommunala huvudmän för den kalkning av sjöar och vattendrag som bedrivs idag. Genom utökad kalkning skulle vi åtminstone kunna närma oss delmålet. Detta förutsätter dock en ökning av den totala anslagsramen för kalkning i landet, alternativt en omfördelning av kalkningsmedel mellan länen efter hand som försurningsbelastningen minskar och en naturlig återhämtning påbörjas.

Levande sjöar och vattendrag, delmål 2

Senast år 2005 ska berörda myndigheter ha identifierat och tagit fram åtgärdsprogram för restaurering av länets skyddsvärda vattendrag eller sådana vattendrag som efter åtgärder har förutsättningar att bli skyddsvärda. Senast till år 2010 ska minst 25 % av de värdefulla och potentiellt skyddsvärda vattendragen ha restaurerats.

En effektiv samordning av restaurerings- och bevarandearbete behövs. Regeringen kommer enligt miljömålspropositionen (2004/05:150) att ge länsstyrelserna i uppdrag att i samråd med centrala myndigheter ansvara för denna uppgift. Det ankommer på vattenmyndigheter och länsstyrelser att se till att arbetet med delmålet samordnas med arbetet för att genomföra ramdirektivet för vatten.

Övriga delmål rörande havet

Hav i balans samt levande kust och skärgård, delmål 5

Senast år 2010 ska de årliga totala bifångsterna av marina däggdjur uppgå till maximalt en procent av respektive bestånd. Bifångsterna av sjöfåglar och oönskade fiskarter ska ha minimerats till nivåer som inte har negativ påverkan på populationerna.

Uppgifter om bifångster saknas i stor utsträckning eftersom de inte registreras. Fiskeriverket har påbörjat ett projekt i vilket frivilliga fiskare åtar sig föra journal över bifångster av fågel och däggdjur.

En utveckling av fiskeredskap pågår så att bifångster kan undvikas.

Hav i balans samt levande kust och skärgård, delmål 6

Samtliga kommersiellt viktiga fiskarter ska senast 2007 fiskas inom biologiskt säkra gränser, så att bestånden kan återhämta sig och ge underlag för ett framtida bärkraftigt fiske till 2010.

Många fiskebestånd fångas i dag över sina biologiskt säkra gränser, och ligger nära eller under ”kritisk nivå”. Särskilt kritisk är situationen för torsk och ål.

Begränsning av uttaget måste ske genom internationella överenskommelser. Sverige måste vara drivande i överläggningarna.

Hav i balans samt levande kust och skärgård, delmål 10

Påverkan på marina bottnar av muddring, bottentrålning och ankring minimeras till 2010.

Skador som uppstår på marina bottnar kvarstår under lång tid och skadar den biologiska produktionen.

Muddring samt tippning av muddermassor till havs regleras genom tillstånd. Fiskeriverket genomför viss uppföljning av genomförda tippningar.

Under 2004 har trålgränsen flyttats ut.

Vid inrättande av marina reservat (se nästa sida) kan införas restriktioner till skydd för bottenfaunan.

Delmål rörande reservatsbildning m.m.

Levande sjöar och vattendrag, delmål 1

Senast år 2005 ska berörda myndigheter ha identifierat och tagit fram åtgärdsprogram för särskilt värdefulla natur- och kulturmiljöer som behöver ett långsiktigt skydd i eller i anslutning till sjöar och vattendrag. Senast år 2010 ska minst hälften av de skyddsvärda miljöerna ha ett långsiktigt skydd.

Inga åtgärder föreslås för närvarande på regional nivå för skydd av kulturmiljöer.

Arbete med identifiering och sammanställning av värdefulla naturmiljöer, i och i anslutning till sjöar och vattendrag, pågår i samarbete med Naturvårdsverket och Fiskeriverket.

Då något arbete inte ännu har påbörjats för kulturmiljöer, kommer delmålet inte att nås.

Hav i balans samt levande kust och skärgård, delmål 2

Senast 2007 ska minst tre av områdena Fladen, Lilla och Stora Middelgrund, Kungsbackafjorden och Nidingen vara marina reservat och senast år 2010 ska minst 50 % av skyddsvärda marina miljöer ha ett långsiktigt skydd.

Regeringen har avslagit överklagandena av bildandet av Kungsbackafjordens naturreservat i april 2005, Halland har därmed sitt första marina reservat.

Tack vare utsjöbanksinventeringen, där bl a fem utsjöområden (Lilla och Stora Middelgrund, Fladen, Röde bank samt Morups Bank) i Kattegatt inventerats under sommaren 2004 och 2005, kommer ett bra underlag att finnas till hands för det fortsatt reservatsarbetet.

En ansökan om medel till marin inventering av naturreservatet Vendelsöarna har beviljats av Naturvårdsverket.

Det är tveksamt huruvida målet kommer att nås till 2007.

Hav i balans samt levande kust och skärgård, delmål, 3

Senast år 2010 ska minst 70 % av kust- och skärgårdsområden med höga natur- och kulturvärden ha ett långsiktigt skydd.

När det gäller skydd av Hallands kust och skärgård är vi en bra bit på väg. En undersökning har gjorts hösten 2005 på hur stor andel av de skyddsvärda områdena som idag är långsiktigt skyddade. Redan utpekade områden samt en rad inventeringar som gjorts bl.a. på äng- och betesmarker samt våtmarker ligger till grund för vilka områden som anses vara skyddsvärda. De skyddsformer som räknas som långsiktigt skydd är naturreservat, Natura 2000 samt skydd enligt naturvårdslagen. Undersökningen visade att 55 % av antalet skyddsvärda områden i Hallands kust och skärgårdsområde redan idag har ett långsiktigt skydd. Det är alltså inte långt kvar till målet är att 70 % ska vara långsiktigt skyddade år 2010.

Inga åtgärder föreslås för närvarande på regional nivå för skydd av kulturmiljöer.

Myllrande våtmarker, delmål 1

Samtliga halländska områden i Myrskyddsplan för Sverige ska ha ett långsiktigt skydd senast år 2010.

Här har ingenting skyddats under det gångna året, varken markinköp/intrång eller formellt skydd. Ett aktivt säkerställandearbete pågår dock i några av objekten. Möjligheten att nå delmålet på utsatt tid är liten.

Levande skog, delmål 1a

Ytterligare 9 100 ha produktiv skogsmark ska ges ett formellt skydd i Hallands län under perioden 1999-2010. Inom naturreservat ska 6370 ha skyddas och som biotopskydd och naturvårdsavtal 2730 ha.

Se även under areella näringar, sidan 122.

Under 2005 gjordes markinköp/intrång av 758 ha mark varav 632 är produktiv skogsmark. Kostnaden för detta är strax över 43 miljoner kronor. Under 2005 utfördes följande reservatsbildningar:

Reservat	Kommun	Totalareal (ha)	Produktiv skogsmark (ha)
Kungsbackafjorden - varav ny del 2005	**Kungsbacka**	**5247 4650**	**17,2 0**
Gässlösa -varav ny del 2005	**Varberg**	**34,5 13,8**	**20 13**
Sutarebo	**Halmstad**	**24,0**	**23,8**
Gassbo	**Hylte**	**19,5**	**17**
Mjällbjär	**Varberg/ Falkenberg**	**67,3**	**55**

Kungsbackafjorden utgörs till största delen av marina miljöer och havsstrandängar. Övriga reservat kan betraktas som skogssreservat.

Delmål rörande biologisk mångfald och artskydd

Levande sjöar och vattendrag, delmål 4

Senast år 2005 ska utsättning av djur och växter som lever i vatten ske på ett sådant sätt att biologisk mångfald inte påverkas negativt.

Levande sjöar och vattendrag, delmål 5

Senast år 2005 ska åtgärdsprogram finnas och ha inletts för de hotade arter och fiskstammar som har behov av riktade åtgärder.

Hav i balans samt levande kust och skärgård, delmål 4

Senast år 2005 ska åtgärdsprogram finnas och ha inletts för de hotade marina arter och fiskstammar som har behov av riktade åtgärder, och senast 2010 ska åtgärdsprogrammen ha genomförts.

Myllrande våtmarker, delmål 4

För de hotade arter som har behov av riktade åtgärder ska åtgärdsprogram finnas senast år 2007 och ha genomförts senast 2010.

Levande skogar, delmål 4

Åtgärdsprogram ska finnas och ha inletts senast år 2007 för de hotade arter som har behov av riktade åtgärder i Södra Götaland.

Ett rikt odlingslandskap, delmål 5

För de hotade arter som har behov av riktade åtgärder ska åtgärdsprogram finnas senast år 2005 och ha genomförts senast 2010.

Bakgrund

En viktig uppgift i samhället är att bevara biologisk mångfald, däribland landets växt-, svamp- och djurarter samt deras livsmiljöer. Mellan 5 och 10 % av arterna i Sverige bedöms vara hotade, d v s att deras överlevnad på sikt inte är säkrad. Ett led i bevarandet av arterna och deras livsmiljöer är naturvårdshänsyn inom exempelvis skogs- och jordbruk. Ett annat är skydd av olika naturtyper genom bildande av naturreservat eller annat områdesskydd.

Vissa arter, habitat eller biotoper är dock så hotade eller kräver så speciella åtgärder att deras överlevnad inte kan säkras med enbart dessa hänsyns- och skyddsmetoder. För att klara de mest hotade arterna har därför regeringen gett Naturvårdsverket i uppdrag att kraftsamla genom att arbeta med åtgärdsprogram för hotade arter och biotoper.

Framtagande av åtgärdsprogram ingår som delmål i sex av de 15 miljömålen:

- *Levande sjöar och vattendrag*
- *Hav i balans samt levande kust och skärgård*
- *Myllrande våtmarker*
- *Levande skogar*
- *Ett rikt odlingslandskap*
- *Storslagen fjällmiljö*

Åtgärdsprogrammen

Ett nationellt åtgärdsprogram för en hotad art eller biotop är ett vägledande dokument som fastställs av Naturvårdsverket. Beslut om arter som påverkas av fiske tas gemensamt med Fiskeriverket. Programmen fokuserar på de åtgärder som behöver genomföras för att bevara arten, men återger också den naturvårdsrelevanta kunskap som finns om de arter programmen behandlar. Därutöver ges även en kostnadsbild av vad det kan kosta att skydda arten, en ansvarsfördelning för de angivna åtgärderna samt en plan för uppföljning.

Länsstyrelserna ansvarar för att ta fram programmen. Många av de hotade arterna finns bara kvar på några få ställen i landet och varje länsstyrelse får huvudansvar för vissa arter som finns i deras län. Programmen tas fram i samverkan med andra myndigheter och aktörer. ArtDatabanken vid Sveriges Lantbruksuniversitet har en viktig roll med sin kunskap om hotade arter.

År 2005 avsatte Naturvårdsverket 50 miljoner kronor för länsstyrelsernas arbete med åtgärdsprogrammen och för särskilda insatser. Antalet program ska öka kraftigt fram till år 2010, då 210 program för sammanlagt över 500 arter ska ha startat. En del program rör livsmiljöer för flera arter. Programmen genomförs under 2-5 år men oftast är den tiden för kort för att säkra en återhämtning. Därför planerar Naturvårdsverket för fortsatta insatser efter utvärdering av programmen. Till 2015 är målet att andelen hotade arter ska ha minskat med 30 procent.

Arbetet med upprättande och genomförande av åtgärdsprogram har intensifierats under 2004. Från och med 2004 har varje länsstyrelse en särskild koordinator för arbetet. Förutom framtagande av nya åtgärdsprogram på nationell nivå ska koordinatorn verka för att arbetet med pågående områdesskydd, skötsel av skyddade områden, arbetet med jordbrukets miljöersättningar samt annan relevant verksamhet i länet, aktivt samordnas med åtgärdsprogramarbetet för hotade arter så att det optimeras.

I det nationella koordineringsansvaret ingår även att verka för och årligen följa upp genomförandet av de program som länsstyrelsen har nationellt ansvar för. Ett program pågår som regel mellan 2 och 5 år, men följs upp årligen och kan vid behov omprövas och revideras innan den ordinarie programperioden är slut.

I Halland berörs omkring 100 hotade arter fördelade på ca 60 åtgärdsprogram av åtgärdsprogram. Många av de halländska arterna är sådana som är knutna till kulturpåverkade och sandiga miljöer samt ädellövskog.

Aktörer

Programmen är i första hand underlag för myndigheters och organisationers arbete. De kan även användas av privatpersoner som vill göra en insats. Länsstyrelsen samordnar åtgärdspro-

grammen med andra verksamheter i länet, t.ex. bildande och skötsel av naturreservat, fiskevård och EU:s miljöersättningar till jordbruket. I länsstyrelsens koordineringsansvar ingår även att verka för och årligen följa upp genomförandet av de program som länsstyrelsen har ansvar för. Markägare och arrendatorer har självklart en viktig roll för att programmen ska bli framgångsrika, likaså naturvänner och naturskyddsföreningar. Bland berörda myndigheter kan nämnas Skogsstyrelsen, Jordbruksverket, Fiskeriverket, Skogsvårdsorganisationen, Försvarsmakten, Vägverket och kommunerna.

LÄNSSTYRELSEN
HALLANDS LÄN